

ဒေါက်တာသန်းထွန်း၏ စာတမ်းများ

မြန်မာသစ်

၂၀၀၁ ခုနှစ်၊ ဧပြီလမှာ မုံရွေး စာအုပ်တိုက်က ထုတ်ဝေ ဖြန့်ချိတဲ့ 'ဒေါက်တာ သန်းထွန်း ဖုကုအိုကသွား မှတ်တမ်း' စာအုပ်က ဒေါက်တာ သန်းထွန်း ရေးသားတဲ့ "မြန်မာသစ်" စာတမ်းကို ပြန်လည် ကူးယူ ဖော်ပြတာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာသစ်

မြန်မာသစ် ဆိုတဲ့ နာမည်ကို တွေ့တော့ ခေတ်သစ် မြန်မာပဲလို့ အဓိပ္ပာယ် ပြန်မိပါတယ်။ မြန်မာတွေ ခေတ်သစ်ကို ဘယ်အခါက စပြီး ဝင်လာသလဲ ဆိုတဲ့ မေးခွန်းကို မေးမိ ပါတယ်။

ကမ္ဘာ့ သမိုင်းမှာ ၁၅ ရာစုနှစ်ဟာ ခေတ်လယ်ကုန်လို့ ခေတ်သစ် စပြီလို့ ပြောကြရတယ်။ ခေတ်ဟောင်း (Classical) ကုန်တော့ ရောမ အင်ပါယာ ပျက်သုဉ်းတယ်။ ခေတ်လယ် (Mediaeval) ကုန်တော့ ဘာသာရေးစစ် (Religious War) နဲ့ အဆုံး သတ်တယ်။ ဆိုလိုတာက ခေတ်လယ် တခုလုံး သာသနာ ယုံကြည်မှုကို အကြောင်းပြပြီး သာသနာ ပြုတယ်။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကို နှိပ်ကွပ်တယ် ဆိုပြီး သွေးချောင်း စီးအောင် သတ်ဖြတ် ကြတယ်။ ခရစ် သာသနာ ဝင်တွေနဲ့ မူဆလင် သာသနာ ဝင်တွေ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ တွေကို နှိပ်ကွပ်မယ်၊ ကိုယ့်သာသနာကို ကိုယ်လက်နက် ကိုင်ပြီး ဖြန့်မယ် ဆိုတဲ့ ဆင်ခြေ တွေနဲ့ အကြီးအကျယ် စစ်ပွဲကြီးတွေ ခရုဆိတ် (Crusade) နှစ်ရူည် စစ်ပွဲကြီး တိုက်ကြ၊ ရိုမန်ကက်သလစ် ကာတိုလစ် (Catholic) ဂိုဏ်းကြီး ပြိုကွဲ ဂိုဏ်းသစ် (Protestant) တွေကို ဂိုဏ်းဟောင်း (Catholic) တွေက သတ်၊ ဂိုဏ်းအတွင်း သန့်စင်ရေး လုပ်ပြီး အချင်းချင်းလဲ သတ်၊ နိုင်ငံ အုပ်ချုပ်တဲ့ မင်းက သူ့ဂိုဏ်းဝင် မဟုတ်တဲ့ လူတွေကို သတ်။ ဥရောပမှာ ကိုယ်ယုံကြည်တဲ့ အယူကို မယူရလို့ ဥရောပ တိုက်သားတွေ အမေရိကကို ထွက်သွားပြီး တိုင်းသစ် ပြည်သစ် ထူထောင် ကြတယ်။ အဲဒီတော့ ခေတ်သစ် (Modern) ကမ္ဘာ ကတော့ (၁) လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ် ယုံကြည်ခြင်း (Religious Freedom)၊ (၂) နယ်ပယ်သစ် ရှာဖွေခြင်း (Exploration)၊ (၃) အကြီးအကျယ် ရောင်းဝယ် ဖောက်ကားခြင်း (Mercantilism)နဲ့ လူလတ်တန်းစား (Middle Class) ပေါ်လာခြင်း၊ (၄) စက်မှု တော်လှန်ရေး (Industrial Revolution) တွေ ဆက်တိုက် ဝင်ခြင်း စတဲ့ ခေတ်လယ် ကမ္ဘာနဲ့ အများကြီး ကွာခြင်းတဲ့ ကမ္ဘာသစ်ကြီး ဖြစ်လာ ပါတယ်။

ငါတို့ မြန်မာ နိုင်ငံကော ဘယ်လို ဖြစ်ပေါ် တိုးတက် ပြောင်းလဲ နေပါသလဲ၊ နည်းနည်း ပြန်သတိရအောင် ၁၄ ရာစုနှစ်က စပြီး ရက်စဉ် သမိုင်းလေး ရေးပြ ပါမယ်။

၁၃၀၀ ပုဂံနိုင်ငံပျက်

၁၃၀၁ တရုတ်က မြင်စိုင်းကို ရအောင် မသိမ်းနိုင်

၁၃၁၂ ပင်းယမြို့တည်

၁၃၆၂ ဗညားဦး ရွှေတိဂုံ စေတီ ဉာဏ်တော်ကို ၆၆ ပေထိမြှင့်

၁၃၆၄ ရှမ်းဖျက်လို့ ပင်းယ၊ စစ်ကိုင်းပျက်

၁၃၆၅ အဝမြို့တည်

၁၃၆၈ ဇီးတောဆည် ဆောက်၊ မိတ္ထီလာကန် ပြန်ဆည်

၁၃၆၉ မဒမ က နန်းတော်ကို ဗဂိုးပြောင်း

၁၃၇၄ ရခိုင်က မြန်မာမှာ နန်းလျာတောင်း

၁၃၉၀ - ၉၁ ဗောလောကျန်းတော သေ၊ မင်းရဲကျော်စွာ မွေး

၁၄၀၄ ရခိုင်မင်းတွေ ရခိုင်ဘွဲ့အပြင် မဟာမေဒင်ဘွဲ့ကိုလဲယူ

၁၄၃၃ မြို့ဟောင်း (မြောက်ဦး) တည်

၁၄၃၅ ပထမ ဥရောပတိုက်သား နီကိုလိုဒီကွန်တီ ဗဂိုးရောက်

၁၄၃၇ သံတွဲ ရခိုင် လက်အောက်ခံ စဖြစ်

၁၄၄၆ သိုဟန်ဘွား တရုတ်မှာ အညံ့ခံ

၁၄၅၀ ဗညားကျန် ရွှေတိဂုံစေတီ ဉာဏ်တော်ကို ပေ ၃၀၂ ထိမြှင့်

၁၄၅၃ တာခ်တွေ ကွန်စတန်တီနိုပယ်မြို့တော်ကြီးကိုသိမ်း

၁၄၅၃ ရှင်ဥတ္တမကျော်၊ ရှင်သီလဝံသတို့ မွေးဖွား၊ မြန်မာစာပေ ကြီးပွား

၁၄၅၆ အဝက ကနွီစွယ်တော်တိုက်ကို အဖူးအမျှော်သွား

၁၄၆၀ ရှင်စောပု ရွှေတိဂုံ စေတီ ရင်ပြင်တော်ကို ချဲ့

၁၄၇၂ ရာမာဓိပတိ (ဓမ္မစေတီ) မင်းက ဗုဒ္ဓဂါယာကို အလှူတော် ပို့လွှတ်

၁၄၇၇ ရာမာဓိပတိ (ဓမ္မစေတီ) မင်းက သာသနာ သန့်စင်ရေး အတွက် သီရိလင်္ကာနဲ့ ဆက်သွယ်၊ ကလျာဏီ ကျောက်စာ ရေးထိုး

၁၄၉၀ ဗုဒ္ဓကိုဒဂါမက အိန္ဒိယ ရေလမ်းကို စပြီး တွေ့ရှိ

၁၅၀၃ တောင်ငူက ကျောက်ဆည်နယ်ကို သိမ်းယူ

၁၅၀၃ မိုးညှင်းက ရွှေဘိုနယ်ကိုသိမ်း

၁၅၀၇ လုဒိုဗီကိုဒီဗာသီမ ရောက်

၁၅၁၉ မဒမမှာ ပုတကေ (Portuguese) တွေ ကုန်တိုက် လာဖွင့်

၁၅၂၃ သိုဟန်ဘွား အဝ မင်းဖြစ်

၁၅၃၉ တပင်ရွှေထီး ဗဂိုးသိမ်း၊ ဗဂိုးမှာ နန်းသစ်ဆောက်

၁၅၄၁ တပင်ရွှေထီး မဒမကိုသိမ်း

၁၅၄၄ တပင်ရွှေထီး မြင်းခြံ အထိ အညာမြန်မာကိုသိမ်း

၁၅၄၆ ငကြည်မြောင်း ဖောက်

၁၅၄၇ မြို့ဟောင်းကို တိုက်လာတဲ့ မြန်မာတပ်ကို မင်းဘင်က တွန်းလှန်

၁၅၄၈ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ပထမ အကြိမ် ဝန်းရံတိုက်ခိုက်

၁၅၅၀ တပင်ရွှေထီး လုပ်ကြံခံရ၊ မွန်တွေက မြန်မာကို ဗဂိုးက နှင်

၁၅၅၁ ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင်) ဗဂိုးရ၊ သမိန်ထောက်ကို ကွပ်

၁၅၅၅ ကနွီ စွယ်တော်တိုက်ကို ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင်) က ပူဇော် ကန်တော့လွှတ်

၁၅၅၅ - ၅၉ ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင်) က အညာမြန်မာ၊ ရှင်းပြည်၊ မဏိပူရက လင်းဇင်း (ဗီယင်ချန်း) ထိသိမ်း၊ သူပိုင်တဲ့ နယ်တွင်းမှာ နတ်ကို သားကောင်နဲ့ ယဇ်ပူဇော်တာ၊ လူစတေးတာ တွေကို တားမြစ် ပိတ်ပင်။

၁၅၆၄ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ဒုတိယ အကြိမ် ဝန်းရံ၊ မြို့ကိုသိမ်း၊ တနင်္သာရီ မြန်မာ လက်အောက်ခံ ဖြစ်လာ၊ ဗဂိုးကို မီးရှို့ ဖျက်ဆီး။

၁၅၆၇ အကြွေမြန်မာ (မြစ်ဝကျွန်းပေါ် ဒေသ) မှာ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါးတဲ့ ဘေးဆိုက်

၁၅၆၉ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား)ကို မြန်မာက တတိယ အကြိမ် ဝန်းရံ၊

၁၅၇၄ - ၇၆ ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင် သီရိလင်္ကာက သမီးကညာနဲ့ စွယ်တော်ရ

၁၅၈၀ခန့်. ဓမ္မသတ်ကျော်နဲ့ ကိုးဆောင်ချုပ်ရေးပြီး

၁၅၈၇ - ၉၃ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက စတုတ္ထ အကြိမ် ဝန်းရံ၊ ဘာမျှ အရာမရောက်

၁၆၀၀ ရခိုင်၊ ယိုးဒယား ပေါင်းပြီး ဗဂိုးကိုတိုက်၊ အကြွေမြန်မာ (မြစ်ဝကျွန်းပေါ်) မှာ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါးခြင်း ဘေးဆိုက်၊ နိုင်ငံ အစိတ်စိတ် ပြိုကွဲ၊ ဒီဗရစ်တို တညင်မှာ အခိုင်အမာနေ

၁၆၀၉ ရှင်မဖြူ (Sandwip) ကျွန်းမှာ ထိဟောင် (Tibao) အခိုင်အမာ တပ်စွဲ

၁၆၁၃ အနောက်ဘက် လွန်မင်းက မင်းဆက်ကို ခိုင်ခံ့အောင် လုပ်ပြီး တညင်ကိုသိမ်း

၁၆၁၇ မင်းခမောင်းက ရှင်မဖြူ ကျွန်းကိုသိမ်း၊ မာဘန်နဲ့ ပုတကေ (Portugrese) ပေါင်းပြီး ဘင်္ဂလားဒေ့ကို တိုက်ခိုက်

၁၆၁၉ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ ကိုယ်စားလှယ် ဗရိုးရောက်

၁၆၂၅ မာဘန် - ပုတကေ ပေါင်းပြီး ဒက္က (Dacca) ကို တိုက်

၁၆၂၇ ဒါချ်နဲ့ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တွေက မြန်မာမှာ ကုန်တိုက်ဖွင့်

၁၆၂၈ တရုတ်က မြန်မာမင်းကို အခွန်ဘဏ္ဍာ ဆက်ချိန် တန်ပြီလို့ နှိုးဆော်ဖို့ သံစေလွှတ်

၁၆၃၀ မနုသာရ ရွှေမျှင်း ဓမ္မသတ် စီရင်

၁၆၃၅ အဝကို မြို့တော်ပြောင်း

၁၆၃၈ သာလွန်မင်းက စစ်တမ်းယူ

၁၆၅၂ - ၆၂ တရုတ်ဘက်က အညာ မြန်မာ နယ်တွေမှာ ဝင်ရောက် လုယက်

၁၆၆၀ ရခိုင်မှာ ပိုက်ဆံ (ဒဂါး) သွန်းပြီး သုံးစွဲမြဲသုံး

၁၆၆၁ မြို့ဟောင်းမှာ ရှားရှူးလျာ လုပ်ကြံခံရ

၁၆၆၂ ယုန်ဂီလ အညံ့ခံ

၁၆၆၆ မိုဂါ (Mogul) တွေ စစ်တကောင်း သိမ်း၊ ဘင်္ဂလားကို မာဘန်နဲ့ ပုတကေ ပူးတွဲ ဖျက်ဆီး လုယက်ခြင်း ရပ်စဲ

၁၆၇၇ ဒါချ်နဲ့ အင်္ဂလိပ် အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲတွေ မြန်မာနိုင်ငံက ရပ်သိမ်း

၁၆၈၃ ဒါချ်ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲ ရခိုင်က ရပ်သိမ်း

၁၆၈၇ ဘိတ် (မြိတ်) မှာ အင်္ဂလိပ်တွေ အသတ်ခံရ

၁၆၈၈ ဘိတ် (မြိတ်) ကို ပြင်သစ်က ခေတ္တသိမ်းယူ၊ ပြင်သစ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲ တည်ရာဖွင့်

၁၆၉၅ ဖလိဝုဒ်နဲ့ ဆီလီတို့ အဝကိုရောက်

၁၇၀၉ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲ တည်ရာ ပြန်ဖွင့်

၁၇၂၁ ကက်သလစ် သာသနာပြု လုပ်ငန်းစ

၁၇၂၄ - ၅၀ အညာ မြန်မာဘက် မဏိပူရမှာ လုယက်

၁၇၂၅ မြန်မာက ဇင်းမယ်ကို လက်လွှတ်

၁၇၄၀ ဗဂိုး၊ တညင်း၊ မဒမ က မြန်မာတွေ ပြေးခဲ့ရ

၁၇၄၃ မြန်မာက တညင်းရ၊ ပြန်လက်လွတ်၊ မွန်က တညင်းရှိ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုန်တိုက်တွေကို မီးတိုက်

၁၇၄၇ အုတ်ဖိုကွေ့ရှမ်းက မဒရာရှိ မွန်တွေနဲ့ ပူးပေါင်း

၁၇၅၀ အဝမင်းက ယွန်နန်ကို အကူအညီတောင်း၊ မနုရင်း ဓမ္မသတ် ပြုစု

၁၇၅၁ ကျောက်ဆည်ကို မွန်တို့သိမ်း

၁၇၅၂ အဝကို မွန်တို့သိမ်း

၁၇၅၃ အဝက မွန်တို့ထွက်

၁၇၅၄ အဝကို မွန်တို့က အကြီးအကျယ် လာရောက် တိုက်ခိုက်တာကို အလောင်းမင်းတရားက တွန်းလှန်

၁၇၅၅ မွန်တို့က ဟံသာဝတီရောက် မင်းကို ရေမှာဖျောက်၊ အလောင်းမင်းတရား ပြော မြန်အောင်၊ ရန်ကုန်ကို သိမ်း၊ အင်္ဂလိပ် သင်္ဘောတွေကို ဖမ်း၊ ရန်ကုန်မှာ မီးလောင်၊ ကပ္ပတိန် ဗေကာ သံအဖြစ်နဲ့ အလောင်းမင်းတရားဆီ လာ၊ မဏိပူရကို "ပထမ အကြိမ် ဖျက်ဆီး" ရှမ်းက အညံ့ခံ

၁၇၅၅ - ၅၆ တညင်းကို ရံ၊ ပြင်သစ် သင်္ဘောကို ဖမ်း

၁၇၅၆ မနုကျယ်ကို ပြုစု

၁၇၅၆ - ၅၇ ဗဂိုးကိုရံ၊ မွန်တို့ကို အပြီးတိုင်နိုင်

၁၇၅၇ လက်စတာ သံအဖြစ်နဲ့လာ၊ အင်္ဂလိပ်နဲ့ အလောင်းမင်းတရား ညှိနှိုင်းရေး အောင်မြင်

၁၇၅၈ - ၅၉ အလောင်းမင်းတရားက မဏိပူရကို အောင်နိုင်

၁၇၅၉ နာဂရစ် သတ်ပွဲ

၁၇၆၀ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ပဉ္စမအကြိမ် ဝန်းရံ၊ တနင်္သာရီကို မြန်မာက သိမ်း၊ အဲစ်စ် သံအဖွဲ့ရောက်၊ ရန်ကုန်မှာ အရှေ့အိန္ဒိယ ကုန်တိုက်ဖွင့်

၁၇၆၃ လက်ဝဲသုန္ဒရက မဲဇာတောင်ခြေ ရတု ရေးသား စီကုံး

၁၇၆၄ မဏိပူရကို တိုက်ခိုက်လုယက်

၁၇၆၅ အဝကို မင်းနေပြည် ပြန်လုပ်၊ ဗျာကရီဏ်းကျမ်း ရေး

၁၇၆၇ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ဆဌမ အကြိမ် ဝန်းရံသိမ်းယူ

၁၇၆၅ - ၆၉ တရုတ် ကျူးကျော်စစ်

၁၇၇၃ မွန်တွေ ထိုင်းလင်းဘက်မှာ ခိုလှုံ

၁၇၇၄ ဆင်ဖြူရှင်က ရွှေတိဂုံစေတီကို အခုလက်ရှိ ဉာဏ်တော် ၃၂၇ ပေထိ မြှင့်၊ မွန်မင်းကို သုတ်သင်

၁၇၆၈ - ၈၂ ဖြာတက်က ထိုင်းလင်း (ယိုးဒယား) က မြန်မာတွေကို တိုက်ထုတ်

၁၇၇၅ - ၇၇ ကချနဲ့ ဂျိမ်တိယ စစ်ကြောင်းချီတက်

၁၇၇၆ မြန်မာစာ သင်ပုန်းကြီးကို အိတလီမှာ ပုံနှိပ်

၁၇၈၀ မဟာဗန္ဓုလ မွေးဖွား

၁၇၈၃ အမရပူရကို မင်းနေပြည် လုပ်၊ ရန်ကုန်ကို မွန်တို့က ခေတ္တသိမ်း

၁၇၈၄ - ၈၅ ရခိုင်ကိုသိမ်း၊ အရပ်ရပ် ကျောက်စာတွေ စု

၁၇၈၄ စစ်တမ်းကောက်

၁၇၈၅ - ၈၆ ထိုင်းလင်း (ယိုးဒယား) ကိုတိုက်

၁၇၈၇ တရုတ်က မြန်မာကို သံလွှတ်

၁၇၉၀ - ၉၇ မင်းကွန်းမှာ ဘုရားတည်

၁၇၉၄ ရခိုင်မှာ သူပုန်ထ၊ မြန်မာက စစ်တကောင်း ဘက်ကိုဝင်

၁၇၉၅ - ၁၈၀၂ ထိုင်း သံအဖွဲ့ရောက်၊ ချင်းပျံ သူပုန်ထ၊ ရခိုင်တွေ စစ်တကောင်း ဘက်မှာ ခိုလှုံ၊ ကောက် သံအဖွဲ့ရောက်

၁၈၀၂ သီရိလင်္ကာမှာ အမရပူရ သံဃာဂိုဏ်းရောက်

၁၈၀၃ ကျိုင်းရဲကြီးကို ယိုးဒယား ဘက်က ဝင်ရောက် လုယက် ကျိုင်းတုံက လူတွေ ဖမ်းသွား

၁၈၀၃ - ၁၈၀၉ - ၁၈၁၁ ကဲနဲနဒ် သံအဖွဲ့ရောက်

၁၈၀၇ - ၁၆ အညာမြန်မာမှာ ငတ်မွတ်ခြင်းဘေး ဆိုက်ရောက်

၁၈၀၉ - ၁၁ မြန်မာက ကရာကျွန်းစက်နဲ့ ဂျန်စီလုံကို သွားပြီး လုယက်

၁၈၁၀ ဗုဒ္ဓဂါယာကို မြန်မာက ဘုရားဖူးသွား

၁၈၁၃ မဏိပူရကို ချီတက်၊ ဂျပ်ဆင် မြန်မာနိုင်ငံကို ရောက်

၁၈၁၄ မဒမမှာ မွန်တွေ ပုန်ကန် ထိုင်းလင်းဘက်ကို ဝင်ရောက် ခိုလှုံ

၁၈၁၅ ချင်းပျံ ကွယ်လွန်

၁၈၁၆ အာသမ်ကို မြန်မာက တိုက်ခိုက် အောင်မြင်

၁၈၁၈ မြန်မာက ဘင်္ဂလားကိုလဲ ပိုင်ဆိုင်တယ်လို့ စပြော

၁၈၁၉ မြန်မာက မဏိပူရကို သိမ်း၊ မြန်မာက အာသမ်ကို သိမ်း

၁၈၂၃ အဝကို မင်းနေပြည် ပြန်လုပ်၊ ရှင်မဖြူ (Shahpuri) ကျွန်းကို မြန်မာက သိမ်း

၁၈၂၄ - ၂၆ အင်္ဂလိပ် - မြန်မာ ပထမစစ် ဖြစ်ပွား၊ ရခိုင်နဲ့ တ နယ်ချဲ့ကို အင်္ဂလိပ်ယူ

၁၈၅၂ အင်္ဂလိပ် - မြန်မာ ဒုတိယစစ် ဖြစ်ပွား၊ အကြွေမြန်မာကို အင်္ဂလိပ်သိမ်း

၁၈၅၇ မန္တလေးမြို့ စတည်

၁၈၈၅ အင်္ဂလိပ် - မြန်မာ တတိယစစ် ဖြစ်ပွား၊ အညာမြန်မာကို အင်္ဂလိပ် သိမ်း

မြန်မာနိုင်ငံ (၁၃၀၀ - ၁၈၈၅) ဖြစ်ပေါ် တိုးတက်မှု အကျဉ်းချုပ် ဖြစ်ပါတယ်။

သန်းထွန်း

၂၅ ၁၁ ၂၀၀၈။

ဆက်နွှယ်တဲ့ အကြောင်းအရာ

- ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ
- မြန်မာ့ဓလေ့ Myanmar Culture

ကတ္ကမ္မေတော် ၃၀၀၀

စတိုင်သစ် မဂ္ဂဇင်း။ အမှတ် (၁၃၀)၊ မေလ ၂၀၀၄ ထုတ်မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ "ကတ္ကမ္မေတော် ၃၀၀၀" ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

ကတ္ကမ္မေတော် ၃၀၀၀

ဒေါက်တာသန်းထွန်း

B.A. (Hons), M.A., B.L., Ph.D., D.Lit(london)

(အဖွဲ့ဝင်၊ မြန်မာသမိုင်းကော်မရှင်)

တောင်ကြီးအနောက် ၂၆ မိုင်ကွာမှာ ဘုရားစေတီငယ် သုံးထောင်နီးပါး တစ်ကြီးတွေ့ရလို့ ကတ္ကမ္မဘုရားတော နာမည်နဲ့ စာတန်းတစ်ခုကို ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် နှစ်လယ်မဂ္ဂဇင်း (၂၀၀၃) ၃၇-၃၉ မှာ ထည့်လိုက်တယ်။ အချုပ်ပြောရရင်

- ၁။ ကတ္ကမ္မေတော်အကြောင်း ဘိုးတော်ဘုရား (ပဒုံမင်း) ၁၇၈၅ - ၁၈၁၉ လက်ထက် ပေစာတစောင်မှာ ဖတ်ရဖူးတယ်လို့ ပြောစကား ကြားဖူးတယ်။
- ၂။ ၁၉၇၃ ခေါင်းလောင်းစာမှာ ကုန်းတော်ပေါ်က စေတီကို ရွှေဂူကြီးလို့ခေါ်တယ်။
- ၃။ ၁၇ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၈၀၂က စေကြီးကို ထီးတင်တယ်။
- ၄။ စေတီအလယ်မှာ ၁၈၉၃ ခေါင်းလောင်းက ကတ္ကမ္မေတော်ခေါ်တယ်။
- ၅။ စေတီတွေက ဉာဏ်တော်အမြင့် ၁၅ ပေ ဝန်းကျင်ပဲရှိတယ်။
- ၆။ စေတီအရေအတွက်ကို ဖေဖော်ဝါရီ ၂၀၀၁ က ရေတွက်တဲ့အခါ ၂၄၇၈ ဆူ ရှိတယ်လို့ စာတစောင်မှာပါတယ်။

ဒီလိုဆိုရင် ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ လောက်ကလို့ ခန့်မှန်းရတော့မယ်လို့ ထင်မိတယ်။ ဘုရားတွေမှာ နတ်ရုပ်တွေပါတော့ အရုပ်အနေအထားကို ကြည့်ပြီး ဒီလက်ရာတွေဟာ ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်ကပဲ ဖြစ်ဖို့များတယ်လို့ တွက်ဆလိုက်တယ်။

၁၂ မတ် ၂၀၀၃ နေ့လယ်က စိုင်းအောင်ထွန်းက တောင်ကြီးမြို့ ရေအေးကွင်း ရေထွက်ဦးလမ်းမှာနေတဲ့ ဖိလစ်စောတောက်ကို ခေါ်လာတယ်။ အဲဒီလူက ခရီးရောက်မဆိုက် ကတ္ကမ္မဘုရားထီးတွေက ရှမ်းလိုရေးတဲ့ ခေါင်းလောင်းစာတွေ ယူလာတယ်။ စာတွေကို သူတို့ဖတ်ပြီး ဘာသာပြန်ပေးတယ်။

- စာတစ်ခုက - ဘုန်းကြီးလူထွက် ဦးရွှိက်သွန်းလောင်းထားသည်
 နောက်တစ်ခုက - လူထွက်ဦးစိုင်းက သွန်းလုပ်ပူဇော်ပြီးစီးပါကြောင်း
 နောက်ထက်တစ်ခုက - ၁၁၅၈ တပေါင်းလဆန်း ၂ရက်သွန်းသည်။
 (ခရစ်ရက် ၂၇ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၇၉၇)
 ဆင်ခံဘုရားတဆူမှာ - တြိသုခအလိုငှာ ခင်ကြီးအရိယဝန်သ ကောင်းမှု

ဖိလစ်စောတောက် ကျေးဇူးကြောင့် တိကျတဲ့ ရက်စွဲတစ်ခု ရပြန်ပါတယ်။ ၂၇ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၇၉၇။ ကတ္ကမ္မဘုရားတောက ကုသိုလ်တော်တွေကို ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်က တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့တယ်လို့ ဆက်လက်ယူဆဖွယ် ရှိပါတယ်။

၁၆၊ ၃၊ ၂၀၀၄

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းထိန်းသိမ်းရေး

စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း၊ အမှတ် (၁၃၃)၊ ဩဂုတ်လ၊ ၂၀၀၄ ထုတ်မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ "ရှေးဟောင်းပစ္စည်း ထိန်းသိမ်းရေး"ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းထိန်းသိမ်းရေး

ဒေါက်တာသန်းထွန်း
B.A. (Hons), M.A., B.L., Ph.D., D.Lit(london)
(အဖွဲ့ဝင်၊ မြန်မာသမိုင်းကော်မရှင်)

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းကို ရှာတယ်ဆိုတာက အရင်က အဖြစ်အပျက်တွေကို ဖော်ထုတ်ချင်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ ရှေးပစ္စည်းတွေက ကုန်ခဲ့တဲ့ခေတ်ကလူတွေ ဘယ်လိုအစားအစာတွေကို နှစ်သက်မြတ်နိုး စားသောက်ကြတယ်။ ဘယ်လိုအဝတ်တန်ဆာကို ဝတ်ဆင်ကြတယ်။ ဘယ်လိုနေကြတယ်။ ဘာကို ယုံကြည်တယ်ဆိုတဲ့ အချက်သုံးချက်ကို ဖော်ထုတ်ချင်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ရှာဖွေလို့တွေ့တဲ့ ပစ္စည်းတွေကို တယုတယထုပ်ပိုးပြီး သိမ်းထားလိုက်တာကတော့ အလွယ်ဆုံးပေါ့။ ဒါပေမယ့် ပြတိုက်၊ စာကြည့်တိုက်နဲ့ ပညာရှင်တွေကတော့ ရှေးပစ္စည်းတခုရလာရင် လုပ်ရမယ့်အလုပ်က လေးမျိုးပေါ်လာတယ်။

Identification (၁) ဘာပစ္စည်းလဲလို့ ဖော်ထုတ်ရမယ်။

Dating (၂) ဘယ်တုန်းက ဘယ်သူက၊ ဘာအတွက် လုပ်သွားသလဲလို့ ရှာရမယ်။

Conservation (၃) ဒီပစ္စည်းကို ရထားတဲ့အတိုင်း ဆက်ပြီးထိမ်းရမယ်။

Preservation (၄) ဒီပစ္စည်းကို မပျောက်မပျက်ရအောင် ထိမ်းရမယ်။

Renovation (၅) ပျက်သလောက်ပဲ ပြင်မယ်။

(၁) ဘာပစ္စည်းလဲလို့ ဖော်ထုတ်တဲ့အခါ လွယ်တာရှိသလို၊ ခက်တာလည်းရှိပါတယ်။ ခပ်လွယ်လွယ် နမူနာပြရရင် တုတ်ချောင်းတွေတဲ့အခါ ကနုတ်လား၊ တူလား၊ သိဖို့လိုတယ်။ ပေစာတွေတဲ့အခါ လောက်လား၊ လောကုတ္တရာလား သိဖို့လိုတယ်။ ဇာတာတွေတဲ့အခါ ဖွားတာလား၊ သေတာလား၊ ဥကင်သဖွင့်တာလား သိရမယ်။ စာရင်းဇယားတွေရင် ဖွားသေစာရင်းလား၊ အိမ်ထောင်စာရင်းလား၊ အရောင်းအဝယ်လား၊ အကောက်အခွန်လား၊ အပေါင်အနံ့လား၊ ခွဲပြီးသိဖို့လိုပါတယ်။ မြေပုံတွေရင် သာသနာမြေ၊ မင်းမြေ၊ အသည်မြေ၊ ခွဲပြီး သိဖို့လိုပါတယ်။ အင်္ဂလိပ်မြေပုံမှာ ထိပ်ကမြောက်၊ မြန်မာမြေပုံမှာ ထိပ်က အရှေ့ဖြစ်ပါတယ်။ ပုရပိုက်မှာ Verso ဝမ်း Recto ကျော ခွဲရပြန်တယ်။ အသုံးပြုတဲ့အခါ ကျောက်စာရဲ့ ဘယ်မျက်နှာစာကြောင်း ဘယ်လောက်ပါတယ်လို့ အတိအကျ ဖော်ပြရပါတယ်။ လူတွေမေးမြန်းချက်ဆိုရင် အပိုအလိုတွေ ရှိတတ်တယ်။ ယှဉ်ပြိုင်မစစ်ဆေးဘဲ မသုံးဝံ့ပါ။ ရက်စွဲ အပိုအလို၊ ရှေ့နောက်မညီမညွတ် ဖြစ်တတ်တယ်။ သူပြောတာကို ပြန်စစ်မယ်ဆိုရင် အမေးခံရသူက စိတ်ဆိုးလိမ့်မယ်။ သူမသိအောင် လုပ်ပါ။

(၂) ပစ္စည်းတခုကိုရလာရင် ဘယ်သူဘယ်တုန်းက ဘာအတွက်လုပ်တာလဲ ဆိုတာသိရမယ်။ သိပ်ဟောင်းတဲ့ ပစ္စည်းဆိုရင် ဓါတ်ခွဲခန်းတင်ရမယ်။ ပြတိုက်တွေသွားပြီး အလားတူပစ္စည်းမျိုး ရှာရမယ်။ သဲလွန်စရှာရမယ်။ သဲလွန်စဆိုတဲ့ နာမည်ကပဲ မခိုင်မမြဲ အရှာရခက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ဆိုတယ်။ အင်မတန် ပင်ပန်းတယ်။ အချိန်ကုန်မယ်။ ပင်ပန်းရကျိုးနပ်သလို၊ အကျိုးမဲ့ အချိုးအနီး ဖြစ်သွားတာလဲ ရှိတတ်ပါတယ်။ ရှာပါတယ်၊ မတွေ့ဘူးဆိုရင် ခွင့်လွှတ်မယ်။ မရှိလို့ မသိဘူးဆိုရင် ခွင့်မလွှတ်ပါ။ ရက်ဖို့လည်း ကောင်းပါတယ်။

(၃) ကိစ္စတခု ဘယ်တုန်းကဖြစ်သလဲ၊ ပစ္စည်းတခု ဘယ်တုန်းက လုပ်သလဲ သိဖို့လိုပါတယ်။ Radio Carbon Dating တို့ Thermoluminescent Dating ဆိုရင် ပြည်တွင်းမှာမရ၊ အပြေကို နဲ့နဲ့စောင့်ရမယ်။ ဒေါ်လာနဲ့နဲ့သုံးရမယ်။ ရက်စွဲဖော်တဲ့အခါ Relative Dating နှိုင်းယှဉ်ချက်နဲ့ ဖော်တာလဲရှိတယ်။ Absolute Dating အတိအကျ ဖော်နိုင်တာလဲရှိတယ်။ နှိုင်းယှဉ်ချက်လုပ်ရရင် အောက်ကျမခံဘဲ ဒါက Studied Guess ချင့်ချင်ချိန်ချိန်မှန်းတာလို့ ပြောလေ့ရှိကြတယ်။ ဒါက

ကျောက်ခေတ်ဟောင်းကလို့ ပြောရင် အရင်အနှစ် ၂၀၀၀၀ ဝန်းကျင်လို့ ပြောတာဖြစ်လေတော့ ဒါထက်ပိုပြီး အနုမစိပ်နိုင်တော့ပါ။ သမိုင်းသမားတွေ တူးဖော်ရေးသမားပါ သတိထားရမယ့်အချက်က "လိုချင်တာမရှာနဲ့၊ တွေ့တာမှတ်"ဆိုတဲ့ အချက်ပဲဖြစ်ပါတယ်။ နောက်တချက်က သိပ်ရှေးကျတဲ့ အကြိုသမိုင်း Prehistory ဆိုရင် အရှေ့အာဖရိက တွေ့ရှိချက်တွေကို စံတင်ထားပြီး တခြားဒေသကလူတွေက အလုပ်လုပ်ကြရပါတယ်။ ငွေကုန်ကြေးကျများလို့ ချမ်းသာသူတွေရဲ့ အထောက်အပံ့မပါဘဲ လုပ်လို့ မဖြစ်သလောက်ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီပစ္စည်းတွေဟာ နှစ်ပေါင်းရာနဲ့ ထောင်နဲ့ချီပြီး မြေကြီးထဲမှာရှိနေတာ မင်းတို့ဆပ်ဆော့လို့ အခုပျက်စီးကုန်ပြီလို့ အပြောမခံရအောင် ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားတွေက အလုပ်စခန်းမှာ သိပ်ပြီး စေ့စပ်သေချာပါတယ်။ အဲဒါအတွက် သူတို့ကို အများကြီး ချီးကျူးရပါတယ်။ အင်ဂျင်နီယာက ပိုက်ဆံ ဘယ်လောက်ကုန်တယ်။ ဒီမှာတိုက်ပြီးပြီလို့ လက်ညှိုးထိုးပြသလို ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားကလည်း ပိုက်ဆံ ဘယ်လောက်ကုန်တယ် ဒီမှာ ပုဆိန်အကျိုးလို့ ပြရတဲ့လူတွေပါ။

(၄) ရှေးဟောင်း သုတေသနမှာ နှိုင်းယှဉ်ချက် အမြဲလုပ်ရပါတယ်။ ဒီနေရာကတူးကွက်နဲ့ ဟိုနေရာက အလားတူတူးကွက် နှိုင်းယှဉ်ကြည့်သင့်သလို ဒီနိုင်ငံက တူးကွက်နဲ့ ဟိုနိုင်ငံက အလားတူတူးကွက် နှိုင်းယှဉ်သင့်ပါတယ်။ အခု မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ အခက်အခဲက တခြားနိုင်ငံက တိုးတက်ပုံနဲ့ ကွာလွန်းတယ်။ နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ဖို့လဲ မလွယ်ပါ။ ဒါကို လွန်မြောက်ဖို့ နည်းက ပြည်ပဆက်သွယ်ရေး လွယ်ကူဖို့နဲ့ ငွေကြေး ပြည်စုံဖို့ လိုပါတယ်။ ဒါကို အကျယ်တဝင့် စဉ်းစားဖို့ မလိုပါ။ အခုအခြေအနေအရ ခက်ခဲနေတာသာ ဖြစ်ပါတယ်။ လွန်မြောက်နိုင်စရာ အကြောင်းရှိပါတယ်။

(၅) နောက်ဆုံးအခက်အခဲက တူးဖော်ရေးမှာ အရည်အချင်းရှိတဲ့ ကွပ်ကဲမယ့် လူမလုံလောက်တာ ဖြစ်ပါတယ်။ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံကြီးတွေရဲ့ ကြီးမားတဲ့ တူးဖော်ရေးစခန်းတွေမှာတောင် ဒီအခက်အခဲမျိုး ရှိတာကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံမှာ ပိုပြီး ကြီးကျယ်မယ်ထင်ပါတယ်။ နိုင်ငံခြားနဲ့ ပူးတွဲပြီး ဆောင်ရွက်ရင် ဖြစ်နိုင်စရာရှိတယ်။ ပူးတွဲဆောင်ရွက်တာလဲ ရှိပြီလို့သိရပါတယ်။

(၆) တူးဖော်ရေးက ပစ္စည်းထွက်လာတဲ့အခါ အားကိုးလောက်တဲ့ ဓါတ်ခန်းရှိဖို့လိုတယ်။ တူးဖော်တဲ့အလုပ် (Field Work)မှာ နိုင်နင်းသူလိုသလို စစ်ဆေးတဲ့ (Lab Work) မှာ ထူးချွန်တဲ့လူ လိုပါတယ်။

(၇) စစ်ဆေးပြီးတဲ့အခါ အကျိုးအကြောင်းစုံအောင် ပြန်ပြောရတယ်။ အကောင်းဆုံးကတော့ အစီရင်ခံစာရေးပြီး ပုံနှိပ်ဖြန့်ဝေရပါတယ်။ ဒါကိုမလုပ်ဘဲ မနေသင့်ပါ။ အထူးသဖြင့် ပညာရှင်တွေက သိချင်လို့ စောင့်ရပါတယ်။ အခု ပြောပြတဲ့အချက်တွေကို မလုပ်နိုင်ကောင်းလားလို့ အပြစ်ရှာတဲ့ သဘောမပါပါ။ မပျက်မကွက် လုပ်သင့်တယ်။ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရင် ဖြစ်နိုင်စရာရှိတယ်လို့ ဆွေးနွေးခြင်းသာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသန

ရာစုသစ်စာအုပ်တိုက်မှ ၁၅ ဩဂုတ်၊ ၂၀၀၅ ထုတ် ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ 'ပုဂံခေတ် လူမှုရေး' စာအုပ်မှ "မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသန" ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသန

ဒေါက်တာသန်းထွန်း

သမိုင်းသုတေသနအကြောင်းကို လူတွေအများကြီးသိရင် အကောင်းဆုံးပဲ။ သိတဲ့လူတွေကလည်း သုတေသန လုပ်သူတွေကို ကူညီရင် အကောင်ဆုံးပဲ။ ကျောင်းသားတွေဆိုရင် သမိုင်း သုတေသန လုပ်နည်း လုပ်ပုံ သိထားရင် ကိုယ့်နယ်ကိုယ် ပြန်တဲ့အခါ ဘယ်ဟာက သမိုင်း အထောက်အထား ပစ္စည်း ဆိုတာ နားလည်ပြီး သုတေသန လုပ်သူကို ကူညီ တတ်လာမှာပါ။

ခုပြောတာဟာ ခုနားထောင် သူတွေ ထံက အကူအညီ လိုချင်လို့ ပြောတာလည်း ပါပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်း သုတေသနနဲ့ ပတ်သက်လို့ ၃ ပိုင်း ခွဲခြား ပါတယ်။ အဲဒါတွေကတော့ -
ဘာကြောင့် သုတေသန လုပ်ရသလဲ၊
သုတေသနနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ပြဿနာ၊
သုတေသနနဲ့ ပြည်သူ့အကူအညီ ဆိုတာတွေပါပဲ။

ပထမအနေနဲ့ ပြောလိုတာက ခု လူတော်တော်များများက သုတေသနအကြောင်း ပြောနေကြတယ်။ တချို့က အသင့်အတင့် ဟိုမေး ဒီမေး၊ ဟိုဖတ် ဒီဖတ်ပြီး ရေးသားကြတယ်။ ဒါဟာပြည့်စုံပါဘူး။

သုတေသနဆိုတာ အသစ်ရှာတာမဟုတ်ဘူး။ ရှိပြီးသား တိမ်ကောပျောက်ကွယ်နေတာ၊ အဓိပ္ပာယ် မပြည့်စုံတာကို ပြည့်စုံအောင်လုပ်တာ၊ မသိသေးတာကို သိအောင်လုပ်တာ၊ ရှာဖွေဆန်းစစ်တာပါပဲ။ ဒီအလုပ်ဟာ စိတ်ရှည်ရတယ်။ တခုတည်း၊ တကြောင်းတည်း၊ တနေရာတည်းမှာ ရှာလို့မရပါဘူး။ ပြည့်စုံအောင် လက်လှမ်းမီအောင်ရှာရမယ်။

ခုခေတ် သမိုင်းသုတေသန လုပ်တယ်ဆိုတာလည်း လူမှုတိုးတက်ရေးကို လေ့လာခြင်းပါပဲ။ အဲဒီမှာ ရည်ရွယ်ချက် ရှိပါတယ်။ လူတွေဟာ သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ်ကနေပြီး အခုထက်ထိ ဘယ်လိုဘဝတွေနဲ့ ဖြတ်သန်းလာသလဲ၊ ဖြစ်ပြီးသား အဖြစ်တွေမှာ ဘာသင်ခန်းစာတွေ ရှိသလဲ၊ အဲဒါတွေနဲ့ ပြန်လည်ဆန်းစစ် သင်ခန်းစာယူဖို့ပါပဲ။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ အရင်ကရေးပြီးသား သမိုင်းစာအုပ်တွေ ရှိပါတယ် အဲဒီစာအုပ်တွေက သင်ခန်းစာတွေ မပေးနိုင်လို့လား မေးစရာရှိပါတယ်။ မပေးနိုင်လို့ပါပဲ။ ပြီးခဲ့ပြီးသား စာအုပ်တွေအကြောင်းလည်း ပြောချင်ပါတယ်။

ရှေးကရေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျော်၊ ဦးကုလား မဟာရာဇဝင်ကြီး၊ ရာဇဝင်သစ် မုံရွေးရာဇဝင်၊ မှန်နန်းရာဇဝင်၊ ဒုတိယမှန်နန်းရာဇဝင် စသဖြင့် ရှိပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံဟာ တခြားနိုင်ငံတွေနဲ့ ယှဉ်ကြည့်ရင် ရှေးကရေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျမ်းတွေများပါတယ်။ အဲဒီအချက်မှာ မြန်မာနိုင်ငံက တခြားနိုင်ငံတွေအပေါ်မှာ ဂုဏ်ယူစရာ ဖြစ်ပါတယ်။ အိမ်နီးချင်းတို့ နိုင်ငံတွေထဲက အချို့နိုင်ငံတွေမှာဆိုရင် ရှေးကရေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျမ်းတွေ မကျန်ပါဘူး။ မြန်မာနိုင်ငံကို ယဉ်ကျေးမှု လွှမ်းမိုးခဲ့တဲ့ အိန္ဒိယမှာတောင် ရာဇဝင်ကျမ်း မြန်မာနိုင်ငံလောက် များများမရှိပါဘူး။

မြန်မာနိုင်ငံက ရာဇဝင်ကျမ်းတွေဟာ ရေးပုံရေးနည်းကတော့ မဟာဝင်ရေးနည်းပုံစံပါပဲ။ ရှေးက မင်းတွေရဲ့ မင်းစဉ်မင်းဆက် အရေးထားရေးပါတယ်။ တိုင်းသူပြည်သားအကြောင်း အရေးထားမရေးပါဘူး။ မင်းရဲ့မျိုးရိုး၊ မင်းရဲ့မိဘ၊ မင်းရဲ့တန်ခိုး၊ မင်းရဲ့စစ်ပွဲ ဒါတွေပဲရေးတယ်။ ဒါဟာ မဟာရာဇဝင်ကျမ်းမှာရေးတဲ့ ရေးနည်းပဲ။ ဒီလိုရေးပုံနဲ့ ထင်းရှူးလာတဲ့ဟာက ရာဇဝင်ကျော်ပဲ။ ရှင်မဟာ သီလဝံသက ရေးတယ်။ ဘယ်နေ့ဘယ်ရက် ရေးတယ်မသိရဘူး။ ခရစ်နှစ် ၁၅၂၀ ခန့်ကလို့ ခန့်မှန်းရပါတယ်။ အထဲမှာပါတာက ကမ္ဘာတည်တယ်။ ပြီးတော့ မဟာ သမ္မတ ဘယ်လိုပေါ်လာတယ်ဆိုတာ ရေးတယ်။ အဲဒီအချက်မှာတော့ မြန်မာ့ ယဉ်ကျေးမှု အခြေခံအချက် ဖြစ်ပါတယ်။ မှတ်သားစရာကောင်းပါတယ်။ လူတွေဟာ သစ္စာရှိသူ၊ အကျင့်ကောင်းသူ၊ အများအကျိုး ဆောင်နိုင်သူကို ရှာတယ်။ တွေ့တော့ အများအကျိုးအတွက် အုပ်ချုပ်ပေးပါ တောင်းဆိုတယ်။ အုပ်ချုပ်ပေးတဲ့ အတွက် တန်ရာတန်ကြေး ပေးပါမယ် ကတိခံတယ်။ မဟာသမ္မတက ပြည်သူတွေ ရဲ့ လုံခြုံမှုကို တာဝန်ယူရတယ်။ အခွန် ၁၀ ဘုံတဘုံ ပေးရတယ်။ အပြန်အလှန် အကျိုးပြုတယ်။ ချွတ်ယွင်းတဲ့ဘက်က ခံရတယ်၊ သမ္မတဘက်က ချွတ်ယွင်းရင် အများက ဖယ်ရှားတယ်၊ ပြည်သားက ချို့ယွင်းရင် ပြည်သားခံရတယ်။ အဲဒီအချက်တွေ မှန်တာမမှန်တာကို ထားလိုက်၊ ရာဇဝင်ကျော်ဟာ ဒီအခြေခံနဲ့ ရေးလာလိုက်တာ မင်းဆက်တွေ ပြောင်းခဲ့ပြီး ဂေါတမဘုရားလက်ထက် ရောက်လာတယ်။ ဂေါတမဟာ ရှင်ဘုရင်မလုပ်ဘဲ သံသရာက အများလွတ်မြောက်အောင် လုပ်ပုံရေးတယ်။ နောက်တော့ မြန်မာနိုင်ငံအကြောင်း ဆက်ရေးတယ်။ ဘုရားဟာ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ၇ ရက်နေတယ်။ မင်းဘူးခရိုင် ရောက်တယ်။ အိန္ဒိယနဲ့ ယဉ်ကျေးမှုဆက်ဆံပုံ၊ မြန်မာတွေ ယဉ်ကျေးမှုရပုံရေးတယ်။ တကောင်း၊ ပုဂံ၊ အင်းဝအကြောင်း ခရစ်နှစ် ၁၅၂၀ ခန့် အဖြစ်အပျက်ထိ ရေးထယ်။ ဒါဟာ မဟာဝင်ပုံစံနဲ့ ရေးနည်းပဲ။

ဒီပုံစံနဲ့ နောက်လူတွေ ရေးကြပါသေးတယ်။ ဒီလို အကြောင်းတွေ အားလုံးပေါင်းစပ်ပြီး စဉ်ကိုင်က သူဌေးသား မောင်ကုလားက မဟာရာဇဝင်ကြီးကို ရေးတယ်။ ဘယ်နေ့ရက် ရေးတယ်မသိဘူး။ ၁၇၂၀ ပြည့်နှစ်မှာလို့ မှန်းရတယ်။ အကြောင်းအရာက ၁၇၂၀ ပြည့်နှစ်အထိပဲ။ သူက နီဒါန်းရေးရာမှာ အတွေးအခေါ်သစ် ထည့်ရေးတယ်။

မင်းဆက် အကြောင်း၊ စစ်ပွဲ အကြောင်းတွေ ပါတဲ့ ဘုရင်စကား၊ မှူးမတ်စကား၊ စစ်ပွဲစကားတွေသာ ရေးပါတယ်။ ဒါဟာ ဘုရားဟောကျမ်းတွေနဲ့ မညီပါဘူး။ ဒီမင်းစကား၊ အမတ်စကား၊ စစ်စကားတွေဟာ တိရစ္ဆာန်ကထာ ဖြစ်တယ်။ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်း တရား မဟုတ်ဘူး။ သမိုင်းရာ တိရစ္ဆာန်ကထာပဲ။ သမိုင်းဟာ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်း တရားစာ မဟုတ်ဘူး။ သို့သော်လည်း စကြာမင်းတောင်မူ သေခြင်းတရားနဲ့ မကင်းဘူး။ သီရိဓမ္မာ သောကမင်းတောင် ဇဗ္ဗူဒိင်ကျွန်း တခုလုံး ပိုင်တယ်လို့ ယူဆ ပေမယ့် သူသေခါနီးမှာ သူ့ပိုင်နက်တွေကို သူ့သားက ပိုင်တယ်။ သေခါနီး သူပိုင်တာ ဓာတ်စာစားဖို့ ရှိတဲ့ သစ်သီးတလုံးသာ ဖြစ်တော့တယ်။ ဒီအကြောင်းအချက် တွေကို နမူနာ ယူပါ။ သမိုင်း စာအုပ်ကို ဖတ်ရင် ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းနဲ့ ဆင်ခြင်ပြီး နိဗ္ဗာန်ရကြောင်း ရှာပါ။ ကမ္မဋ္ဌာန်း သဘောနဲ့ ဖတ်ပါလို့ ရေးတယ်။ ရေးတဲ့ အခါမှာလည်း ဘုရင်တွေ ကြီးကျယ်တာ၊ ခမ်းနားတာ တွေတင် မရေးဘူး။ မကောင်းတာ၊ အားနည်းတာ တွေလည်း ရေးတယ်။ ဒီဘုရင်ဟာ ရုပ်ချောတယ် ကြာခိုတတ်တယ်။ ဒီဘုရင်ဟာ အသားစား ကျူးတယ်၊ ဒေါသ ကြီးတယ်။ ဒီဘုရင်ဟာ အကျင့်ပျက်လို့ ပြည်သူ့ဒဏ် ခံရတယ်။ စလေငွေ့ ဆိုရင် ပြည်သူက ရွံ့နဲ့ ဝိုင်းပေါက်လို့ သေရတယ် ဆိုတာမျိုးတွေ ရေးပြတယ်။ ဒီကျမ်းတွေ ရှေးကရေးလို့ မကောင်းဘူး မပြောထိုက်ပါဘူး။ သူ့ခေတ်နဲ့ သူ့အတွေး ထည့်ရေး ထားတာတွေပါ။ ဘုရင်တွေဟာ သက်ဦးဆံပိုင် အာဏာအပြည့် ရထားတယ်။ အဲဒီလို လူတွေကို သမိုင်းဆရာတွေက ဆုံးမတာပါပဲ။ နောက်တယောက် ရှိသေးတယ်။ တွင်းသင်းတိုက်ဝန် ဦးထွန်းညှိပါပဲ။ ရာဇဝင်သစ်ကို ရေးတယ်။ ဘယ်တုန်းက ရေးတယ် မသိပါဘူး။ ၁၇၈၀ ပြည့်နှစ်လို့ မှန်းရပါတယ်။ သူ့အရေးတကြီး တင်ပြတာက

အရင်တုန်းက ပါးစပ်ရာဇဝင်တွေကို မစစ်ဆေးခဲ့ဘူး။ ခေတ်ပြိုင် မှတ်တမ်းတွေနဲ့ ညှိပြီး မှန်မမှန် စစ်ဆေးရမယ်။ ခေတ်ပြိုင် မှတ်တမ်း ဆိုတာ ကျောက်စာတို့၊ မော်ကွန်းတို့ပဲ။ သူ့ရာဇဝင်သစ်မှာ ရှေးက ပါးစပ်ရာဇဝင်ကို ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းဖြစ်တဲ့ ကျောက်စာတို့၊ မော်ကွန်းတို့နဲ့ ညှိပြီး ဆန်းစစ်တဲ့နည်းကို ပြသွားတယ်။ ခုခေတ်လုပ်နေတဲ့ သမိုင်းသုတေသနနဲ့ တူပါတယ်။

သူဆန်းစစ်ပုံ ဥပမာပြောရရင် ပါးစပ်ရာဇဝင်တွေထဲမှာ နေနတ်သားနဲ့ နဂါးမနဲ့ ရကြတယ်။ ဒါကြောင့် ယူစောထီးကို မွေးလာတယ်။ ဒါဟာ နတ်နဲ့ နဂါးညားရင် မွေးလာတာဟာ နတ်ကပြား၊ နဂါးကပြားပဲ ဖြစ်နိုင်မယ်။ လူမဖြစ်နိုင်ဘူး။

အလောင်းစည်သူ ဖောင်စကြာနဲ့ ခရီးသွားပုံလည်း ဒီအတိုင်းပဲ ဆန်းစစ်ပြတယ်။ ဦးထွန်းညိုရဲ့ တင်ပြချက်က တိုးတက်တဲ့ ခေတ်ဆန်တဲ့ အမြင်ဖြစ်ပါတယ်။ သူ့စာအုပ်ဟာ ခေတ်သစ်သမိုင်း သုတေသနရဲ့ အယူအဆကို ပထမဆုံးပြောရတဲ့ စာအုပ်လို့လည်း ပြောလို့ရပါတယ်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်ကျတော့ ရာဇဝင်ကို ဘုရင်ကရေးခိုင်းတယ်။ ရေးတဲ့လူတွေကလည်း ပဒေသရာဇ်ကို ချီးကျူးရေးတယ်။ ဘုရင်တွေဟာ သာမန်မဟုတ်ဘူး ဘုရားရဲ့ ဗျာဒိတ်ရသူတွေ ဖြစ်တယ်။ ဘုရားက နောင်ကျရင် ဒီဒေသမှာ ဘယ်သူဘုရင်ဖြစ်မယ်ဆိုဖူးတယ် ဆိုတာတွေပါတယ်။ မြန်မာဘုရင်တွေဟာ ဗျာဒိတ်ဘုရင် ဖြစ်ရတာကို သိပ်သဘောကျတယ်။ ရာဇဝင်ရေးတဲ့ ပညာရှိတွေကလည်း ဘုရင်အကြိုက်ရေးပေးတယ်။

ပဒေသရာဇ်တွေ ထွန်းတောက် နေဆဲမှာ သာသနာကို အကာအကွယ် ယူပြီး သူတို့လုပ်ချင်တာ လုပ်ဖို့ပါပဲ။ ဒီဘုရင်ဟာ ဘုရား ဗျာဒိတ်ရ၊ သူပြောရင် နားထောင် သူ့ကို ပုန်ကန်ရင် အပြစ် ကြီးတယ်။ သာသနာပြု မင်းလည်း ဖြစ်တယ်။ သာကီဝင်မျိုး ဖြစ်တယ်။ ဘုရားနဲ့ ဆွေမျိုး တော်တယ် စသဖြင့် ရာဇဝင် ဆရာတွေက ရေးပေးရတယ်။ ဒါဟာ ကုန်းဘောင်ခေတ် မင်းဆက်ကျမှ ပဒေသရာဇ်ကို အမွှန်းတင် လာတာ ဖြစ်မယ်။

၁၈၂၉ နှစ်မှာ ပညာရှိပေါင်း ၁၃ ဦးနဲ့ မှန်နန်းရာဇဝင်ကို ဘုရင်ခိုင်းလို့ ရေးကြတယ်။ ကမ္ဘာဟောင်း ပျက်တာက နေပြီး စတယ်။ မိုးကြီးရွာ။ အနယ်ထိုင်၊ ကမ္ဘာအသစ်ဖြစ်၊ ဗြဟ္မာ လေးယောက်ပေါ်၊ လူတွေဖြစ်၊ မဟာသမ္မတပေါ်၊ အဲဒီက တဖန် ဂေါတမ အထိ ရေးတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံဘက် ဆက်ပြီး တကောင်း၊ သရေခေတ္တရာ၊ ပုဂံ၊ အင်းဝ စသဖြင့် အလောင်းမင်းတရားထိ မျိုးနွယ် ဆက်လာပုံ ရေးတယ်။

ပဒေသရာဇ်ကို အမွှန်းတင်ချင်လို့ ဘုရားနဲ့ အမျိုးဆက်ပေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျမ်းပါပဲ။ ၁၈၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ ဖြစ်ပျက်ပုံကို ရေးပါတယ်။ ၁၈၆၇ ခုနှစ်ကျတော့ မင်းတုန်းဘုရင်က မှန်နန်းကို ဆက်ရေးခိုင်းတယ်။ ပညာရှိ သုံးဦးက ရေးတယ်။ အဖြစ်အပျက်က ၁၈၆၀ ပြည့်နှစ်အထိ ဖြစ်ပျက်တာကိုရေးတယ်။ ဒုတိယမှန်နန်း ရာဇဝင်လို့ ခေါ်တယ်။

သီပေါပါပြီးတဲ့နောက် မြို့အုပ်မောင်တင်က ဒုတိယမှန်နန်းအဆက်ကို ၁၈၆၀ ပြည့်နှစ်ကစပြီး ၁၈၈၅ နှစ်ထိ ရေးတယ်။ ၂၅ နှစ်သမိုင်းကို ထပ်ဖြည့်တာပါပဲ။ နန်းတွင်းမှတ်တမ်းတွေကို စုပြီးရေးတယ်။ တကယ်တော့ သူဖြည့်ရေးတာ မဟုတ်ပါဘူး။ လွှတ်တော်စာရေးတဦးကို ခေါ်ပြီး ရေးခိုင်းတာပါ။ စာအုပ်ထုတ်တော့လည်း သူရေးတာကမစဘဲ မှန်နန်းနဲ့ ဒုတိယမှန်နန်းထဲကရေးတဲ့ စောစောပိုင်း ၁၇၅၂ နှစ်က အဖြစ်တွေပါ ဖြုတ်ထည့်တယ်။ စာအုပ်အမည်ကို ကုန်းဘောင်ဆက်ရာဇဝင်ကြီးလို့ ပေးပြီး ၁၉၀၅ ခုနှစ်မှာ မန္တလေးတိုင်း သတင်းစာပုံနှိပ်တိုက်က ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေတယ်။

နောက် အင်္ဂလိပ်ဝင်လာတော့ မြန်မာရာဇဝင်ကို အင်္ဂလိပ်လိုရေးကြတယ်။ မှန်နန်းကို အကြမ်းဘာသာ ပြန်တာပါပဲ။ ဆာအာသာဖယ်ရာက ၁၈၉၀ ပြည့်နှစ်မှာ History Of Burma (Myanmar) ရေးထုတ်တယ်။ ၁၉၂၅ ခုနှစ်မှာ ဂျီအီးဟာပေးက History of Burma (Myanmar) ရေးထုတ်တယ်။

အင်္ဂလိပ်ရေးတဲ့ ရာဇဝင်တွေဟာ ဝါဒဖြန့်ရာဇဝင်တွေဖြစ်တယ်။ အင်္ဂလိပ်ရဲ့ နယ်ချဲ့ဝါဒဟာ တခြားနယ်ချဲ့တွေနဲ့ မတူဘူး။ တဆင့်သာတယ်။ သူတပါးကို ကျွန်ပြုပြီး သူတို့ သခင်ဖြစ်လာပေမယ့် ညာတာတယ်။ ကိုလိုနီလက်အောက်ခံနိုင်ငံကို တိုးတက်မှုတွေဖြစ်အောင် လုပ်ပေးတယ်။ ဘာ၊ ညာ စသဖြင့် ဝါဒဖြန့်တယ်။ တိုက်ရိုက်တမျိုး သွယ်ဝိုက်တမျိုး ဝါဒဖြန့်တာချည်းပဲ။ တိုက်ရိုက်နည်းကို လူတွေလက်ခံစရာမရှိလို့ သွယ်ဝိုက်တဲ့နည်းကို သုံးတယ်။

အဲဒီနည်းကတော့ မြန်မာဘုရင်တွေဟာ ရက်စက်တယ်။ အုပ်ချုပ်ပုံ စည်းကမ်းမရှိဘူး။ မြန်မာမင်းလက်အောက်မှာ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး တိုးတက်မှု မရှိဘူးဆိုတာတွေ ရေးပြီး ကျောင်းတွေမှာ သင်ခိုင်းတယ်။ Cox တို့ Harvey တို့ ရေးတာဟာ အင်္ဂလိပ်နယ်ချဲ့ပုံကို ထောက်ခံစေချင်လို့ ရေးတယ်။ မြန်မာမင်းတွေ ရက်စက်တယ်။ အုပ်ချုပ်ပုံ စည်းကမ်းမဲ့တယ်။ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး သူတို့လက်ထက်မှာ သိပ်ညံ့တယ်ဆိုတာတွေ ထည့်ရေးတယ်။ အခြေအနေအမှန်ကို မရေးဘူး။

နောက်တော့ မြန်မာတွေ အမျိုးသားစိတ် နိုးကြားတယ်။ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်လောက်မှာ အမျိုးသားကျောင်းတွေ ပေါ်လာတယ်။ အမျိုးသားပညာရေး ပေါ်လာတယ်။ ဗြိတိသျှတွေက မြန်မာတွေအကြောင်း နှိမ်ရေးလို့ဆိုပြီး မြန်မာတော်ကြောင်း၊ ကောင်းကြောင်း ပြောချင်လာကြတယ်။ ဗြိတိသျှတွေရေးတာကို ပြန်လည်ချေပတဲ့အနေနဲ့ စာအုပ်ရေးကြတယ်။

ဦးဖိုးကျားရေးတဲ့ မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်ဆိုရင် ပြန်ချေပတဲ့စာအုပ်ပဲ။ မြန်မာတွေကောင်းတယ်၊ တော်တယ်၊ သတ္တိရှိတယ်။ စစ်တိုက်တာတွေအောင်တယ် စသည်ဖြင့် ရေးလိုက်တာ တဖက်စွန်းရောက်လွန်းသွားတယ်။ ဟုတ်တာ မဟုတ်တာ မစဉ်းစားတော့ဘူး။ တအားမြှောက်ရေးတယ်။ ပြည်ထောင်စုသားအချင်းအချင်း ချစ်ကြည်တယ်ဆိုတာ ပြောချင်တဲ့အခါကျတော့လည်း ဇာတ်လမ်း မှန်မမှန် မတွေးကြတော့ဘူး။ အတင်းလုပ်ယူကြတယ်။

ဒါကြောင့် ပြီးပြီးသား သမိုင်းစာအုပ်တွေဟာ စိတ်မချရဘူး။ ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းတွေနဲ့ ညှိပြီး မှန်မမှန် စစ်ဆေး သုတေသနလုပ်ရမယ်။ သူတို့ထဲကလည်း ကောင်းတာယူ မကောင်းတာပယ်ရမယ်။

မင်းအကြောင်းသက်သက်ရေးတာ၊ မင်းကို အမွှန်းတင်တာ၊ မြန်မာမင်းတွေ ရက်စက်ညံ့ဖျင်းတာ၊ မြန်မာတွေ ညံ့တာ၊ မြန်မာတွေ သိပ်တော်တာ စသဖြင့် တဖက်သတ် အစွန်းထွက်ရေးပုံမျိုးမပါဘဲ မှန်ကန်တဲ့ သမိုင်းအချက်အလက်ကို ရှာဖို့လိုပါတယ်။

ပြီးပြီးသား အမှားတွေကို ဆင်ခြင်၊ ရှေ့မှာ ဘယ်လို တိုင်းသစ်ပြည်သစ် ထူထောင်မယ်ဆိုတာ ရည်ရွယ်ပြီး ရေးရမယ်။ လူလူချင်း ခေါင်းပုံဖြတ်မှုကင်းတဲ့ သင်ခန်းစာယူဖို့၊ ခေတ်သစ်အတွေးအခေါ် ပါတဲ့ဟာမျိုး လိုတယ်။ ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းတွေရှာပြီး စိစစ်ဖို့ လိုပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသနကို လုပ်ရပါတယ်။

နောက်တချက်ကတော့ သုတေသန ဘယ်လိုလုပ်တယ်။ ဘယ်လိုပြဿနာ ရှိတယ်ဆိုတာပဲ။

ရှေးရာဇဝင်တွေမှာရေးတဲ့ ကမ္ဘာ့ဖြစ်လာပုံ၊ လူတွေဖြစ်လာပုံတွေဟာ မမှန်ပါဘူး။ သူတို့ရေးတဲ့ထဲမှာ မင်းနဲ့ပြည်သူ ဘယ်လိုဆက်ဆံသင့်ပုံကို ရေးပြတာသာ ကောင်းပါတယ်။ သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ်မှာ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဘယ်သူတွေ နေသွားတယ်ဆိုတဲ့အကြောင်း ရှေးရာဇဝင် စာအုပ်တွေမှာ မပါပါဘူး။ ခု သုတေသနလုပ်ပြီး ရေးတဲ့အခါမှာ ပါလာပါလိမ့်မယ်။ ကမ္ဘာ့ဖြစ်တာ ကြာလှပါပြီ။ လူဖြစ်တာ နှစ်တသန်းရှိပြီ။ လူစစ်စစ်တောင်ဖြစ်တာ မဟုတ်သေးဘူး။ ခုလူတွေနဲ့ ကိုယ်တူညီဏ်တူ မဖြစ်သေးဘူး။ လက်နက်က ကျောက်ကို သုံးတယ်။ ကျောက်ခေတ်လို့ ခေါ်တယ်။ ကျောက်ခေတ်ရဲ့ လူမှုဆက်ဆံရေး၊ စီးပွားရေးစနစ်က ဘုံစနစ်ဖြစ်တယ်။ ဒါကြောင့် သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ် ခေါ်တယ်။

အရင်တုန်းက ကမ္ဘာကြီးမှာ ရာသီသတု အကြီးအကျယ် ပြောင်းမှုရှိတယ်။

တခါက ရေခဲတွေဟာ ကသာမြို့ ဥတ္တရယဉ်စွန်းတန်းထိ ဖုံးနေတယ်။ ပြန်ဆုန်သွားတယ်။ အဲဒါ ရေခဲခေတ်၊ ရေခဲခေတ် ၆ ခါ ရှိတယ်။ ရာသီဥတု သိပ်ကြမ်းတယ်။ ရေခဲခေတ်မှာ မြစ်တွေပိုကျယ်တယ်။ မိုးပိုကြီးတယ်။ ဧရာဝတီမြစ် သိပ်ကျယ်တယ်။ ခုခေတ် အရှေ့ကမ်းဟာ ညောင်ဦးမြို့။ အဲဒီခေတ် အရှေ့ကမ်းဟာ ပုပ္ပိုးတောင်ပဲ။ အဲဒီခေတ်က လူတွေရဲ့ လက်နက်တွေကို ရှာပြီး လေ့လာချင်ရင် ခုကမ်းမှာ ရှာလို့မရဘူး။ ကမ်းဟောင်းမှာ ရှာရတယ်။ ကမ်းတွေ အဆင့်ဆင့် ၅ ခုရှိတယ်။ ခုကမ်းဟာ ပဉ္စမ၊ စတုတ္ထ၊ တတိယကမ်းတွေမှာ ရှာလို့ မရပါဘူး။ ဒုတိယကမ်းမှာ ရပါတယ်။ ဒုတိယရေခဲခေတ် အလွန်လောက်မှာ သုံးတာတွေပါပဲ။

သူတို့လက်နက်တွေကြည့်ပြီး သူတို့ဘာလုပ်စားတယ်။ ဘယ်လိုနေတယ် ဆိုတာတွေ သိတယ်။ သုတေသန လုပ်ရေးတဲ့ မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်းမှာ အဲဒါတွေပါမှာပဲ။

မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ် အထောက်အထားတွေကို ဧရာဝတီမြစ်ရဲ့ ဒုတိယကမ်းမှာ ရှာလို့ ရပါတယ်။

အဲဒီ လူတွေနေတဲ့ ဒေသက ယခုခေတ်လူတွေကို အောက်ပြည်ကလူတွေက အညာသားလို့ခေါ်တယ်။ အဲဒါနဲ့ မြန်မာနိုင်ငံကျောက်ခေတ်ကို စပြီး သုတေသနလုပ်တဲ့ ‘မောဗီးယပ်’ ဆိုသူက မြစ်ညာပိုင်းမှာတွေ့တဲ့ ကျောက်ခေတ်ယဉ်ကျေးမှုကို အညာသားယဉ်ကျေးမှုလို့ နာမည်ပေးမယ်။

နောက်ပိုင်းကျတဲ့ ကျောက်ခေတ်သစ်ယဉ်ကျေးမှုကို ရှာချင်ရင်တော့ ဧရာဝတီတဝိယကမ်းမှာ ရှာရပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ ကျောက်ခေတ်သစ်အချိန်ကို မှန်းရင် လွန်ခဲ့တဲ့ နှစ်ပေါင်း ၈၀၀၀ ကစပြီး ၄၀၀၀ မှာဆုံးတယ်။ ခန့်မှန်းပါတယ်။ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံတွေနဲ့စာရင် နောက်ကျပါတယ်။ ခရစ်တော်မပေါ်မီဆိုတဲ့ စကားနဲ့ ပြောရရင်တော့ ၆၀၀၀ ဘီစီကနေပြီး ၂၀၀၀ ဘီစီထိပါပဲ။

မြန်မာ့ကျောက်ခေတ်သစ် လက်နက်တွေတွေ့တာ မြောက်ပိုင်းက စပြောမယ်။ ခေတ်သစ်မှာ လူနေများလာပြီ။ မြစ်ကြီးနားဝန်းကျင်မှာ တွေ့တယ်။ ဧရာဝတီနဲ့ ချင်းတွင်းဆုံရာမှာ တွေ့တယ်။ သိပ်တော့ မများဘူး။ ဒါပေမယ့် ချင်းတွင်းနောက်ကမ်းမှာ များတယ်။ မုံရွာခရိုင် ဆားလင်းကြီးမြို့နယ် ဆထုံးရွာအနားမှာ ကျောက်ခေတ်သစ်တွင်မကဘဲ ကျောက်ခေတ်ဟောင်းတုန်းက လူတွေ နေသွားနိုင်တာမျိုးတောင် တွေ့တယ်။ မန္တလေးဝန်းကျင်၊ အမရပူက တောင်မင်းကြီးဘုရား၊ တောင်လေးလုံးကျောင်းအနီးမှာ အများကြီးတွေ့တယ်။ ပုသိမ်ကြီးဘက်လည်း အများကြီးတွေ့တယ်။

ရှမ်းပြည်နယ်ဆိုရင် မိုးကုတ်၊ လွိုင်ကော်ဝန်းကျင်။ အလယ်ပိုင်းဆိုရင် ရေနံချောင်း၊ ချောက်၊ ကျောက်ပန်းတောင်းဝန်းကျင်။ တောင်ဘက်ဆိုရင် မြိတ်၊ ထားဝယ်၊ တနင်္သာရီမှာ တွေ့တယ်။ ဒါတွေဟာ ခုဖြစ်တာ မဟုတ်ဘူး။ အရင်က ရှိပြီးသားတွေ။

သမိုင်းသုတေသနဆိုတာ အရင်ကရှိပြီးသား ထပ်ရှာတာပါပဲ။ ခု သုတေသနလုပ်လို့ မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းဦးဘုံမြေ ခေတ်အကြောင်း ရပြီ။ မကြာခင်က တောင်ပြဒါးလင်းဂူကို ထပ်တွေ့ကြသေးတယ်။

သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ်လွန်တဲ့ မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ ကျွန်ခေတ်ကိုလည်း သုတေသန လုပ်ဖို့လိုသေးတယ်။ ကျွန်ခေတ်မှာ ဘယ်လိုနေထိုင် လုပ်စားတာ ခုထိ မသိသေးဘူး။ သိတာလည်း နည်းတယ်။ ဆရာတို့ လက်ထက်မှာ သိမလား မပြောတတ်ဘူး။ ဆရာတော့ အခု ခေါင်းဖြူနေပြီ။ နောက်လူတွေလက်ထက် ဆက်လုပ်ကြရမှာပဲ။

ပြီးတော့ ပဒေသရာဇ်ခေတ် မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဗိဿနိုးကစမယ်။ ဒါတောင် ဗိဿနိုးဟာ ကျွန်ခေတ်လား ပဒေသရာဇ်ခေတ်လား မသိသေးဘူး။ ပဒေသရာဇ်ခေတ်ရဲ့ အစလား မရှင်းသေးဘူး။

၄ ရာစုနှစ်မှာပေါ်တဲ့ ဟလင်း၊ သရေခေတ္တရာ၊ ပျူယဉ်ကျေးမှုဟာ ပဒေသရာဇ် ခေတ်အစပဲ။ ခုထိ ပျူစာ ၇၅ လုံးပဲ ဖတ်လို့ ရသေးတယ်။ ထပ်ဖတ်တတ်ဖို့လိုတယ်။ ဒါတွေ သုတေသနမှာ ဟာကွက်တွေပဲ။ ဟာကွက်မှာ ဖြည့်ဖို့ လိုပါတယ်။

လုပ်တဲ့လူတွေဟာ စိတ်ရှည်ရမယ်၊ ဇွဲရှိရမယ်။ အများပြည်သူရဲ့ အကူအညီကို ယူမှဖြစ်ပါတယ်။

ပျူတွေအကြောင်းမှာတောင် ယဉ်ကျေးမှု အနုပညာအကြောင်းသာ ပြောနိုင်ပေမယ့် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး အကြောင်း မသိသေးဘူး။ ဒါတွေ သုတေသနလုပ်ဖို့ ကျန်သေးတယ်။ အဲဒီလိုနဲ့ ပဒေသရာဇ်ခေတ်ဟာ ၄ ရာစုနှစ်ကနေ ၁၉ ရာစုနှစ်ထိပါပဲ။ ဒီခေတ်သမိုင်းအတွက် အားကိုးရဆုံး ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းက ကျောက်စာ၊ ပေ၊ ပုရပိုက်တွေပဲ။ ကျောက်စာထဲမှာ သမိုင်းအချက် အကုန်တော့ မပါပါဘူး။ ရေးပုံက ဘယ်သူလှူတယ်၊ ဘာလှူတယ်၊ ဘယ်နေ့လှူတယ်၊ ဘာဆုတောင်းတယ်တွေပဲ။ အလှူရှင်ဟာ များသောအားဖြင့် ချမ်းသာသူ၊ မင်းစိုးရာဇာ၊ ဘုရင်ပဒေသရာဇ် အသိုင်းအဝိုင်းတွေ များပါတယ်။

ကျောက်စာတွေထဲကနေပြီး လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ သာသနာရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်း

အထောက်အထားတွေ ရပါတယ်။

အကုန်တော့ မရဘူး၊ ကျောက်စာထဲမပါလို့ မရှိဘူး၊ မဖြစ်ဘူးလည်း ပြောလို့မရပါဘူး။ ကျောက်စာဟာ သူ့ခေတ်ကို ရက်စွဲအတိအကျနဲ့ အထောက်အထား ပေးပါတယ်။ ပုဂံခေတ်မှာ ကျောက်စာ ၇၀၀ ကျော်လောက် တွေ့ထားပါတယ်။

ပေကတော့ သက်တမ်း အနှစ် ၁၀၀၀ လောက် ခံပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ မီး၊ မိုး၊ စစ် စသည်တွေကြောင့် ပေတွေ ပျက်ရတယ်။ ခြက်တာလည်း ရှိတယ်။ ဘုရားထဲ ဌာပနာလို့လည်း ဆုံးရှုံးတယ်။

ခရစ်နှစ် ၉၀၀ လောက်က ပေတွေဟာ အထက်ပါနည်းအတိုင်း မပျက်ရင် ရှိနိုင်ပါသေးတယ်။ လွန်ခဲ့တဲ့ နှစ် ၁၀၀၀ လောက်က ပေတွေပေါ့။ ခုအစောဆုံးရထားတဲ့ ပေတွေဟာ ခရစ်နှစ် ၁၆၇၀ ကပေပဲ။ ဗြိတိသျှပြတိုက်မှာ ရှိတယ်။ ပေကြည့်ပြီး လက်ရေးသမိုင်း ရေးနိုင်ပါတယ်။

ပုရပိုက်မှာလည်း သမိုင်းအထောက်အထားတွေ ရှိတယ်။ ပုရပိုက်သက်တမ်းက နှစ် ၁၅၀ လောက်ခံတယ်။ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး မှတ်တမ်းတွေ ပါနိုင်ပါတယ်။ လူသူ အရောက်နည်းတဲ့၊ ခြောက်သွေ့တဲ့ နေရာတွေမှာ ပိုပြီး ကျန်တယ်။ ဥပမာ ရွှေဘိုခရိုင်၊ ဝက်လက်၊ တန့်ဆည်တို့လိုပေါ့။

သမိုင်းသုတေသနမှာ မပြီးသေး၊ မတွေ့သေးတာတွေ ပြီးအောင်လုပ်ဖို့ ရှာဖို့တွေ အများကြီးရှိပါတယ်။ လိုနေတဲ့ အပိုင်းကို ဖြည့်ဖို့သာပါပဲ။ ဗြိတိသျှက မြန်မာတွေမကောင်းဘူး ရေးခဲ့တာတွေကို ရန်တွေ့တာမျိုး မဟုတ်ပါဘူး။ အမှန်ကို ရေးဖို့ပါ။

လူငယ်တွေကအစ မျိုးချစ်စိတ်ရှိဖို့၊ နယ်ချဲ့ကို မုန်းဖို့၊ လုပ်ချင်ရင် ချစ်ကွာ၊ မုန်းကွာ ပြောရုံမရပါဘူး။ သက်သေသာကေနဲ့ ပြောပြမှ မျိုးချစ်စိတ်ရှိနိုင်၊ နယ်ချဲ့ကို မုန်းနိုင်ပါတယ်။

အရင်းရှင် ကိုလိုနီခေတ် သမိုင်းသုတေသနမှာလည်း အထောက်အထား စုံစုံရဖို့ လိုပါတယ်။ အိမ်တွေမှာ စာအုပ်ဟောင်းတွေ ချောင်ကြိုချောင်ကြားမှာ ဖြစ်ဖြစ်၊ ဘုရားစင်တွေမှာဖြစ်ဖြစ် တင်ထားတတ်တယ်။ တို့ဘိုးဘွားလက်ထက် တို့အဖေငယ်ငယ်က စာအုပ်ဆိုပြီး ဖတ်လည်းမဖတ်ကြတာလည်း ရှိတယ်။ အဲဒီစာအုပ်တွေထဲမှာ ဂျီစီဘီအေအကြောင်း၊ ပိုင်အမ်ဘီအေအကြောင်း၊ တွဲရေးခွဲရေးအကြောင်း ပါတတ်တယ်။ ဒါတွေကနေပြီး ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာ့သမိုင်းကို ဖြည့်ရေးစရာ အချက်တွေပါတယ်။

ဒါတွေ အစုံစုံဖို့၊ ရဖို့ လိုပါတယ်။ တတိယအချက်အနေနဲ့ ပြောချင်တာကတော့ သမိုင်းသုတေသနအတွက် အားလုံးသော ပြည်သူအများက ကူကြပါ။ မကူညီရင် ပြည်စုံတဲ့ သမိုင်းတခု ဆရာတို့ချည်း ဘယ်တော့မှ မဖြစ်နိုင်ပါဘူး။

[ရှုမဝ၊ အတွဲ ၃၊ အမှတ် ၂၆၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၁၉၆၉]

ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ

ရာစုသစ်စာအုပ်တိုက်က ၁၅ ဩဂုတ်လ ၂၀၀၅ မှာ ထုတ်ဝေဖြန့်ချိခဲ့တဲ့ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ ‘ပုဂံခေတ် လူမှုရေး’ စာအုပ်မှ “ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ” ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ

ဒေါက်တာ သန်းထွန်း

Economic Life of the Early Burman (Myanma) စာတမ်းကို G.H.Luce (၂၀ ဇန်နဝါရီ ၁၈၈၉ - ၃ မေ ၁၉၇၉) က ရန်ကုန် ယူနီဗာစတီကောလိပ် ဘောဂဗေဒအသင်း ၁၂ ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၀ ပြည့် အစည်းအဝေးမှာ ဖတ်တယ်။ JBRS တွဲ ၃၀၊ ပိုင်း ၁၊ ဧပြီ ၁၉၄၀၊ ၂၈၃-၃၃၅ မှာ ပုံနှိပ်တယ်။ BRSFAP တွဲ ၂၊ ၃၂၃-၃၇၆ မှာ ပြန်ပုံနှိပ်တယ်။ အရင် အနှစ် ၆၀ ကျော်က ရေးတဲ့စာတမ်းဖြစ်လို့ ခုဘာသာပြန်တဲ့အခါမှာ ပြင်ဆင်တည်းဖြတ် ဖြည့်စွက်လိုက်ပါတယ်။ ပါမောက္ခလုစ်ဟာ မြန်မာနိုင်ငံ ရန်ကုန်ကောလိပ်မှာ အင်္ဂလိပ်စာ ပါမောက္ခအဖြစ်နဲ့ ၁၉၁၂ က စရောက်တယ်။ နောက်အရှေ့တိုင်းပညာဌာနမှာ သမိုင်းပါမောက္ခအဖြစ် အမှုထမ်းပြီး ၁၉၄၄ မှာ အငြိမ်းစားယူတယ်။ ၁၉၂၀ ပြည့်က မြန်မာနိုင်ငံနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ကဗျာ ၁၉ ပုဒ်ကို ရေးသားပုံနှိပ်တယ်။ သန်းထွန်းက မြန်မာပြန်ပြီး မင်းဒုက္ခနဲ့ မင်းနာမည်နဲ့ ၁၉၉၇ က ပုံနှိပ်တယ်။ လုစ်ရဲ့ ကျော်ကြားတဲ့ စာအုပ်နှစ်အုပ်က Old Burma (Myanma) Early Pagan 1970 နဲ့ Phases of Pre-Pagan Burma (Myanma) 1985 ဖြစ်ပါတယ်။ ဖေမောင်တင်နဲ့ လုစ်တို့ပြီး တိုင်းရင်းမြန်မာကျောက်စာ ၇ တွဲကို ၁၉၃၉ က ၁၉၅၆ အတွင်း ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့တယ်။ သန်းထွန်းက မန္တလေးတက္ကသိုလ်မှာ ၁၉၆၅ - ၁၉၈၃ထိ သမိုင်းပါမောက္ခ ဖြစ်ဖူးတယ်။ Economic Life ကို တည်းဖြတ်ပြီး ဘာသာပြန်တဲ့အခါ ပုဂံခေတ်နာမည်တွေကို ကျောက်စာမှာပါတဲ့အတိုင်း ရေးထားတယ်။ ဝစ္စပေါက် မပါတာ မူရင်းအတိုင်း ဖြစ်တယ်။ ပဖမ ကို လဆွဲရင် ရရစ်၊ ကခ ကိုလဆွဲရင် ယပင့်ဖြစ်တယ်။ လက်သည်းကွင်း ( ) ထဲက ဂဏန်းဟာ မှတ်စုနံပါတ် ဖြစ်တယ်။

ပညာရှာသူ အများဟာ တိဗက်မြန်မာစကားပြောတဲ့ လူတွေရဲ့ ရှေးပဝေဏီက နေရာအရပ်ကို ကန်စူ (KANSU) နယ် ဖြစ်ဖို့များတယ်။ အဲဒီနယ်ဟာ တရုတ်အနောက်မြောက် ဂိုဘီ (GOBI) သဲကန္တာရနဲ့ တိဗက် (TIBET) အရှေ့မြောက်ကြား ဒေသဖြစ်မယ်လို့ ပြောကြတယ်။ ကျောက်ခေတ်သစ်နှောင်းပိုင်း (LATE NEOLITHIC) ကာလ၊ အရင် နှစ်လေးထောင် (၂၀၀၀ ဘီစီ) က (KANSU) ကန်စူဟာ အရိုင်းဘဝက အများကြီး လွန်မြောက်ခဲ့ပြီး တရုတ်တွေထက်တောင် အခြေအနေ သာလွန်ကောင်းမွန်ခဲ့တယ်လို့ ဆိုနိုင်စရာ ရှိတယ်။ အဲဒီအရပ်ကထွက်တဲ့ ပန်းလှလှခြယ်ထားတဲ့ အိုးချောချောတွေဟာ ကျောက်ခေတ်သစ်လောကမှာ ဗိုလ်ဆွဲတယ် (၁)။ ဒီလိုအိုးမျိုး ထုတ်လုပ်နိုင်တဲ့ လူတွေဟာ တရုတ်လား၊ တိဗက်မြန်မာအနွယ်အစင်တွေလားလို့ မေးရင် တိဗက်မြန်မာ အနွယ်ဝင်တွေ ဖြစ်ဖို့များတယ်။ တရုတ်တွေ ကြေးသတ္တုကို အရည်ကျိုပုံလောင်းပြီး ဓားလှံအိုးခွက် လုပ်တဲ့ပညာကို ကန်စူ (KANSU) ဒေသက လူတွေဆီကမှ တဆင့်ရတယ်လို့ ထင်တယ်။ ဒါပေမယ့် ပစ္စည်းပုံစံနဲ့ လက်ရာကို ယှဉ်ကြည့်ရင် ကန်စူ (KANSU) ပစ္စည်းက ရှန် (SHANG) ခေတ် တရုတ်လက်ရာကို မမီပါ (၂)။ တရုတ်တွေ တီထွင်အသုံးပြုတဲ့ မှတ်တမ်းတင်ပုံဟာ အရင် နှစ်နှစ်ထောင် မရှိတရုံလောက်ကလို့ မှတ်ယူပါတယ်။ အဲဒီအခါက ထားခဲ့တဲ့ တရုတ်မှတ်တမ်းတွေမှာ တရုတ်အများနေတဲ့ ရပ်ဝန်းအနောက်၊ ရှန်စီ (SHANSI) ကုန်းမြင့်ရဲ့ အရှေ့ဘက် တောင်ကမ်းပါးတောင်ခြေဖြစ်တဲ့ အန်ယန် (AN-YANG) ဒေသမှာ ချီအန် (CHTANG) လူမျိုးတွေ နေတယ်လို့ မကြာခဏ ရေးမှတ်ထားတာ တွေ့ပါတယ်။ ဒီချီအန် (CHI'ANG) လူမျိုးက ဆိတ်ထိန်း၊ သိုးထိန်းတွေပါ။ တရုတ်က တောင်သူ၊ သိုးဆိတ်မကိုင်၊ ကျွဲ၊ နွား၊ ဝက်ပဲ မွေးတယ်။ သိုးသောက်တဲ့ရေအိုင် စမ်းချောင်း၊ သိုးစားတဲ့ စားကျက်မှာ နွား မသောက်မစား။ ဒါကြောင့် သိုးထိန်းနဲ့ နွားထိန်းဟာ ရန်ဘက်၊ တရုတ် မှတ်တမ်းမှာ တရုတ်က မကြာခဏ ချီအန် (CHI'ANG) တွေရဲ့ အိုးအိမ်ကို ဖျက်ဆီးလုယက်ပြီး ချီအန် (CHI'ANG) အမြောက်အမြား ဖမ်းယူပြီး သတ်ဖြတ် ယဇ်ပူဇော်တယ် (၃)။ ချီအန် (CHI'ANG) တွေဟာ အနောက်ကန်စူ (W.KANGSU)မှာ ပြေးပုန်းခိုလှုံတယ်။ နောက် တိဗက် (TIBET) အရှေ့မြောက် မြစ်ဝါ (YELLOW RIVER) ရဲ့ မြစ်ဖျားခံရာ အရပ်နဲ့ ကိုကိုနော (KOKONOR) မှာ ခိုလှုံတယ်။ အဲဒီနေရာတွေကိုပဲ တိုင် (TSIN) က တရုတ်မင်းတွေဟာ ခရစ်မပေါ်မီ နှစ်တထောင်အတွင်းမှာ လိုက်ပြီး တိုက်ခိုက်သေးတယ်။ ဒါနဲ့ ချီအန် (CHI'ANG) တချို့ဟာ တောင်ကြီးတွေနဲ့ လျှို့ဝှက်တဲ့ ဖြတ်ကျော်ပြီး တောင်ဘက်ကို ပြေးကြရပြန်တယ်။ ရာစုနှစ်တွေ တော်တော်ကြာအောင် ခြေရာပျောက်နေပြီးမှ တချို့ကို တိဗက်၊ တချို့ကို နောင် မြန်မာနိုင်ငံလို့ ခေါ်မယ့်နေရာမှာ ပြန်ပေါ်လာတာကို တွေ့ရပါတယ်။

အခုပြောသမျှဟာ အကျဉ်းချုပ်နိုင်သမျှ ချဲ့ပြီးပြောတဲ့ မြန်မာ အမျိုးသားတွေရဲ့ နောက်ခံသမိုင်း ဖြစ်ပါတယ်။

အဲဒီကားချပ်ဘောင်အတွင်းမှာ အသေးစိတ်ရသလောက် ဖြည့်ထည့်ရမှာပါ။ ဒါပေမယ့် အချုပ်သဘောကတော့ ပြေးမလွတ်တော့ဘူး။ နောင် မြန်မာဖြစ်မယ့်လူတွေ ကန်စူ (KANSU) မှာ ကျောက်ခေတ်သစ် လူသားအဖြစ်နဲ့ ဓလေ့ထုံးစံတွေ အင်မတန် အဆင့်မြင့်တယ်ဆိုပေမယ့် ကန္တရခရီးရှည် လှည့်ပတ်ပြီး တောတွေ၊ တောင်တွေဖြတ်ပြီး ရန်ကင်းတဲ့ တောင်ဘက်အရောက် သွားနေရတာနဲ့ ရှေ့မတိုးတက်တဲ့အပြင် သိပြီး တတ်ပြီးတာတွေတောင် ပျောက်သွားလို့ ဆုတ်ယုတ်ညံ့ဖျင်းသွားပြီးလို့ ပြောနိုင်ပါတယ်။ တရုတ်က ချဲ့ထွင်တယ်ဆိုရင် ချီအန် (CHI'ANG) ကို အမျိုးပျောက်အောင် ဝါးမျိုသွားမယ်။ အဲဒီဘေးက အလွတ်ရုန်းမယ်ဆိုရင် အိုးအိမ်ကျေးရွာနဲ့ အတည်တကျနေပြီးခါမှ ခြေသလုံး အိမ်တိုင်မှတ်ပြီး ရွှေ့ပြောင်း လှုပ်ရှားသွားလာနေရတဲ့ နောမတ် (NOMAD) ဘဝကို ပြန်ရောက်သွားပါပြီ။ ချီအန် (CHI'ANG) တွေအတွက် အရွေးရခက်တဲ့ ပြဿနာကြီးတရပ် ဖြစ်ပါတယ်။ သူ့ကျွန်ခံမလာ၊ အိုးမဲ့အိမ်မဲ့ လှည့်ပတ် ပြေးပုန်းနေမလာ။ မြန်မာတွေရဲ့ အဘိုးအဘွားတွေက လွတ်လပ်တာကိုပဲ ကြိုက်တယ်။ အဲဒါပဲ ရွေးတယ်။ အဲဒီလို လွတ်လွတ်လပ်လပ် နေနိုင်ဖို့ တခြားကောင်းတဲ့အချက် အများကြီးကို စွန့်လွှတ်ရတယ်။ ဈေးကြီးပေးဝယ်ရတဲ့ လွတ်လပ်ရေး ဖြစ်ပါတယ်။ ရှေ့တိုးပြီးသား အနှစ် ၂၀၀၀ အခြေအနေကို စွန့်ခဲ့ရတယ်။ ကျောက်ခေတ် လူသားတွေ အနေနဲ့ ၂၀၀၀ ဘီစီမှာ တရုတ်နဲ့ တန်းတူ ဖြစ်တယ်ဆိုရင် ခရစ်နှစ် ၇၀၀ ရောက်တဲ့အခါ မြန်မာတွေဟာ ၁၃၀၀ ဘီစီက တရုတ်လောက် လူမှုအနေအထိုင် အဆင့်ကိုတောင် မမီတော့ပါ။

ဘဝအခြေအနေကို အောက်ခြေကအစ ပြောင်းလဲလိုက်ရတာ တကြိမ်မက အလီလီ ဖြစ်ပါတယ်။ ပထမမြက်ခင်းဒေသမှာ သိုးမွေးကြရာက ကန္တာရ တောတောင်မှာ လှည့်ပတ်နေရတယ်။ ပြီးတော့ ရေခဲလွှမ်းတဲ့ ကုန်းပြင်မြင့်မှာ ကတိုး (MUSK-DEER) နဲ့ အောင်းခေါ်တဲ့ တရက် နွားမွေးရှည် (YAK') တွေ မွေးတဲ့အခါ ကြုံဦးမယ်။ အဲဒီကတခါ တောကြီးလျှိုကြီးတွေမှာ မြွေ၊ ဝံ၊ ကျား၊ ဆင်၊ ကြံ့ ဆိုတဲ့ အကောင်မျိုးတွေနဲ့ ပေါ့တဲ့၊ အခုထက် မြောက်ဘက်သိပ်ကျတဲ့ နေရာတွေမှာ နေခဲ့ရဦးမယ်။ အခက်အခဲတွေထဲမှာ အခက်ဆုံးကတော့ အပူပိုင်းဇုန် (TROPICS) မှာ အိုင်းနား၊ ဝမ်းနား၊ အဖျား စတဲ့ ရောဂါတွေကို တဖြည်းဖြည်း ခံနိုင်ရည် ရှိအောင်နေမယ်ဆိုပြီး မြေပြန့်ကို အတင်းဆင်းလာရတာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

ကျောက်ခေတ်သစ်ကာလက ကန်စူ (KANSU) မြေနိမ့် မြေနုမှာ သူတို့ရဲ့ မြေဝင်ထက်ဝက် ပျားအုံတဲကို စွန့်ပြီး တဲသားရေမိုးနဲ့ နေတဲ့အခါနေ၊ တောင်နံရံက ဂူတွင်း ရောက်တဲ့အခါရောက်၊ သစ်ခက်တဲ့မှာ ခိုတဲ့အခါခို၊ နောက်ဆုံးသက်ငယ်မိုး ခြေတံရှည်အိမ်နဲ့ စခန်းချရတော့တယ်။ ကနေ့ထိပဲ မြန်မာအများစုဟာ တခါက မြေတွင်းနဲ့ နေခဲ့ဖူးတာကိုမေ့ပြီး မြေပေါ်မှာ အနေကြာတော့ မြေတွင်း (TERRAFIRMA) နဲ့ နေဝံတော့မှာ မဟုတ်ပါ။

တရုတ်အနောက်မြောက်ဒေသမှာ သူတို့နေခဲ့စဉ်က စားတဲ့သီးနှံက တရုတ်မျိုး နှံစားပြောင်းရော၊ အဆုပ်လိုက်သီးတဲ့ နှံစားပြောင်းပါ စားကြမယ်။ စပါးကို စားပြီးလို့ ဧကန်ပြောဖို့ ခက်တယ်။ တို့သိရသမျှကတော့ စပါးကို တရုတ်မြောက်ပိုင်းမှာ ကျောက်ခေတ်သစ်ကာလကပဲ စိုက်ပျိုးတယ် (၅)။ ဒါပေမယ့် အဲဒီဒေသကို စွန့်ပြေးကြရတဲ့အခါ တရုတ်နယ်နဲ့ စပ်တဲ့ နီးတဲ့ လမ်းကြောင်းကို လိုက်သူတွေပဲ ဆန်ကောင်းစားနိုင်ကြမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ အများစုကတော့ လျှိုမြှောင်ပေါရာ အရပ်က ထွက်လာတဲ့အခါ စိုက်ပျိုးရေး ပညာကိုမေ့ပြီး သူတို့သီးနှံကို စားသေးရင် တောတောင်ထူထပ်ရာမှာ အလေ့ကျပေါက်တဲ့ ချိတ် (၆) အသီးကြီးကြီးမားမား ဖြူဖြူပဲ စားမယ်။ ဒီအသီးကိုပဲ ပုတီးဆွဲကြီး သိမယ်။ ကံထူးသူတွေပဲ ကန်စူ (KANSU) မှာ နေခဲ့စဉ်က စားဖူးတဲ့ မြောက်အရပ်ကထွက်ပေါ်ပြီး အပူပိုင်းဇုန်ကို ရွှေ့လာတဲ့ ဥစားမုန်လာ (RADISH)၊ မုန်ညင်း (MUSTARD)၊ တောကြက်သွန်မြိတ် (LEEK)၊ ကြက်သွန် (ONION)၊ ကြက်သွန်ဖြူ (GARLIC) တွေရယ်၊ အပူပိုင်းနဲ့ သမပိုင်းကြားဒေသတွေမှာ ဖြစ်ထွန်းတဲ့ ဘူး (GOURD)၊ ဖရဲ (MELON)၊ ကျောက်ဖရဲ (PUMPKIN)၊ ဘူးသီး (BOTTLE GOURD)၊ သခွား (CUCUMBER) တွေကို စားကြရမယ်။ ပဲမျိုး (LEGUMINOUS) စုံထဲက စားတော်ပဲ (PEA)၊ ပဲကြီးပဲတောင့် (BEAN) အမျိုးမျိုးကို သူတို့ မစားရတာကြာလို့ မေ့ကုန်ပြီဖြစ်မယ်။ မြန်မာမြေပြန့်ကို ရောက်မှ စားရပြန်တော့ ရှေးရှေးကခေါ်တဲ့ နာမည်ကို မမှတ်မိတော့လို့ မသုံးနိုင်။ မွန်နာမည်ဖြစ်တဲ့ ပဲလို့ဘဲ ခေါ်ကြပါတယ်။ ပဲဆိုတဲ့ နာမည် မွန်နာမည်ဖြစ်ပြီး ရှမ်းကလွဲလို့ မြန်မာနိုင်ငံက တိုင်းရင်းသားအားလုံးဟာ မွန်အခေါ် ပဲလို့ဘဲ လိုက်ခေါ်ကြတယ်။ ရှေးမြန်မာ အစားအစာထဲက မွန်၊ မလေးနာမည်ကို မယူဘဲ မြန်မာနာမည်စစ်စစ်က စပါး (RICE)နဲ့ ကောက် (GRAIN)၊ ပြီးတော့ ပိန်းဥ (YAM)၊ မြောက်ဥ (ARUM)၊ တယ်သီး (PIG)၊ ငှက်ပျော (BANANA)၊ ဝါး (BAMBOO)၊ မျှစ် (SPROUT)၊ ကြိမ် (CANE)၊ ကြံ (SUGARCANE)၊ နဲ့ မှို (MUSHROOM) တွေ ဖြစ်ပါတယ်။

အဝတ်မှာလည်း ခရီးရှည်ကြီးသွားရစဉ်က တချို့အမျိုးတွေ ပျောက်ကုန်တယ်။ အထည်ရက် (WEAVE)၊ ချည်ငင် (SPIN)၊ လွန်းထိုး (SHUT-TLE) ဆိုတဲ့ နည်းဓလေ့ ဝေါဟာရတွေဟာ တိုင် (TAI)၊ တရုတ် (CHINESE)၊ မြန်မာ (MYANMAR) နဲ့ တိဗက် (TIBET) တွေမှာ အခေါ်တူတယ်။ ဆေးရောင်ဆိုး (TO DYE) ရင်လည်း ဒီစကားပဲ၊ တရုတ်၊ မြန်မာ၊ တိဗက် တူတယ်။ မဲနယ် (INDIGO) ကိုလည်း အထူးသဖြင့် မြန်မာအနောက်ပိုင်းမှာ အခေါ်တူကြတယ်။ ဒါပေမယ့် အပူပိုင်းရောက်လာကြတော့ တချို့ဝေါဟာရကို ပြုပြင်တိုးချဲ့ပြီး ခေါ်တာလည်း ရှိတယ်။ ဥပမာ - ပုံ (ခြေလက်) ဆိုး (အရောက်ခြယ်) တာကို ခါးဝတ်ပုဆိုးလို့ တိုးချဲ့ခေါ်ဝေါ် လာကြပြန်တယ်။ တချို့ မျိုးတူစု (TRIBE) မှာ ဒီလို ခေါ်စရာမရှိပါ။ ရှေးမြန်မာတွေမှာ တရုတ်ရဲ့ ပိုး (SILK)၊ ကုလားရဲ့ ချည် (COTTON)၊ မရိပါ။ ဟိမဝန္တာလျှော် (HEMP) မရနိုင်တဲ့အခါ ကြိမ်ခွေကိုပဲ ရစ်ပတ်ထားရတယ်။ တချို့လည်း သစ်ခေါက် (BARK)ကိုပဲ ထုတေပြီး

လျှော်လုပ်တယ်။ လက်ပံလဲ (BOMBAX SILK COTTON) ကို ထုတေပြီး ဂွမ်းကဒ် (PADDEO FLOSS) လုပ်ဝတ်ပါတယ်။

သူတို့ရဲ့ ခရီးရှည်တလျှောက်မှာ သူတို့ရဲ့ အိမ်မွေးတိရစ္ဆာန် အများစုဟာ ပါမလာနိုင်ပါ။ မကွဲမကွာ ပါလာမှာက ခွေး (DOG)၊ ဝက် (PIG)၊ ဆိတ် (GOAT)နဲ့ ကြက် (BARNXARD FOWL) ဖြစ်မယ်။ မလိုချင်ပေမယ့် ဇွတ်ပါလာတာက (ရှေးက အခေါ်အတိုင်း ဆက်ခေါ်တဲ့) ယင် (FLY)၊ လှေး (FLEA)နဲ့ သန်း (LOOSE) တို့ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျောက်ခေတ်သစ် တရုတ် အိမ်ထောင်တိုင်းမှာ အင်မတန် နှစ်သက်ကျေနပ်ပြီး မွေးမြူလေ့ရှိတဲ့ဟာ မြန်မာနိုင်ငံ ဘက်ရောက်တော့ ရန်သူပမာ ရွံရှာလာကြတယ်။ ကရင် ဗမာပုံပြင်တွေမှာ ဝက်ဟာ ရန်သူ ဖြစ်နေတယ်။ (၈) ခရီးသည်တွေ လျှိုက ထွက်ပြီးလာတဲ့အခါ တရုတ် မှတ်တမ်းအရ သိရတာက သူတို့မှာ ရှေးခလေ့တချို့တော့ ကျန်ပါသေးတယ်။ နို့ (MILK)နဲ့ မလိုင် (CREAM) ကို ကြိုက်တယ်။ နွားချေး (DUNG) ကို အပြားလုပ်၊ အခြောက်ခံပြီး မီးဆိုက်တယ်။ ဆင်နဲ့ ယာထွန်တယ်။ ချင်းတွင်းမြစ်ညာပိုင်းလို ပင်လယ်အထက်ပေ ၂၀၀၀ တောင်မရှိတဲ့ နေရာမှာ အောင်း (YAK) မွေးဖို့ ကြိုးစားတယ်။ (၉) ပုဂံယဉ်ကျေးမှုရဲ့ အမြင့်ဆုံးအဆင့် ပမာဏကို ချင့်တွက်လိုရင် ဘယ်လောက်သေးတဲ့ အခြေက စရတယ်ဆိုတာ သိဖို့လိုတယ်။ သူတို့စရပုံက မလွယ်ပါ။ ပုဂံကိုရောက်တော့ စာရေးစာဖတ်မတတ်တဲ့ တောင်ပေါ်သား လူရိုးတွေ မဟုတ်လား။ ကနေ့ ရှမ်းပြည်နယ်မှာ မြို့နယ်ကလေးက ငါးရက်တစ်ရက်နေ့မှာ ရောက်လာကြတဲ့ တောင်ပေါ်သားတွေလိုပဲ ရှိမယ်။ အဲဒီရှုမြင်ခင်းက ပုထိုးသမား၊ အာနန္ဒာ၊ သဗ္ဗညုဘုရားတွေရဲ့ အံ့ဩစရာ ကြီးကျယ်ခမ်းနားပုံကို ယှဉ်တွဲပြီး ကြည့်လိုက်ရင် ပုဂံသမိုင်းဟာ မယုံနိုင်လောက်အောင် တိုးတက်ကြီးမား လာသလားလို့ မြင်မယ်။

ဒါလောက် အောင်မြင်အောင် ဗမာတွေ ဘယ်ပုံကြိုးစား ဆောင်ရွက်ပါသလဲ၊ မဖြေတတ်ပါ။ ဒါပေမယ့် ဘယ်လိုအချက်တွေက သူတို့ကို ထောက်ပံ့ ကူညီသလဲဆိုတာတော့ အနည်းအပါး ပြောတတ်ပါတယ်။

သူတို့ဟာ တရုတ်နဲ့ နီးကပ်တဲ့ အရှေ့လမ်းကြောင်းအတိုင်း ခရီးရှည်သွားဖို့ ထွက်လာကြတယ်လို့ ယူဆတယ် (၁၀)။ ဒီလိုဆိုရင် ဘေးအန္တရာယ် များပေမယ့် စည်းလုံးညီညွတ်ရမယ်၊ ကိုယ့်ခလေ့ကို ခိုင်ခိုင်မြဲမြဲ ထိန်းရမယ်။ တိုက်ခိုက်ရေး ဇွဲလုံ့လကို မလျှော့ရ။ အနောက်ဘက်လမ်းကြောင်းလူစုမှာ ဒီသုံးချက် လျော့နည်းမယ်။ သူတို့ကို ကြုံကြိုက်လို့ ကူညီတဲ့ ဆရာသုံးဦး ရှိတယ်။ နန်ကျောင် (NAN-CHAO) ရှမ်းတွေက သူတို့ မြန်မာမြေပြန့် မဆင်းခင် ရှစ်ရာစုနှစ်က သူတို့ ဆရာဖြစ်ခဲ့ပါတယ်။ (နောက် ကိုးရာစုနှစ်လောက်ကစပြီး) ကျောက်ဆည်နယ်မှာ စတင်အခြေစိုက်တော့ တွေ့တဲ့မွန်ဟာလည်း သူတို့ရဲ့ ဆရာတဦး ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီနောက် အနော်ရထာက ၁၀၅၀ လောက်မှာ ပင်လယ်ထိ နယ်တိုးချဲ့တဲ့အခါ တွေ့ရတဲ့ကုလားလည်း ဆရာထဲမှာပါတယ်။ (ပျူကိုလည်း ဆရာထဲမှာ ထည့်သင့်ပါတယ်။ ဘာပြုလို့လဲဆိုတော့ ပုဂံဟာ ပျူတွေရဲ့မြို့ဖြစ်လို့ အဲဒီမှာဝင်နေရင် အဲဒီက ပျူမြို့ခလေ့ကို သူတို့ရမှာ အမှန်ဖြစ်ပါတယ်။)

ဧရာဝတီနဲ့ သံလွင်မြစ်တွေကြားမှာ ထင်ထင်ရှားရှားကြီးရှိနေတဲ့ ယွန်နန် (YUNNAN) ကို သူတို့ ကျော်ဖြတ်တဲ့အခါ နန်ကျောင် (NANCHAO) လက်အောက်ကို ရောက်ရပါတယ်။ နန်ကျောင်ဆိုကရတဲ့ ပညာဟာ သက်သောင့်သက်သာရတဲ့ ပညာ မဟုတ်ပါ။ အင်မတန် ခက်ခဲပင်ပန်းတဲ့ ပညာမျိုးတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီပညာမျိုးတွေလည်း မြန်မာတွေ ရယူဖို့ လိုအပ်တယ် ထင်ပါတယ်။ အဲဒီမှာ ကောင်းကောင်းတတ်ခဲ့တဲ့ပညာက စစ်ပညာ ဖြစ်ပါတယ်။ ပိုးစာပင်ရိုင်းက အကောင်းဆုံး လေးဖြစ်အောင် လုပ်တတ်လာတယ်။ (၁၁) အဲဒါထက်ထူးတာက သူတို့ဟာ မြင်းသည်ကျော်တွေ ဖြစ်လာတယ်။ မြင်းမွေးတယ်၊ သမပိုင်းဇုန်က နောက်မှ ပေါ်ထွန်းလာတဲ့ မြင်းဟာ ခရစ်နှစ် (CHRISTIAN EAR) ပေါ်ဦးချိန်က ကျော်အိန္ဒိယ (FURTHER INDIA) ရောက်စဉ် ရှားသေးတယ်။ မြောက်ဘက် ချင်း (CHIN) စကားတွေမှာ ရာမဏီပူရ (MANIPUR) မှာပါ မြင်းကို နိုင်ငံခြားအကောင် (FOREIGN ANIMAL) ခေါ်တဲ့အခါ ခေါ်တယ်။ ဒီအထဲမှာ အနောက်တောင် ယွန်နန် (YUNNAN) မှာ ခရစ်မပေါ်မီ သုံးရာစုနှစ် (3rd CENTURY BC) ကပဲ မြင်းကို အကြီးအကျယ် မွေးမြူခဲ့တယ်။ မြန်မာနိုင်ငံ နယ်ပယ်တွေထဲကို ဝင်ရောက်ကြီးစိုးတဲ့ မွန်ရော၊ ဗမာပါ အဲဒီဒေသ လမ်းစခန်းတွေက ဖြတ်ပြီး ဗမာလမ်းဆုံးကို ဆိုက်ရောက်ကြသူတွေ ဖြစ်တယ်။ ဖန်ချို (FAN CHO) က မူလမြန်မာ (PROTO-MYANMA) အကြောင်းကို အကျယ်တဝင့် အားပါးတရ (ခရစ်နှစ် ၈၆၃) မှာ ရေးတဲ့အခါ မြင်းနယ်ကို ထင်ယွဲ့ (TENG YUEH) မှာ ခရစ်ကိုးရာစုနှစ်က ရှိတယ်လို့ ရေးတယ် (၁၂)။ နန်ကျောင်က လက်ထပ်သင်လို စစ်မထွက်ရတဲ့အခါ ပြုမြဲ ငြိမ်းချမ်းကာလ အတတ်ပညာတွေဖြစ်တဲ့ စိုက်ပျိုးရေးနဲ့ တိရစ္ဆာန်မွေးမြူရေးကို မြန်မာတွေ ပြန်လုပ်ခွင့်ရတယ်။ သူတို့လည်း အေးတဲ့ တောင်ပေါ်ဒေသက အပူပိုင်းဇုန်မှာ နေသားကျအောင် အနေအထိုင် ပြုပြင်လာတယ်။ ရွှေကျင်တယ်။ ပယင်း (AMBER) တူးတယ် (၁၃)။ ဆားချက်တယ်။ နွားနဲ့ ကျွဲ (WATER-BUFFALO) ကို ထွန်ဆွဲ လှည်းဆွဲခိုင်းတယ်။ တောင်စောင်းမှာ ထစ်ပြီး စပါးစိုက်တယ်။ တောင်ကြားမှာ ဆည်လုပ်တယ်။ စမ်းရေကို သွယ်ယူသုံးစွဲရာက ပိုပြီးကျယ်ပြန့်တဲ့ (ဆည်ရေသောက်) စပါးအစိုစိုက် (WET RICE-CULTIVATION) ဖြစ်ထွန်းအောင် ချဲ့ထွင်လာတယ်။ တောင်ပေါ်တောထဲက ယာအဆင့်ထက် အများကြီး သာလွန်ကြီးကျယ် လာတယ်။ သူတို့နေ့စဉ်သုံး စကားထဲမှာလည်း စိုးမိုးအုပ်ချုပ်ရတဲ့ မင်းသုံး စိုးသုံး ဝေါဟာရတွေ တိုးလာတယ်။ အုပ်ချုပ်ရေးအတွက် ခရိုင်၊ တိုက်၊ တိုင်ဆိုတဲ့ စကားလုံးတွေဟာ ပုဂံမင်းဆက် တလျှောက်သုံးခဲ့တဲ့ တိုင်ဝေါဟာရတွေ ဖြစ်ပါတယ် (၁၄)။ နန်ကျောင်ဟာ အခိုင်းကြမ်းတဲ့ ဆရာဆိုတာ မမေ့ပါနဲ့။ ဒီလူမျိုးတွေက ဝန်းကျင်က လူမျိုးတွေကို အမြဲလုယက် တိုက်ခိုက်နေတော့ သူတို့ စစ်ထွက်ရင် လက်နက်ကိုင်ပြီး ထွက်လိုက်ရတယ်။ နားရတယ် မရှိဘူး။ ဒီအနေနဲ့လည်း

အခိုင်းကြမ်းတယ်။ ခိုင်းသမျှ မလုပ်နိုင်ရင် နှိပ်ကွပ်ရာမှာ ရက်စက်တယ် စတဲ့ စွဲချက်တွေ ရှိလာတယ်။ ဒီလိုဆိုရင် သူနဲ့ ဆက်မနေဘဲ သူမလိုက်ရဲတဲ့ အပူပိုင်းဇုန်က မြေပြန့်ကို ထွက်ပြေးဝင်ရောက် ခိုအောင်းဖို့ပဲ ရှိတယ်။ ဖန်ချို (FAN CHO) ပြောတဲ့အတိုင်းဆိုရင် နန်ကျောင် အရာရှိတွေဟာ ငှက်ဖျားထူတဲ့ (MALARIOUS) မြေပြန့်ကို မလာရဘူး (၁၅)။ တောင်ပေါ်သားဟာ တောင်အောက်ကို အင်မတန် မသွားမဖြစ်လို့ သွားရတာ၊ ခြစ်ခြစ်တောက်ပူတဲ့ မြန်မာအလယ်ပိုင်းရဲ့ အပူဒဏ်ကို ခန့်ရည်ရှိအောင် ရောဂါဝေဒနာဒဏ်ကို တွန်းလှန်နိုင်အောင် တဖြည်းဖြည်း ကျင့်ယူဖို့ (ACCLIMATIZATION) လည်း လိုပါတယ်။ တကယ်တမ်း လေ့ကျင့်ချိန် ရသလားမေးရင် မရပါ။ အေးအေးဆေးဆေး လာခဲ့ကြတာ မဟုတ်၊ အလျင်အမြန် ဒရောသောပါး ဆင်းခဲ့ရတယ်။ ရှမ်းပြည်နယ်ကိုဖြတ်တာ ဘယ်လမ်း ဘယ်စခန်းလဲလို့ မပြောတတ်အောင် ရှိတယ်။ မြန်မာ မြေပြန့်ရောက်အောင် မလိုက်တဲ့ သူတို့အထဲက တခုဖြစ်တဲ့ ဓနု (DANU)၊ အခုနေတဲ့ နေရာကိုကြည့်ပြီး မြောက်ဘက်ရှမ်းကို အစ မြန်မာ (PROCO MYANMA) တွေ ဒီစခန်းတွေက လာမှာပဲလို့ ပြောရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ သူတို့ ကဆုန်စိုင်း (AT THE GALLOP) ပြီး ဝင်ခဲ့ကြရတယ်လို့ပဲ မှတ်ပါ။ အဲဒါကြောင့် မြေပြောင်းရေပြောင်းမှာ အစစ ခက်ခဲများပြားတဲ့ ဒုက္ခတွေ တွေ့ကြရတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ပင်လယ်ပြင်ထက် အမြင့်ပေ ၃၀၀၀ ဟာ အထက်မှာ နှင်း၊ အောက်မှာ မိုးဆိုတဲ့ နှင်းခြံစည်းရိုး (FROST LINE) ဖြစ်တယ်။ ဒီစည်းရိုးကျော်ရင် မီးဖိုထဲ ဆင်းရသလို ဒုက္ခတွေ့မယ်။ စွတ်စိုတဲ့ တောကိုကျော်ပြီး မိုးခေါင်ရေရှား သဲကန္တာရ တပိုင်းဖြစ်တဲ့အရပ်ကို ရောက်ပြီ။

ကျောက်ဆည်နယ်က သူတို့ကို ဒုက္ခတွင်းက ကယ်တယ်လို့ ဆိုနိုင်ပါတယ်။ ရှေးမြန်မာတွေခေါ်တဲ့ ဣန္ဒာ (မြစ်သား) တဆယ့်တစ် (လရိန်) ခရိုင်ဟာ သူတို့နေပျော်တဲ့ နေရာဒေသတခုလို့ ဆိုရပါမယ်။ မိုးရေချိန် တနှစ်ကို ၁၉၇၇ လက်မသာရတဲ့ ခန်းခြောက်ရပ် (TORRID ZONE) ဆိုပေမယ့် စမုံ၊ ပန်းလောင်၊ ဇော်ဂျီနဲ့ မြစ်ငယ်ဆိုတဲ့ ရေမပြတ် (PERENNIAL) ချောင်းတွေက ရေကို လိုသလောက် ရနေတယ်။ ပန်းလောင်နဲ့ ဇော်ဂျီက ရေကို လွယ်လွယ်နဲ့ မြောင်းသွယ်ပြီး လယ်စိုက်လို့ရတယ် (၁၇)။ မြန်မာရာဇဝင်ကျမ်းတွေက အနော်ရထာမင်းကြီးနဲ့ ဆက်ခံတဲ့မင်းတွေရဲ့ ကျေးဇူးကြောင့် ကျောက်ဆည်မှာ ဆည်တွေမြောင်းတွေနဲ့ စပါးစတင် စိုက်ရတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ ဒါထက်စောမယ် (၁၈)။ ဒီနယ်မှာ မွန်က ရောက်နင်းပြီးသား။ သူတို့စတဲ့ ဆည်ရေသောက်လယ်ကို မြန်မာက တိုးချဲ့လိုက်တယ်လို့ပြောရင် ဖြစ်မယ်ထင်ပါတယ်။ (မြောင်းမှန်သမျှ ပန်းလောင်နဲ့ ဇော်ဂျီက သွယ်ယူရတယ်) မြောင်ကြီး (ခုဒီတော်ခေါ်တယ်) မြောင်းဆုံ၊ သင်တွယ်၊ စံမာနဲ့ တမုတ် (ပါမယ်ထင်တယ်) ဒီမြောင်းတွေဟာ ပုဂံခေတ်ရောက်တော့ ရှိပြီးသားမြောင်းတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ကွေ့ကဆည် ဆိုတာလည်း ရှိပြီးပါပြီ (၁၉)။ တဆယ့်တစ်ခရိန်မြေပုံမှာ ရွာနာမည်၊ ချောင်းနာမည်၊ မြောင်းနာမည်၊ ဆည်နာမည် ရှစ်ဆယ်လောက်ထည့်ပြီး ရှိတယ်။ နာမည်ရထားပေမယ့် နေရာအတိအကျ မသိတာနဲ့ မြေပုံပေါ်မရောက်တဲ့ နာမည်တွေလည်း အများကြီးကျန်သေးတယ်။ ရှေးမြန်မာနေရပ် နာမည်အများကြီးဟာ ဒီဒေသမှာ ရှိတယ်။ နယ်အကျယ်က ပြောရင် စတုရန်းမိုင် ၅၆၀ တွင်းပဲ။ သိပ်မကျယ်ပါဘူး။ ဒါပေမယ့် ဒီအကွက်မှာ အစေ့အစပ်မလပ်အောင် လယ်စိုက်ထားတယ်။ စီမံကွပ်ကဲပုံလည်း ကောင်းမွန်သေချာတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံကို ဝင်ပြီးတဲ့အခါ ဒီနေရာပဲ မြန်မာတွေစတင်ပြီး အိုးအိမ်ထူထောင်တယ် (၂၀)။ ကျောက်ဆည်မှာ မြန်မာတွေ မရောက်လာမီက အများဆုံး နေထိုင်သူတွေက မွန် ဖြစ်နိုင်တယ်။ အဲဒီအခါက သူတို့က ပိုပြီးယဉ်ကျေးမှု အဆင့်မြင့်တယ်။ မြန်မာအလယ်ပိုင်းရော၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်အရပ်တွေမှာပါ သူတို့အနဲ့ နေပါတယ်။ အလုံးအရင်း တောင်တင်းခိုင်မာတဲ့ မွန်အရပ်ဒေသကတော့ ပဲခူးရိုးမအရှေ့ပိုင်း ဖြစ်တယ်။ မြန်မာက ခါးလယ်က ဖြတ်ဝင်လာတော့ ကျောက်ဆည်မြောက်ပိုင်းမှာ မွန်အုပ်စုကြီးတခု ကျန်ရစ်တယ်။ သူတို့က မြန်မာတွေကို အစစ သွန်သင်ရေဆောင်နိုင်ပါတယ်။ သထုံကိုတိုက်ယူပြီးမှ မွန်ဩဇာသက်ရောက်တာ မဟုတ်ပါ (၂၁)။ ပထမ မြန်မာတွေရဲ့ ပြောစကားမှာ ဝေါဟာရအသစ်တွေနဲ့ ကြွယ်ဝလာစေတယ် (၂၂)။ မြန်မာစကား၊ မွန်စကားကို ရေးတတ်ဖတ်တတ်အောင် သင်ပေးတယ် (၂၃)။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်အောင် ဟောပြောတယ် (၂၄)။ အုပ်ချုပ်ရေးမှာလည်း လမ်းပြတယ်။ သံပျင်၊ ကလန် စတဲ့ မျူးမတ်အရာရှိတွေနဲ့ အုပ်ချုပ်တတ်လာတယ် (၂၅)။ မွန်နဲ့ ယူပါပေါင်းပြီး ဗိသုကာ အခြေခံပညာပေးတယ်။ စလစ်၊ ကျောက်ဂြို၊ ဇရပ် စတဲ့ ဝေါဟာရတွေဟာ မွန်တို့ ယူတို့ရဲ့ စကားတွေဖြစ်တယ် (၂၆)။ အသွားနှစ်ဖက်နဲ့ သန်လျက်၊ ကြေးစစ် လွယ်၊ ပုလဲ၊ လောင်း (လှေ)၊ ဝေါ (သံလျင်)၊ သမ္ပူ (ကွမ်း)၊ တင်လဲ (သကာ)၊ သမား (ဆေးဆရာ)၊ ယန်သည် (ယက်ကန်း)၊ ကွယ် (မုဆိုးမ) ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရတွေဟာ မွန်ဆီက မြန်မာကယူတဲ့ အငှားစကားလုံးတွေ ဖြစ်ပါတယ် (၂၇)။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်းရောက်ပြီး သိပ်မကြာခင် မြန်မာတွေ ကျောက်ဆည်က လျှံထွက်လာပါတယ်။ ယပ်တောင်ဖြန့်သလို ဧရာဝတီကိုဆင်း၊ ပုံတောင်နဲ့ ချင်းတောင်ကိုသွား၊ နောက်ဆုံး ရခိုင် စစ်တွေကို ရောက်ပါတယ်။ သူတို့ ဒုတိယအခြေစိုက်တဲ့ နေရာက ဧရာဝတီအနောက်ဘက်ကမ်းမှာ ခုခေတ် မင်းဘူးခရိုင်၊ စလင်းစကုနယ်က ခြောက်ခရိန် ဖြစ်ပါတယ် (၂၈)။ ဒီဒေသမှာလည်း ကျောက်ဆည်နယ်မှာတွေ့တဲ့ အခြေအနေမျိုး ရှိပါတယ်။ သဲကန္တာရထဲက ရေပွက်ငယ် (OASIS) လို့ ခေါ်နိုင်တယ်။ စလင်း၊ မုန်းနဲ့ မန်းချောင်းတွေက ရေမပြတ်ရတယ်။ ဗမာတွေ မရောက်ခင်ကပဲ စကောကရင်နဲ့ ပလောင်တွေ (၂၉) ထူထောင်လို့ လယ်နဲ့ ဆည်တွေ မြောင်းတွေ ရှိနေပြီ။ အဲဒါကို ဗမာက ဆက်ခံပြီး တိုးတက်ကြီးပွားအောင် လုပ်ပါတယ်။ ခြောက်ခရိန်မှာ ဗမာရွာ နာမည်တွေ တွေ့ပြီ။ တဆယ့်တစ်ခရိန်လောက်တော့ မများဘူး (၃၀) မန္တလေးမြောက်က တောင်ပွန် (တောင်ပြန်း) (၃၁) ကလဲ့ရင် အခြား ဘယ်နေရာကိုမှ ရှေးဗမာတွေက ခရိန်လို့ မခေါ်ပါ။ ဗမာလူဦးရေက ဆက်လက်တိုးပွားလို့ နယ်သစ် ပယ်သစ်ကိုလည်း ဆက်ပြီး အနုအပြား ချဲ့ထွင်ပါတယ်။ တောင်တွင် (တောင်တွင်းကြီး) စပါးစိုက်နယ်၊ မြစ်အောက် ပြည် (ပြေ) နယ်၊ ချင်းတွင်းကိုဆန်ပြီး ကုခန်၊ ကိုင်ရုံ၊ လိယံသောင်၊ ကြံဘူ၊ မူးမြစ်အထက် မုဆိပ်ဖိုပ် (ရွှေဘို)၊ ထိပေသျှင် (ဒပယင်း)နဲ့ ဣိယံတူ (မြေဒူး) ဆိုတဲ့ နယ်မြေတွေအထိ ဗမာတွေ ပေါက်ရောက် ပြန့်နှံ့သွားပါတယ်။ ဒီနေရာတွေမှာလည်း ဆည်ရေသောက်လယ် စိုက်တယ်။ ဒါပေမယ့် ခရိန်လို့ မခေါ်ပါ။ တည်ဆောက်ခြင်း၊ ဝန်းရံခြင်း အဓိပ္ပာယ်ရတဲ့ တိုက်လို့ ခေါ်တယ်။ တိုက်ကို ရောက်တဲ့အခါ ဗမာတွေဟာ

တခြားတိုင်းရင်းသားတွေနဲ့ထပ်ပြီး တွေ့ဆုံခွင့်ရတယ်။ တိုက်ကိုကျော်ပြီး ချဲ့ထွင်တဲ့အခါကျမှ နိုင်ငံ (ပိုင်နက်) ပေါ်လာပါတယ်။ ဒီလို နက်ရှိုင်းကျယ်ပြန့်တဲ့ပိုင်မြေဟာ မြန်မာတွေမနေတဲ့ ဗဟို၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်နယ်တွေ၊ တောင်ဘက် ဒေသ၊ တနင်္သာရီထိ၊ အရှေ့ကို မြေလတ်၊ ဧရာဝတီမြစ်ညာမှ ကောင်စင်နဲ့ ဗန်းမော်အနီး ငဆောင်ချဲ့ တိုင်အောင် ကျယ်ပါတယ်။

အနော်ရထာက ခရစ်နှစ် ၁၀၅၀ ကျော်တော့ ပင်လယ်ကမ်းခြေအထိ ပိုင်နက်ကို ချဲ့တဲ့အခါ သူတို့ကို နောက်ဆုံးနဲ့ အများဆုံး ယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ်ပေးနိုင်တဲ့ သီဟိုဠ် (သီရိလင်္ကာ) အပါအဝင် အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှု ဩဇာပျံ့နှံ့တာကို လက်ခံခဲ့တာကတော့ အရင်အချိန် စောစောကပဲ ဖြစ်ပါတယ်။(၃၂)။ ဒါပေမယ့် ဗြဟ္မဏအယူ (BARHMANISM) နဲ့ သက္ကတ (SANSRIT) ဝေါဟာရ တွေကို အငှားသုံး (LOAN WORD) တာ မွန်လောက် မြန်မာက မများပါ။ ပုဂံမြန်မာကို အများကြီး လွှမ်းမိုးတာက ပါဠိပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အတွေးအခေါ်မှာ လိုအပ်သမျှ ပစ္စည်းကိရိယာတွေ တပ်ပြီး ဆင်ပြီး အပြည့်အစုံ ရလိုက်ပါတယ်။ အိန္ဒိယကျေးဇူးကို အကျယ်တဝင့် ဟောပြောရေးသား နေကြပြီဖြစ်လို့ ဒီမှာထပ်ပြီး အကျယ်မပြောတော့ပါ။ လူသိနည်းတာက စီးပွားရေးမှာ အိန္ဒိယက ကျေးဇူးပြုပုံ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ကျေးဇူးပြုခဲ့တဲ့ဟာ ခရစ်တရာစုနှစ်ကစပြီး တဖြည်းဖြည်း ပိုပို လာခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီ ရာစုနှစ်ကစပြီး အိန္ဒိယတိုင်းသား အမြောက်အမြား ပင်လယ်ကနေပြီး အောက်မြန်မာနိုင်ငံကို ဝင်လာနေထိုင်ခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီတုန်းက မြန်မာနိုင်ငံတွင်းကိုတောင် မြန်မာတွေ ဝင်မလာသေးပါ။

ဗမာတွေ မြန်မာနိုင်ငံထဲကို ဝင်လာပြီး နိုင်ငံတဝန်း ဖြန့်နေကြပုံကို ပုံကြမ်းလောင်းပြုပြီးနောက် ပုဂံကျောက်စာထဲမှာ စီးပွားရေးဆိုင်ရာ ဖော်ပြသမျှကို ရွေးပြီး တတ်နိုင်သလောက် စိစစ်မယ်။ သိသမျှကိုလည်း အသေးစိတ် တင်ပြပါမယ်။ ကျောက်စာဆိုတာက ကောင်းမှုစာရင်း၊ လှူသမျှ အသိသက်သေထူ၊ အလှူရေစက်ချ အမျှဝေ ကျိန်စာတိုက်၊ ဆုတောင်း၊ ဒါပဲ အရင်းမူလထားပြီး ရေးထိုးခဲ့တာကိုတော့ အခြားဟာ ပါမယ်မထင်နဲ့။ ရှေးခေတ်က စီးပွားရေးဆိုတာ အမဲလိုက်၊ ငါးဖမ်းဆိုတာတွေက အရေးအပါဆုံး၊ အဲဒါမျိုးကို ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်တွေရဲ့ ကျောက်စာမှတ်တမ်းမှာ နည်းနည်းမှ ပါနိုင်စရာ အကြောင်းမရှိ။

ဝမ်းစာဆိုတာ ခုခေတ် အယူအဆလိုပဲ။ စပါး (ရှေးမွန်ဩဌာ) ကို ဆိုလိုပါတယ်။ ရှေးမွန်နဲ့ ပြောင်းဆန် (ဩဌာယောင်) အတွဲလိုက်သီးတဲ့ ပြောင်း (ဆပ်)၊ မြက်သီးဆန် (လူး) ဆိုတာတွေလည်း ပါမယ်ထင်တယ်။ ဂျီလူး (Panicum miliaceum)၊ မြက်လူး (Panicum miliare) ဆိုတာတွေ ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ပြောင်း (Andropogen sorghum)နဲ့ တခါတရံ မုယပ် (Calotropis gigantea) လည်း ပါမယ်။ မုယပ်ကတော့ အိန္ဒိယပုံပြင်ကို ပြောတဲ့အခါ ထည့်ပြောတာ တကြိမ်ပဲ တွေ့ဖူးပါတယ် (၃၃)။ ဆန်နဲ့ ဆည်ရေသောက်လည် (ရှေးမွန်တိဗ္ဗ) ကိုတော့ အကြိမ်ပေါင်း ထောင်နဲ့ချီ တွေ့မယ်။ ပုဂံခေတ်ကုန်မှာ ဗေဂျင် (BEIJING) ကို သွားပြီး ခုပလိုင်ခန် (KHUBILAICHAH) ရဲ့ အပါးတော်ကို ဝင်ခွင့်ရတဲ့ ရှင်ဒီသာပြာမုက်က အခု ပုဂံကို ချီတက်လာနေတဲ့ သူရဲ နှစ်သောင်းကြောင့် ပြည်ရွာ ထိတ်လန့်ပြီး စိုက်ပျိုးရေး ပျက်စီးသွားတာကို အခြေခံရည်ညွှန်းပြီး ဒီလို ဆက်ပြောပါတယ်။

မဟာရစ် ဤသုရယ်အလုံ။ သဃ်အလုမ် စပါဟိမှ တေတည်ကြည်အံ။ စပါကာ ပြည်စည်းစိမ် အမြစ်မလော။ ဤ သုရယ်တိုင်သည် ထန်ကိုဝံတေ ခယ်ရယ် စာပြီကာဝံနာရယ်မူ သိယ်ကုန်မလော (၃၄)
ပုံ (၂၇၁ JR-J9 ငြိမ်း ၁၊ ၁၄၂)

ကောက်ညင်းကို ပုဂံကျောက်စာထဲမှာ တခါမှ မတွေ့ပါ။ ကောက်ကြီးနဲ့ ကောက်လျင်ကိုပဲ တွေ့တယ် (၃၅)။ ဂရန် (GRANT) အဆိုအရ ကောက်လျင်ဟာ စောစောသီးတဲ့အမျိုး။ စပြီး စိုက်ချိန်က အရက် ၁၄၀-၁၅၀ ကြာရင် ရိတ်သိမ်းရတယ်။ အောက်တိုဘာလလယ်၊ လကုန်မှာ မှည့်တယ်။ ကောက်ကြီးဆိုရင် အသီးမှည့်တာ နောက်ကျတယ်။ စပြီးစိုက်ချိန်က အရက် ၁၇၀-၂၀၀။ ဒီဇင်ဘာဆန်းစရောက်မှ မှည့်တယ်။ ကျောက်စာက ရိုးရိုးပဲ သန်နဲ့ မရလို့ နာမည်နှစ်မျိုး ပေးထားတာကို (GRANT) က မရင်းဟာ နွေဦးစပါး (SPRINGRICE) ကောက်လျင်လိုပဲ သက်တမ်းတိုတယ်။ စိမ့်မြေ (MARSH) ဝန်းကျင်မှာ နိုဝင်ဘာဆိုရင် စိုက်၊ မတ်ဆိုရင် ရိတ်ရတယ် (၃၆)။ သန်ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရက အသုံးကွယ်ပြီ။ ကျောက်စာ ထဲမှာတော့ မရင်းမဟုတ်ရင် သန်လယ်ပဲ ဆိုလိုတယ်။ ပါဠိဝေါဟာရ ဝသန္တမိုးရာသီက ဆင်းသက်တဲ့ စကားဖြစ်တယ်။ မုတ်သုံ (MONSOON) ရာသီမှာ စိုက်ရမှာ သေချာတယ်။ ဒီစပါးနှစ်မျိုးစလုံး မြစ်ရိုးတလျှောက်နဲ့ ခရိုင်ဒေသတွေမှာ စိုက်ပါတယ်။ တခါတရံ တချို့ဒေသမှာ မရင်းက သန်ထက်တောင် အစိုက်များသေးတယ်။ မရင်းစိုက်ခင်းကို ရေသွင်းပေးဖို့ ခက်မယ်လို့ထင်တယ်။ ဒါပေမယ့် စိုက်ဖြစ်ရင်တော့ အချည်းနှီး မဖြစ်ပါ။ စပါးအထွက် သေချာတယ်။ နောက်တမျိုး မုတ်ရမှာက ကျောက်စာထဲမှာ မရင်းဆိုရင် အင်း အနီးအစပ်မြေမှာ တွေ့မယ်။ သန်ဆိုရင် ရေကန် အနီးအစပ်မှာ တွေ့မယ်။ စပါးစိုက်ပျိုးလိုရအောင် တောရှင်း မြေညှိ ကန်သင်းတင်ရတာ အချိန်ကြာမယ်။ အံ့ဩစရာ ကောင်းတာက ကန်သင်းဆိုတဲ့ ဝေါဟာရ ပုဂံကျောက်စာမှာ မတွေ့ရပါ။ (ကျောက်စာ မင်္ဂလာကို သုံးပြီး ကျောက်စာကို ရှင်းလင်းပြောဆို DECIPHER တဲ့အခါ တချို့စကားလုံးကို မဖော်နိုင်တာ ရှိပါတယ်။ အခု 'ကန်သင်' ကို ပုံ ၃၃၃^၆ (၁၂ မတ် ၁၂၄၇)၊ ပုံ ၃၈၀^၁ (၂၇ ဧပြီ ၁၂၄၉)၊ ပုံ ၄၄၄ ခရဲ့ နောက်ကျော၊ ငြိမ်း ၃၊ ၃၂၆^၉ (၁၂ ဇူလိုင် ၁၂၅၀) နဲ့ ပုံ ၂၇၈^၉ (၃ နိုဝင်ဘာ ၁၂၄၄)မှာ တွေ့တယ်။ သန်းထွန်း) အခုစိုက်ပျိုးပုံက စပါးစေ့ကို ပျိုးခင်းမှာစိုက်တယ်။ နောက်လယ်ထဲမှာ ပျိုးပင်ငယ်ကို စိုက်ရတယ်။ ဒီနည်းကို ပုဂံခေတ်က သုံးနေပါပြီ။

ရှေးမြန်မာစိုက်၊ ရှေးမွန်ပွဲကို ကျောက်စာမှာ တွေ့ရသလို ယူဝိုင်ကိုလည်း တွေ့တယ်။ သန်၊ ကုရင်၊ ကီကြ၊ ရှေးမွန် ပုန္နုရယ်၊ ဇရာမိတွေဟာ ပျိုးတယ်။ စိုက်တယ်၊ ရတ်သိမ်းပြီး စပါးကျိုမှာ ထားတယ်ဆိုတဲ့ အခြင်းအရာတွေကို ဖော်ပြနေပါတယ်။ လယ်တဲက ကောက်ကို ရိတ်သိမ်းပြီး ရိုးဖြတ်ကို မီးရှို့တယ်။ ဒါကြောင့် ကျောက်စာထဲမှာ လယ်ကျက်၊ နွယ်ကျက်ရှိသလို နွယ်ခဲနဲ့ တင်နွယ်လည်း ရှိနေတာ ဖြစ်ပါတယ် (၃၇)။ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်းမှာ ပုဂံခေတ်ကစပြီး ရာသီဥတု ပြောင်းလဲဖူးသလားလို့ အမေးရှိတယ်။ မြန်မာသုတေသနသင်းဂျာနယ် အတွဲ (၃) စာမျက်နှာ ၄၀-၄၆ မှာ ကွယ်လွန်သူ ဂျေစီမက်ကင်နီ (J.C.Mackenzie) ရေးတဲ့ 'မြန်မာသမိုင်းမှာ တွေ့ရတဲ့ ရာသီဥတု' ဆောင်းပါးအားကိုးနဲ့ ပြောနေကြတယ်။ ရာသီဥတုကောင်းလိုက် မကောင်းလိုက်ဆိုတဲ့ မက်ကင်နီရဲ့ ဝါဒကို ဆွေးနွေးဖို့ မလွယ်ဘူး။ သူကလည်း ကျောက်စာပါ အချက်ငါးချက် (၃၈) အားကိုးနဲ့ ပြောနေတာ ဖြစ်တယ်။ 'တခါက လယ်ဖြစ်ဖြစ် ဥယျာဉ် ဖြစ်ဖြစ် ရှိပါတယ်လို့ ပြောတဲ့နေရာမှာ ခုမရှိဘူး။ တမျိုးပြောရရင် ကျောက်စာထဲမှာ ဒီနေရာကလယ်ကို ဘုရားလှူတယ် ပြောတယ်။ အခု ဒီလယ်ကိုပြောတဲ့ နေရာမှာ ရှာမတွေ့ဘူး' ဒါကြောင့်သူက ဆက်ပြီး ဒီလိုပြောတယ်။ 'လယ်ဆိုပြီး လယ်မဟုတ်ရင် မြေကြီးသဘာဝက အလိုအလျောက် မပြောင်းနိုင်၊ ရာသီဥတု ပြောင်းလို့သာ ဖြစ်ရမယ်' သူကိုးကားတဲ့ ကျောက်စာက မူရင်းမဟုတ်၊ ဦးထွန်းညှိမ်း ပြီးစလွယ် အင်္ဂလိပ်ကို ဘာသာပြန်တဲ့ ကျောက်စာတွေ ဖြစ်နေတယ်။ ကျောက်စာမူရင်းကိုသာ လေ့လာပါရင် သူပြောသလို ကောက်ချက်ကို အလွယ်နဲ့ ချလို မရဘူးဆိုတာ သူသိမယ်။ သူသုံးတဲ့ ကျောက်စာငါးခုမှာ နှစ်ခုသာ ပုဂံခေတ်နဲ့ ဆိုင်တယ်။ ကျန်သုံးခုက ပုဂံပျက်ပြီး အနှစ် ၁၀၀ ကျော်၊ ၁၅၀ ကြာမှ ရေးထိုးတဲ့ ကျောက်စာတွေ ဖြစ်နေတယ်။ ကျောက်စာ ၁ နဲ့ ၃ မှာ ပုဂံဘုရားကို ကျောက်ဆည်က မြေလှူတာ ဖြစ်နေတယ်။ တခုကတော့ ဒီအတိုင်း သေချာတယ်။ ကျောက်စာ ၂ မှာ မန်ကြီး ကန်ကလယ်ကို လှူတယ်ဆိုတော့ နေရာအနှံ့ရှိနိုင်တဲ့ နာမည်မျိုး ဖြစ်နေပါတယ်။ ကျောက်စာ ၄ ကတော့ ပုဂံက ဥယျာဉ်ဖြစ်တာ သေချာတယ်။ နယ်နိမိတ်အရ ရွှေစည်းခုံနဲ့ ဝက်ကြီး အင်းချောင်းကြား ဧရိယာ ကျဉ်းကျဉ်းပဲရှိတဲ့ ဥယျာဉ် ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီ ဥယျာဉ်လေးတွေ အခုလည်း ဝက်ကြီးအင်းဝန်းကျင်မှာ ရှိပါတယ်။ ကျောက်စာ ၅ ခုက ထူးတယ်။ ပခုက္ကူခရိုင် မြောက်ပိုင်းက မြိုင်မှာရှိတဲ့ နွားစားကျက်၊ ပြောင်းခင်း၊ ပဲခင်းတွေကို ပယ် (၁.၅၇ ဧက) ပေါင်း ထောင်နဲ့ချီပြီး လှူတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ ၄၄၂ ပယ်ခွဲပဲ စပါးစိုက်တဲ့လယ် ဖြစ်တယ်။ ခုခေတ်မှာ တောင်ပခုက္ကူဂဇက်တီးယ (က တွဲစာမျက်နှာ ၁၁၈ အရ) စပါးစိုက်တဲ့ လယ်ဟာ ၃၀၂၃၁ ဧကပဲ ရှိတယ်။ ပုဂံဝန်းကျင်မှာ လယ်မရှိ။ ကျောက်စာထဲမှာလည်း စပါးစိုက်တာ အနည်းအပါးရှိလေဟန်ပဲ ပြောတယ်။ မက်ကင်နီက နောက်တချက် တင်ပြပြန်တယ်။ ပုဂံဘုရားဟောင်းတွေ အသက်ရှည်တာ ဘုရားတည်တဲ့ အချိန်က မိုးများတယ်၊ မိုးရေက အုတ်ခဲထဲမှာရှိတဲ့ ALKALI ကို ဖျက်ဆီးပေးလို့ ဖြစ်မယ်လို့ ပြောတယ်။ ဒေါက်တာဖာကွာဆန် FARQUHARSON က ပါတင်တန် PARTINGTON ရေးတဲ့ TEXT BOOK OF INORGANIC CHEMISTRY စာမျက်နှာ ၈၈၄ ကိုလှန်ပြီး ALKALI ပျော့ပျော့ မီးဖုတ်အုတ်မှာပါရင် ပိုပြီး ခိုင်တယ်လို့ ပြောတယ်။ အဆောက်အဦး တောင့်တာ ခိုင်တာ ကတိုးစီအုတ်ခုံး (CORBELLED ARCH) မဟုတ်ဘဲ သပ်စီအုတ်ခုံး (RADIATINGARCH) ကို သုံးလို့ ဖြစ်မယ်လို့ ဗိသုကာတွေက ပြောပါတယ်။

ခရိုင်မှာ မြောင်းနဲ့ ရေဝေတယ်လို့ အထက်က ပြောခဲ့ပါပြီ။ မြောင်းကို ကုခန် (ပခန်းကြီး) မှာလည်း သုံးတယ်။ ချင်းတွင်းအောက်ပိုင်း တောင်ယမားချောင်းဝ ကံဖျူမှာလည်း သုံးတယ်။ ရွှေဘိုအနောက်မြောက် မြင်းစီး ရွှေဘို အရှေ့တောင် ဟလင်း၊ မိချောင်းရဲ့အောက် ကျွန်းတော်၊ ပြည်အနောက်အင်း၊ နဝင်းချောင်းနား စတဲ့ နေရာတွေမှာလည်း သုံးတယ်လို့ သိရပါတယ် (၃၉)။ မြောင်းဆိုတာ တူးမြောင်းကြီး (CANAL) မဟုတ်ပါ။

လက်ဆည်ကန် (ရှေးမွန် ကုံဗါရ်) ဆိုတာတွေက နေရာတကာမှာ ရှိတယ်။ သိပ်အသုံးဝင်တယ်။ ကန်ရဲ့မူလအဓိပ္ပာယ်က တံတိုင်း၊ တာရီးဆိုတာမျိုး ဖြစ်မယ် (၄၀)။ ရေတွင်းရေကန် လျှာရင် သိပ်ကုသိုလ်ရတယ်လို့ ယုံကြည်တယ်။ မြေမှာတူးရတာလည်း လွယ်တယ်။ အမြင့်က စီးဆင်းလာတဲ့ရေဟာ ထောင့်မှာလာပြီး အိုင်နေတဲ့သဘော (CATCHMENT) လည်း ဖြစ်နိုင်တယ်။ မြေကို တဖက်နှစ်ဖက်လောက်မှာ ဘောင်တင်ရုံနဲ့ ကန်ဖြစ်နိုင်တယ်။ အုတ်ရိုးတင်ပြီး ရေကြည်ရေသန့်ကို အုတ်တလားနဲ့ ထည့်ပေးတဲ့အထိ ပြုပြင်ထားမယ်။ တခါက ကျောက်တလားတောင်ရှိမယ်လို့ ရေးထားတာ တွေ့ဖူးတယ်။ အမတ်တဦးက ငါတော့ လေးထောင့်ကန်တူးပြီး ဘောင်ကို အုတ်စိတယ်လို့ မှတ်တမ်းတင်ဖူးတယ်။ အဲဒီကန်ရှေ့မှာ နှစ်ဆင့် ကန်တူးတယ်။ အထက်ကန်က အောက်ကိုရေဝင်ဖို့ ပြွန်တပ်ပေးတယ်။ တလားနဲ့ ရေလှောင်ပေးတယ်။ ရေကန်ကိုပတ်ပြီး ဥယျာဉ်စိုက်တယ်။ (၄၁)။ ဒီရေကန်နဲ့ ပြွန်တွေ တလားတွေကို ပုဂံနဲ့ သုံးမိုင်ကွာ မင်းနန်သူမှာ ကနေသွားကြည့်ရင် တွေ့နိုင်ပါသေးတယ်။ ကန်ကိုဝန်းပြီး ထန်းစိုက်တယ်။ ဟင်းပင်လည်းရှိတယ်။ ကြာကန်လည်း ရှိတယ်။ ကြာစွယ်ကို စားဖို့ခူးယူနိုင်တယ်။ ကြာမျိုးလည်းစုံတယ်။

အင်းက တနိုင်လုံးမှာ နေရာအနှံ့ရှိတယ်။ အင်းထွက်ပစ္စည်း အစွတ်ကုန်ဟာ ဖောဖောသီသီ စားစရာလည်း ဖြစ်တယ်။ စားပွားလည်း ဖြစ်နိုင်တယ်။ ငါးအပြင် ငှက်လည်းပေါတယ်။ အင်းထဲမှာ ရေခန်းတော့ လယ်စိုက်နိုင်တယ်။ ရှေးမြန်မာ ကျောက်စာမှာ ကြက်၊ ဘဲ၊ ငှက် (QUAIL) ပေါကြောင်း ရေးတယ်။ ရှေးမြန်မာကျောက်စာမှာ စစ်စလီ (TEAL) ရတယ်လို့ ပါတယ်။ ပုစွန်လည်း ရံဖန်ရံခါ ရမယ်။ ငါးကတော့ အမျိုးအစားခွဲပြီး ပြောလေ့မရှိ။ ဘာဖြစ်လို့လည်းဆိုတော့ မြန်မာ့အစားအစာမှာ အားအထားရဆုံးဖြစ်တဲ့ ငါးပိထွက်တယ်လို့ ရေးရင် လုံလောက်ပါတယ် (၄၂)။ ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးဖို့ ကိရိယာထဲမှာ လယ်သမားအတွက် အရေးအပါဆုံးက အသွားကို သစ်သားနဲ့ လုပ်တဲ့ ထွန် (HARROW) ဖြစ်ပါတယ်။ ထယ် (PLOUGH) မရှိပါ။ ပေါက်တူး (HOE)၊ ပုဆိန် (AXE)နဲ့ ဆက် (FORK) (၄၃)။ ရှေးမွန်ကျောက်စာမှာ လက်ကိုင်ရိုးလှည့်နိုင်တဲ့ ပေါက်ပြား (SPADE) ကို ဖော်ပြထားဖူးတယ် (၄၄)။ လှည်း (ရှေးမွန် ကွိုလ်) ရှိပြီ။

လှည်းဟာ တိုင်းရင်းနာမည် စစ်စစ်ဖြစ်ပါတယ်။ ရထားက အိန္ဒိယကရတဲ့ စကားလုံး ဖြစ်ပါတယ်။ လှည်းတံ (ဝင်ရိုး AXEL) ကို တခါတရံ သံနဲ့ လုပ်ပါတယ် (၄၅)။ မြေပြန့်မှာ လှည်းဆွဲဖို့ နွားကို သုံးတယ်။ ကျွဲနဲ့ လယ်ထွန်တယ်။ နွားနဲ့လည်း ထွန်မှာပါ။ ထွန်နွားလို့ တွေ့တယ်။ နွာပိုက် (BULL) ဘယ်နှစ်ယုန် (ရှဉ်း) လို့ ရေးတာလည်း တွေ့ဖူးပါတယ်။ နို့စားနွားမကို နို့ညှတ်နွား (၄၆) လို့ ရေးတယ်။ ကျွဲနွားကို အိမ်မွေး တိရစ္ဆာန်အဖြစ် အများဆုံး တွေ့ရပါတယ်။ ခြွင်းချက်အနေနဲ့ ကျောက်ဆည်ဘက်မှာ နွာမယ် (နွားမရှိတဲ့) ရွာရှိတယ်လို့ တွေ့တယ်။ အဲဒါရဲ့ ဆန့်ကျင်ဘက်က နွာလွံ (နွားတွေပိုလျှံနေတဲ့) ရွာလည်း ရှိပါတယ် (၄၇)။ ဟိုရှေးရှေးက တိဗက်ခလေးကို ရခဲသလား၊ နောက်မှာ အိန္ဒိယ ခလေးလား မပြောတတ်တဲ့ နိုင်သစ် (FRESH MILK)၊ နိုင်ထမ် (SOUR MILK)၊ ရက်တက် (BUTTER MILK)၊ ထပ်ပိယ် (GHEE)၊ ထပ်ပတ် (BUTTER)၊ နိုင်ထမင် (MILK-RICE)၊ ပါယာသ (MILK-RICE) (၄၈) ဆိုတာတွေကို ပုဂံမြန်မာက ယနေ့မြန်မာထက် ပိုပြီး နှစ်သက်တယ်။

မြေကို ခဏခဏ မိုင်မြေ (၄၉) လို့ တရုတ်ဆန်ဆန် ရေးတတ်ပါတယ်။ ဘေးအန္တရာယ် ကင်းစေဖို့ မြေကို အထက် (CELESTIAL)နဲ့ အောက် (TERESTRIAL) ကြားလို့ ပြောရတယ်။ စိုက်ပျိုးမြေနဲ့ စိုက်ပျိုးနိုင်တဲ့ မြေကို နွယ်တံ၊ စိုက်ပြီးမြေကို လယ်တံလို့ ခေါ်တတ်တယ်။ အလားတူပဲ နွာတံ၊ သူတံ၊ ရွာတံ၊ ကျွန်တံဆိုတဲ့ အသုံးအနှုန်းလည်း ရှိတယ် (၅၀)။ မြေကို အမျိုးအစားခွဲပြီး အစို (SODDEN)၊ အခြောက် (DRY)လို့ ပြောတဲ့အခါ စိုရင် စပါး၊ ခြောက်ရင် ပြောင်းနဲ့ နှမ်းဆိုတာမျိုး စိုက်ပါတယ်။

မြေကို အလျားဘယ်လောက်၊ အကျယ်ဘယ်လောက်လို့ ပြောချင်ရင် ရှေးမြန်မာ တာ (?ခုနှစ်တောင်)နဲ့ ပယ် (၁.၇၅၈က) ကို သုံးတယ်။ ဒီအသုံးအနှုန်းဟာ ကုလားဆန်တယ်။ ဘယ်သဘောနဲ့ ဘယ်လို အဓိပ္ပါယ်လည်းလို့ ရှင်းမပြတတ်ပါ။ တာကို ရှေးမွန်က တါလ် (၅၁) လို့ ရေးတယ်။ မူလ သက္ကတစကား တါလ ဖြစ်တယ်။ ထန်းပင်နဲ့ ဘယ်လို ဆက်စပ်တယ်လို့တော့ မပြောတတ်ပါ။ ပါဠိမှာ ရ ရတန (သက္ကတအရတို့ တထောင်) မှာ ၁ ယဠိ (သက္ကတ ယဝိဋ္ဌ) တတာ ဖြစ်တယ်။ အက္ခရာအစားကို တိုင်းထွာတဲ့အခါ သုံးတဲ့ တခြားစကားလုံးတွေက ရှေးမွန် ကောသဟာ မြန်မာတိုင် (နှစ်တိုင်) (တယောဇနရဲ့ လေးပုံတပုံ) (၅၂) ဖြစ်တယ်။ အဲဒီတိုင်းတာနည်းဟာလည်း အိန္ဒိယက ရတာ ဖြစ်တယ်။ ရှေးမြန်မာတွေ မြေနေရာ အကျယ်ကို တိုင်းတဲ့အခါ သုံးတဲ့ ပယ်ဆိုတာ ရှေးမွန် ဗွင်က ဆင်းသက်တဲ့ ဝေါဟာရဖြစ်တာ သေချာတယ်။ မူရင်းက ခရီးအကွာတိုင်းတဲ့ ပါဠိပျက် တမီးစကား ကရိသနဲ့ ဆက်စပ်တယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ စိုက်ပျိုးမြေအကျယ်ကို အိန္ဒိယပုံစံမျိုး မြန်မာကလည် သိပ်ပြီး အတိအကျမသိနိုင်တဲ့ တင်းဝင်ဆိုတဲ့ စကားကို သုံးတယ်။ ဆိုလိုတာက မြေကွက်တခုကို စပါးစိုက်ချင်ရင် စပါးမျိုးစေ့ ဘယ်နှတင်း ကြဲရတယ်လို့ ပြောတာဖြစ်ပါတယ် (၅၃)။ 'ချိန်တိတာ' ပြောတဲ့အခါ အိန္ဒိယပုံစံကို လိုက်တယ်ဆိုရင်ပဲ ရှေးမြန်မာစိုက်ပျိုးရေးကို မွန်ကတဆင့် မြန်မာမှာ အိန္ဒိယခလေး (CULTURE) ဩဇာကို ဘယ်လောက် သက်ရောက်သလဲလို့ ပြောစရာ (ဆွေးနွေးစရာ) အများကြီး ပေါ်လာပါတယ်။ ပယ်တိုင်ဆိုပြီး မင်းမူထမ်းရှိတယ်။ ဒီအရာရှိမျိုးပဲ နွယ်ခိန် (၅၄)။ ဆိုတဲ့ နာမည်နဲ့လည်း ရှိတယ်။ ပယ်တိုင်က မြေအကျယ်နဲ့ ဆိုင်မယ် နွယ်ခိန်က မြေအမျိုးအစား ဆုံးဖြတ်သူ ဖြစ်မယ် ထင်ရပါတယ်။

စိမ့်မြေစိုမြေ (SODDEN) ဆိုရင် လယ်၊ အင်း၊ ပင်လယ်ဆိုတာတွေ ဖြစ်တယ်။ ကုန်းအရပ်ကကြည့်၊ အခြောက်အမာက နွယ်ခြောက်၊ ကုန်၊ တောင်တွေ ဖြစ်တယ်။ စိုက်ပျိုးတဲ့ အခါမှာလည်း အစိုအခြောက်ခွဲပြီး အခြောက် ရာ၊ ဥယျာဉ်နဲ့ကိုင် ဖြစ်ပါတယ်။

ကိုင်းဟာ ရှမ်းစကား ဖြစ်ဖို့များတယ် (၅၅)။ ရာသီလိုက်ပြီး တနှစ်တခါ ရေမြှုပ် (SEASONAL FLOODING) တဲ့ နေရာကို ခေါ်တယ်။ ရေကျတဲ့အခါ ဟင်းသီးဟင်းရွက် (VEGETABLES) စိုက်ကြပါတယ်။ ကိုင်းမှာ စိုက်တဲ့ ပါယ် (ပဲ)ဆိုတာ မွန်စကားလို့ အပေါ်မှာ ပြောခဲ့ပြီးပါပြီ။ ပုဂံခေတ်အစပိုင်း ကျောက်စာတွေမှာ ပဲသုံးမျိုးတွေ့တယ်။ ပါယ်ကြို၊ ပါယ်လွမ်းနဲ့ ကုလိပါယ် (၅၆) ဖြစ်ပါတယ်။ ပထမပဲနှစ်မျိုးက အိမ်ရှင်၊ တတိယက အိန္ဒိယကတဆင့် လေဗန် (LEVANT) က ရောက်လာတဲ့ ဧည့်သည် ဖြစ်ပါတယ်။ သခွားဆန်ဆန် (CUCUTBITACEOUS) သီးမျိုးထဲက ကွေညံဖူရုံ (ကျောက်ဖူရုံ) ကို မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှာ ကိုးရာစုနှစ်ကပဲ ရှိတယ်။ သိခွာအပြင် သိခွာဟူယ့်ဆိုတာ ရှိသေးတယ်။ ခရစ် ၈၀၂ က တ ရက်နိုင်ငံရောက် ပျူသံအဖွဲ့မှာပါတဲ့ သဘင်သည်တွေ သုံးတဲ့ ဘူးတပ်ပြွေကို တရုတ်က သဘောကျတယ်။ အဲဒီမှာသုံးတဲ့ ဘူးဟာ ဘူးသီး (BOTTLEGOURD) ဖြစ်မယ်။ ခရစ် (EGG-PLANT BINDALL) ဟာလည်း မြန်မာခြံပေါက် ဖြစ်မယ်။ ဖန်ချို (FANCHO) က မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှာ သီးတဲ့ဖူရုံတွေ၊ ဘူးတွေဟာ ဆယ်ပေရည်တယ်လို့ ပြောတယ်။ မြန်မာရာဇဝင်ကျမ်းတွေထဲမှာ ပုဂံ နောက်ဆုံးမင်းလက်ထက်မှာ မင်းကအိပ်ချင်မူးတူးနဲ့ မောင်းမတယောက်ကို ဒီအသီးနဲ့ ပေါက်လိုက်လို့ ခါးယောင်ယမ်းသွားတာကြောင့် ဒီအသီးကို ခယမ်းသီး ခေါ်တယ်လို့ ပြောကြတယ်။ ဒီနာမည်က အခုပြောတဲ့ ခရစ်တဆယ့်သုံးရာစုနှစ်မဟုတ်၊ အရင်အနှစ် နှစ်ရာ (ခရစ်တဆယ့်တရာစုနှစ်) လောက်ကပဲ ရှိတယ်။ ရောင်စုံပိန်းဥ (YAM) သိတုယ် (သထွတ်၊ ကတွက်၊ ?FIG, SWETKYIN POTATO) ကို ကျောက်စာထဲမှာ တခါပဲတွေ့ဖူးတယ်။ ပါးစပ်ထဲမှာပျော်သွားတဲ့ ပိန်းဥ (WAX-WHITE, ARUM. COLOCASIAFEINIS) ကိုတော့ ဖော်ပြရေးမှတ်ချက် မတွေ့ပါ။ ငြုတ်ရှိတယ်။ ဒါပေမယ့် အနီ (RED PEPPER, CHILLI) မဟုတ်ပါ။ ကော်လမ်ဘစ် (COLUMBUS) အမေရိက (AMERICA) ကို ၁၄၉၂ တွေ့ခါမှ ကမ္ဘာဟောင်း (OLD WORLD) က လူတွေ၊ ငရုတ်နီတဲ့ (CHILLI) ကို စားဖူးကြတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီတော့ ပုဂံခေတ်ကျောက်စာထဲက ငြုတ်ဟာ အိန္ဒိယက ရောက်လာတဲ့ ငရုတ်ကောင်း (BLACK PEPPER) သက္ကတနဲ့ မရှိစခေါ်တယ်။ ငြုတ်နဲ့အလားတူ နာမည်တွေဟာ မရှိစကဆင်းသက်တယ်။ မုန်ညင်

(BLACK MUSTARD) လည်း ရှိတယ်။ ကသွန်က ကြက်သွန် (?GALIC) ဖြစ်သလား မသေချာပါ (၅၇)။ ရာဂျာမှာ (MILLET) ပြောင်းစိုက်တယ်လို့ ပြောခဲ့ပြီးပါပြီ။ နှမ်းလည်းပါတယ်။ ဝါ (COTTON) လည်း စိုက်မယ်ထင်တယ်။ ဝင်၊ ဝါ၊ ဝါကွံ (GOSSY PIUM) (၅၈) ကို ပုဂံခေတ် ကျောက်စာမှာ မတွေ့။ အဝခေတ်ရောက်မှ တွေ့မယ်။ အဲဒီအပင်ကိုလည်း အိန္ဒိယက သွင်းလာတာဖြစ်တယ်။ ပုဂံခေတ်အထိ ဝါကိုမမက်၊ လက်ပံ (BAMBAX SILK COTTON) ကိုသာ နှစ်သက်တယ်။ မြေနု (ALLUVIAL SOIL) ရှိတဲ့ မြေပြန့်တိုင်းမှာ ဒီအပင်ပေါက်တယ်။ အသီးကကွဲထွက်ပြီး ပိုးရောင်လို ပြောင်နေတဲ့လဲကို မြန်မာမြောက်စွန်းက နုန် (NUNG) တွေ ခုထိ ချည်ဖြစ်တောင် ဝင်နေကြသေးတယ်။ လက်ပံသားကို ပေစာထုပ်မှာ ထွမ် (ကျမ်း) လုပ်ပြီးဖုံးတယ် (၆၀)။

နှမ်း (SESAMUM) ဟာ ဆီကြိတ်ဖို့ ရှေးအကျဆုံး ကာလကတည်းက စိုက်ကြတယ်။ ခရစ်နှစ် ပေါ်ဦးစကပဲ ကုလားတွေယူလာတဲ့ အပင်မျိုးဖြစ်တယ်။ သက္ကတနာမည် သွေဟာ (ဖလ) ဆီထွက်တဲ့ အသီးလို့ ခေါ်တယ်။ နှမ်းဆီကို ဟင်းချက်တဲ့အခါ သုံးတယ်ဆိုတာ မူရင်းသုံးချနည်းမဟုတ်။ အစက မီးထွန်းတယ်။ သက်ငယ်တဲမှာ နှမ်းဆီကိုသာ စိတ်ချလက်ချ ထွန်းရဲတယ်။ ပျူက သိကြတဲ့အတိုင်း ပျားဖယောင်းကို မီးထွန်းတယ် (၆၁)။ ချင်းက ယနေ့ထိ ထင်းရှူး (PINWOOD) မီးတုတ် သုံးတယ်။ ညဆိုရင် သိပ်မှောင်နေမှာပဲပေါ့။ ပုဂံခေတ် မြေပြန့်မှာ ဈေးပေါပေါနဲ့ လွယ်လွယ်ရတဲ့ နှမ်းဆီမီးခွက်နဲ့ ဘုရားကို မီးပူဇော်နေကြပါပြီ (၆၂)။

မြေခြောက်မှာ အဖိုးတန်ဆုံးနေရာက ဥယျာန် (၆၃) ဖြစ်တယ်။ လယ်ကွင်းထက် နည်းနည်းကုန်းမြင့်ပြီး ရေကန်နားနီးနီး အောက်မြေလွှာ (SUBSOIL) က ရေရတဲ့နေရာမှာ ဥယျာဉ်ဖြစ်ထွန်းတယ်။ ဒီနာမည်လည်း ကုလားနာမည်ပဲပေါ့။ ကုလားကိုပဲ ဥယျာဉ်စောင့်ခိုင်းတတ်တယ်။ ကျောက်စာထဲမှာ ဥယျာဉ်စောင့်ကို လာတွေ့ရတာထောက်တော့ မြန်မာသင်္ဘောဆိပ်မြို့မှာ ဝယ်ရတဲ့ကျွန်တွေဖြစ်ဖို့ များပါတယ်။ ရှေးရှေးကပဲ အိန္ဒိယကြွလာသက်ရောက်တဲ့နေရာတွေမှာ ဥယျာဉ် မြေရှိတယ်။ နောက်တော့ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းကိုပါ သူတို့ ရောက်လာကြတယ်။ ဥယျာဉ်မှာ အများဆုံးတွေ့ရတဲ့ အပင်က ကွံ (အခု ကွမ်းသီးပင်လို့ခေါ်တဲ့အပင်) (ARECAPALM) ဖြစ်ပါတယ်။ ထန်း (PALMYRA)၊ အုန်း (COCONUT)၊ ခနီ (NIPA)၊ ပေ (CORYPHA) ပင်မျိုးတွေထဲမှာ ကွံလည်းပါတယ်။ အပင် နွဲ့နွဲ့မြင့်မြင့်၊ ကြည့်လို့လှတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံကို မလေး (MALAY) က ရောက်ခဲ့တာဖြစ်တယ်။ ဒီအပင်ကို တရုတ်ကလည်း မလေးနာမည်နဲ့ပဲ ခေါ်တယ်။ ဥရောပတိုက်သားတွေက ခေါ်တဲ့ ဗီတယ် (BETEL) လည်း မလေးအရင်းမူလ ဖြစ်မယ်ထင်ရပါတယ်။ ဒီဒေသတွေမှာ လက်ထပ်တဲ့အခါ ကန်တော့ပွဲပေးတဲ့အခါ ကွမ်းပါတယ်လို့ ခရစ်နှစ်ပေါ်စ တရုတ်မှတ်တမ်းမှာ ပါတယ်။ ဒါပေမယ့် အိန္ဒိယက ဝင်ရောက်လာတဲ့ လူတွေက ကွမ်းစားတဲ့ အလေ့အထကို မြန်မာနိုင်ငံမှာ ခေတ်စားအောင် သိမ်းသွင်းစည်းရုံးခဲ့လို့ မွန်ရော ဗမာပါ ဒီအပင်ကို သက္ကတနာမည် ကြမုကို လိုက်ပြီး မှည့်ခေါ်ဟန် တူပါတယ်။ အပင်စိမ်းစိမ်း ပင်စည်ကြီးကြီး အသီးတတွဲကို ရာကျော်ပါတဲ့ ကွမ်းပင်မျိုးကို မြစ်ဝဒေသ ယွန်နန် (YUNNAN) ထိ ကိုးရာစု နှစ်ဦးကပဲ ပျံ့နှံ့သွားပါတယ်။ စားကြတာက ခွံပါသီး (NUT) မဟုတ်၊ အစေ့ (SEED) ဖြစ်တယ်။ ဒါပေမယ့် မွန် (MON) ဘာသာ၊ တိုင် (TAI) ဘာသာနဲ့ 'အသီး' စားတယ်ဆိုရင် ကွမ်းသီး (ARECA-NUT) စားတာကို ဆိုလိုပါတယ်။ ပုဂံခေတ်မှာ ချင်းတောင် (CHIN HILLS) အရှေ့မှာ ကွမ်းခလေ လွှမ်းမိုးတယ်။ ခြောက်ခရိုင်မှာ ကွံမစာရွာ ရှိတယ်။ တရွာလုံး ကွမ်းမစားတာ ထူးဆန်းလို့ ဒီလို အခေါ်ခံရတာ ဖြစ်မယ်လို့ တွေးထင်စရာ ရှိပါတယ်။ ချင်းရွာတရွာများ ဖြစ်နေမလားလို့လည်း စဉ်းစားမိတယ်။ ကွံအူမဆိုတာ အပင်တွေ အများကြီး စုနေတာဖြစ်မယ်၊ ဒီတော့ အသီးဆွတ်ရတာ ပိုလွယ်မှာပေါ့။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံမှာ ကွံအူမတွေ ရှိသလို အညာတဆယ့်တစ်နဲ့ ခြောက်ခရိုင်မှာလည်း ကွမ်းခြံ ရှိပါတယ်။ ပခုက္ကူ အရှေ့မြောက် သိပ်မကွာတဲ့ မြစ်ကမ်းပေါ်မှာ ကွမ်းရွာရှိတယ်။ ကွမ်းစေ့ကို ခြင်တဲ့အခါ ဝါးဘူးနဲ့ ခြင်တယ်။ ဝါးဘူးကို မွန်လို ကချင်လို့ခေါ်တယ်။

ကွမ်းစားရင် အိမ်ချင်ပြေတယ်။ ခံတွင်းချင်ပျောက်တယ်ဆိုပြီး ကွမ်းစားဖို့ ပြင်ဆင်ရတာ မလွယ်ပါ။ ကွမ်းသီးက ရသာအေးဖန်၊ စပ်ရှားရှား အနံ့သင်းသင်း၊ နောက်နေတဲ့ အစိမ်းရောင်ကွမ်းရွက် (BETEL PEPPER VINE) နဲ့ အစေ့ကို ထုတ်၊ စိတ်ကြိုက် အဖန်လျော့အောင်၊ အစေ့ပေါ့အောင် ကွမ်းရွက်ကို ထုံးရေ (SHELL-LIME, CHONAM) သုတ်လိုက်ရသေးတယ်။ ထုံးခြောက် မီးဖုတ်ကို အမှုန့်ထောင်းပြီး ရေစိမ်တော့ ကွမ်းစားဖို့ ထုံးဖြစ်လာတယ်။ ထုံးရဲ့ ပူလောင်တဲ့ သတ္တိကိုထိန်းဖို့ ရှားစေး (CUTCHANACIA CATECHU) ရေနဲ့ဖျော်တော့ အညှိရောင်ဖျော့ဖျော့ အဖန်ရည် (TANNIN) ရပါတယ်။ ကွမ်းစေ့နဲ့ ကွမ်းရွက်က အအေးကြိုက်တော့ အကြွေအရပ်က အထွက်များမယ်။ ရှားစေးက အညာထွက်စစ်စစ် ဖြစ်တယ်။ ရှားပင်အနှစ်ကို စင်း၊ ရေနဲ့ကြိုမှ ရှားစေးကို ရမယ်။ အခုခေတ်မှာတော့ ရသာတွေ ထူးအောင် ကွမ်းယာထဲမှာ စမုန်စပါး (ANISE)၊ ဆေး (TOBACCO)၊ လေးညှင်း (CLOVE)၊ သစ်ကြမ်းပိုးခေါက် (CINNAMON-BAKR)၊ ဖလာစေ့ (CARDAMON) တမျိုးမျိုးကို ထည့်ပြီး စားနေကြပါပြီ။ သတ္တိရှိရှိ ချိုချင်ဖန်စပ် ရောချင်သလို ရောထားတဲ့ကွမ်းယာဟာ သွားရည်ကိုဖျက်ဆီးပြီး ပါစက ဝမ်းမီးကိုထိခိုက်လေမလားလို့ ထင်ရတယ်။ မစိုးရိမ်ပါနဲ့ ဝါးပြီးမျိုမချဘူး။ ကွမ်းဖတ်ဟာ ထွေးခံထဲရောက်သွားတယ်။

အဲဒီလို ထွေထွေထူးထူး ရှေးမြန်မာစာမှာ မရှိပါ။ ဆေး (TOBACCO)နှင့် စမုန်စပါး (ANISE) မရှိသေးပါ။ ရှားပင် (CUTCH) ရှိတယ်။ ပုဂံဝန်းကျင်မှာပဲ ပေါက်တယ်။ သစ်မာမျိုးဖြစ်လို့ နယ်မြေမှတ်တဲ့တိုင်အဖြစ် သုံးတယ်။ ခုခေတ်မှာလို ရှားစေးအဖန်ရည်ရအောင် ချက်တာမျိုး ရှေးကမရှိပါ။ ရှေးခေတ် တရုတ်မှတ်တမ်းတွေမှာ ဖာလာကို ကရာကျွန်းဆက် (KRAISTHMUS) မှာရတယ်။ သစ်ကြမ်းပိုး (CINNAMON)နှင့် လေညှင်း (CLOVE) ဟာ ပျူနိုင်ငံကထွက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ အသေအချာ တွေ့တယ်။ လေးညှင်း (CLOVE) ဟာ

ပျူနိုင်ငံကထွက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ အသေအချာ ရေးတယ်။ ခုခေတ် ရောင်းဝယ်နေကြတဲ့ ပန်းပွင့်လေးလို လေညှင်းဟာ တဆယ့်ရှစ်ရာစုနှစ်က မိုလုကာစ် (MOLUCCAS) က လက်ဝါးကြီးအုပ် (MONOPOLIZE) ပြီး ရောင်းနေတာဖြစ်တယ်။ ခေါမ (CREEK) စာရေးဆရာတွေ ခရစ်တရာစုနှစ်၊ နှစ်ရာစုက မလဗကြောင် လိမ်းဆေးတော်ကြီးဟာ တကယ်စင်စစ် သစ်ကြမ်းပိုးခေါက် ဖြစ်လည်းဖြစ်နိုင်လို့ ဖြစ်နေခဲ့ပါရင် အထက်မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ ရှေးအကျဆုံး မှတ်တမ်း အတင်ခံရခဲ့ဖူးတဲ့ စီးပွားဖြစ်ထွက်ကုန်တခု ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ကွမ်းရွက်ကို သံမဏ္ဍူခေါ်ပုံကတော့ မွန် - ခွေရ် (MON-KHMER) ဘာသာစကားက ပေါ်ပေါက်တဲ့ ဝေါဟာရစစ်စစ်ဖြစ်ပြီး ကရင် (KAYIN)နှင့် တိုင် (TAI) ဘာသာစကားတွေမှာ ဒီနာမည်အတိုင်း ကူးစက် သုံးစွဲနေကြပါတယ်(၆၅)။

ရှေးမြန်မာဘာသာနဲ့ ရေးသားထားတာ တွေ့ရတဲ့အသီးတွေက ငှက်ပျော (BANANA)၊ သရက် (MANGO)၊ အချိုရော အချဉ်ပါတဲ့ သရက် (MANGO)၊ ညောင်ချဉ် (SOUR FIG)နဲ့ သိဖန် (BITTER SYCAMORE FIG) ရှိတယ်။ သီအံတွတ် (HISPID FIG)၊ ရယ်ရိုင်သီ (MORINDA)၊ အူရစ် (BAEL)၊ သစ်ဆိမ့် (MYROBALAN)၊ သိပြိယ် (EVGENIA ROSEAPPLE) ဆိုတာတွေက ပြည်တွင်းထွက် (INDIGENOUS) ဖြစ်ဖို့များတယ်။ မုန့်ပင် (BREAD TREE) လည်း တိုင်းရင်ဖြစ်ဆိုရမယ်။ ဒီအပင်ဟာ ပိန္နဲ (JACK ART OCARPUS) ပေါ့။ အခေါက်ကို သက်န်းဆိုးရတယ်။ အဲဒါနဲ့ နောက်ပိုင်းမှာ ဂုဏ်တင်ပြီး ပိန္နဲ (ပါဠိ) လို့ နာမည်ပေးလိုက်တာ ဖြစ်မယ်။ အခွံပါးတဲ့ သံပရာက မြန်မာနာမည်မဟုတ်။ ကုလားစကား ဖြစ်မယ်ထင်တယ်။ ခေင် (ဂျင်း GINGER) က အနောက်တိုင်းက လာတဲ့စကား၊ တလေညှင်က သက္ကတ ဒါလီမ (POME - GRANATE) ဖြစ်တယ်။ မင်က္ကည် (TAMARIND) လောက် ကျောက်စာထဲမှာ ပါနိုင်တဲ့အပင် မရှိပါ။ ဒုတ်ယလိုက်တာက ထန်း (PALMYRA) ဖြစ်တယ်။ မြန်မာနိုင်ငံ နေရာတိုင်း တွေ့မယ်။ မြန်မာနဲ့ စကားဆင်တဲ့ အုပ်စုအကုန်လုံးမှာ ဒီနာမည်ရှိနေတော့ မြန်မာတွေ မြန်မာမြေပြန့်ရောက်မှ ဒီအပင်နဲ့ ဒီနာမည်ပေါ်တယ်လို့ ပြောဖို့ခက်ပါတယ်။

အပင်တွေ၊ အပွင့်တွေအကြောင်း အများကြီး ပြောတတ်ပါသေးတယ် (၆၇)။ အချိန်ရတော့မယ် မထင်ပါ။ မြက်ထဲမှာ ဝါးပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဝါးအမျိုးပေါင်း ရာနဲ့ချီပြီး ရှိတယ်။ ဒါပေမယ့် ကျောက်စာထဲမှာ သိပ်မပါပါ။ ကြာလိုပ်လို့ တကြိမ်တွေ့တယ်။ စားလို့ရတဲ့ မျှစ် (EDIBLE BAMBOO SPROUTS) ကို ရှေးမွန်က ဝင် (TBAN) ခေါ်တယ်။ အိမ်မိုးတဲ့အခါ သစ်ငယ် (THATCH) ခေါ်တဲ့ မြက်မျိုးကို သုံးတယ်။ တန်းလုပ်တဲ့ကြိမ် (RATTAN, CANE)လည်း တွေ့ပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံ ရေပေါ်တဲ့ဒေသတွေမှာ တွေ့မယ်။ မြန်မာတွေအများစု နေထိုင်တဲ့ အညာမှာတော့ ကြိမ်က ဝါးထက် ရှားသေးတယ်။

ရှေးက မြန်မာနိုင်ငံထွက် စစ်စစ်ထဲမှာ ကြုံလည်းပါတယ် (၆၈)။ ခရစ်နှစ် ၈၀၀ က ပျူနိုင်ငံမှာ 'ကြံဟာ လူ့ခြေသလုံးလောက် ကြီးတယ်' တဲ့။ မြန်မာနိုင်ငံနဲ့ မဆိုင်တဲ့ ဇာတ် ၅၅၀ ဆေးရေးပန်းချီကားထဲမှာ ကြံ စိုက်ပျိုးရေး နှစ်ကြိမ်ပါတယ်။ ရှေးမွန်ဘာသာနဲ့ ကြိမ်က ဝ (TBOW) လို့ ခေါ်တယ်။ မလေး (MALAY) ကလည်း ဒီဝေါဟာရပဲ။ ပစိဖိတ် (PACIFIC) သမုဒ္ဒရာထဲကကျွန်းတွေအထိ ဒီစကားပဲ သုံးတယ်။ ရှေးမြန်မာက ကြံကိုဆစ်ပြီး စုပ်မယ်။ ကြံရည်ကို ညှစ်ပြီး မီးမှာ ကျိုတော့ သကာဖြစ်တယ်။ ရှေးမွန်က တင်က္ကယ်၊ မြန်မာက သုံးတော့ တင်လဲ ဖြစ်လာတယ်။ ရှေးမြန်မာဝေါဟာရ ရန်အံက ပျားရည်နဲ့ လုပ်ရတယ်။ သကြား (SUGAR) ဆိုရင် ကုလားအရင်းအမြစ် ဖြစ်တယ်။ ဖြူဖြူစင်စင် သကြားခဲဖြစ်အောင် ကုလားကစပြီး လုပ်တတ်လို့ အရှေ့တိုင်းနိုင်ငံ အားလုံးဟာ ဒီပညာကို ကုလားဆီက သင်ယူကြရပါတယ်။ ခရစ်နှစ်တရာစုနှစ် အစောပိုင်းက ပထမဦးဆုံး ရောက်လာတဲ့ ကုလားတွေကပဲ ထန် (PALMYRA TODDY PALM) မြန်မာနိုင်ငံရောက် တင်သွင်းလာခဲ့တာ ဖြစ်တယ်။ သူတို့ပေးတဲ့ အကြီးမားဆုံး လက်ဆောင်လို့ပဲ ပြောပါရစေ (၆၉)။ ထန်းနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ မြန်မာဝေါဟာတွေဟာ မူလသက္ကတဘာသာအမည် တာလက ဆင်းသက်တာပဲ ဖြစ်တယ်။ အုန်း၊ ထန်း၊ ဓနိ၊ ကွမ်းဆိုတဲ့ အပင်မျိုးတွေထဲမှာ ထန်းက သကြားအများဆုံးပါတယ်။ ရှေးက အညာမှာ သကြားအစား ထန်းကထွက်တဲ့ ထညက် (ထန်းလျက်) ကိုပဲ အသုံးများလာတယ်။ ထန်းက တောင်ပေါ်မှာမပေါက်တော့ ထန်းပစ္စည်းမသုံးတာ တောင်ပေါ်ဒေသပဲ ဖြစ်တယ်။ ရှေးစာတွေထဲမှာ ဘုရားကို ထန်းချက်ကပ်တယ်လို့ တွေ့တယ်။ ကျောက်စာတွေထဲမှာ ထန်းပင်အကြောင်းကို အခြားအပင်တွေရေးတာထက် ပိုပြီးရေးပါတယ်။ အလှူရှင်တယောက်က တပင်ကို တခါပျိုးထောင်မနေပါနဲ့၊ ထုံးအလုံးလိုက်စိုက်ပါလို့ ရေးဖူးတယ်။ အုံလိုက်စိုက်သလို ဘုန်းကြီးကျောင်းနဲ့ ရေကန်ကို ရံပြီးလည်း တန်းစီစိုက်လေ့ ရှိပါသေးတယ်။ ယာထဲမှာ လယ်နား အင်းနားမှာလည်း စိုက်ပါတယ်။ အညာဒေသမှာ စိုက်တယ်ဆိုရင် အညာအနံ့ နေရာတကာ စိုက်တယ်လို့ မှတ်ပါ။ တချို့နေရာတွေမှာ ထန်းတောကြီးလို့ ခေါ်ရလောက်အောင် များတယ်။ တခါ တောင်ပေါ်မှာ ထန်း ၈၄ ပင် စိုက်တယ်ဆိုလို့ အံ့သြမိတယ်။ စောစောက ပြောခဲ့သလို ဒီအပင်က တောင်ပေါ်မှာတော့ မရှိဘူး။ မြေပြန့်သက်သက်ပေါက်တဲ့အပင် ဖြစ်တယ်။ ပိန္နဲ၊ သရက်၊ အုန်း၊ မန်ကျည်းတွေနဲ့ရောပြီးလည်း စိုက်ထားလေ့ ရှိကြတယ်။ ထန်းရည်ပါတဲ့ အဖျော်ရည်ကို ကုလားနာမည်နှင့် တွဲပြီး ယံမကာအဖျစ် ခေါ်တယ်။ ထန်းအရွက်ကို ယပ်လုပ်တယ်။ အရွက်ကြီးကို ပိယ် (ပေပင်) ရွက်ပေါ်မှာ ကျမ်းစာရေးသလို ထန်းရွက်ကြီးရင် စာရေးဖို့ သုံးပါတယ်။

ပုဂံခေတ်တုန်းက စီးပွားရေးနဲ့ဆိုင်တဲ့ ကုန်ရောင်းဝယ်ပုံ၊ ပစ္စည်းပိုင်ရှင် အပြောင်းအလဲလုပ်ပုံကို အခုစာတမ်းမဆုံးခင် ပြောလိမ့်ဦးမယ်လို့ မျှော်လင့်ထားကြမယ် ထင်ပါတယ်။ ဘောဂဗေဒဆိုင်ရာဖြစ်လို့ ကောင်းမွန်ပြည့်စုံအောင် မပြောတတ်၊ ပြောဖို့ ခက်တယ်။ ကျောက်စာထဲမှာပါတဲ့ ငွေကြေးကိစ္စ အမှတ်အသားတွေကိုလည်း ကောင်းကောင်း နားမလည်ဘူး။ ဒါကြောင့် တနေရာမှာ လွဲမှားပြောမိရင်လည်း ပြင်ပေးကြပါ။

အခွန်အတုတ်နဲ့ သွင်းကုန်၊ ထုတ်ကုန်အကြောင်း ကျောက်စာထဲမှာ မတွေ့သလောက် ရှားတယ်။ တောင်အိန္ဒိယ၊ မြောက်အိန္ဒိယ နှစ်ဒေသက အောက်ပိုင်းသင်္ဘောဆိပ်တွေကို ဝင်ရောက်လာတဲ့ ကုလားကျွန် အကြောင်းတော့ အများကြီး ပြောနိုင်ပါတယ် (၇၀)။ (ဥဋ္ဌဝံသ၊ သီရိလင်္ကာ၊ သီဟိုဠ်မင်းဆက် ဒုတိယတွဲ) မှာ ခရစ်တစ်ဆယ့်နှစ်ရာစုနှစ် (12th CENTURY) မှာ ကျော်ကြားတဲ့ ပရက္ကမဗာဟုမင်းနဲ့ မြန်မာတွေ ဆင်အရောင်းအဝယ်မှာ မပြေမလည် ဖြစ်လာတယ်။ ဒီပြဿနာရဲ့ နိဂုံးချုပ်ကတော့ သီရိလင်္ကာက ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ခြင်းနှင့် (နရသူလို့ ထင်ရတဲ့) မင်းတပါး နတ်ရွာစံခြင်းတို့ ဖြစ်ခဲ့ရတယ် (၇၁)။ ကျောက်စာထဲမှာ ပင်လယ်ကူးကတ္တူ (JUNK) ကို သင်ဖမ်း ကွင်းလို့ ဖော်ပြတယ်။ အရင်းမူလက မွန်နဲ့ မလေး တခုခုဖြစ်မယ် (၇၂)။ ပင်လယ်ကူးစုံသူတွေဟာ ပုဂံခေတ်ဦးလောက်ကစပြီး သီရိလင်္ကာနဲ့ ဗုဒ္ဓဂါယာကို သွားကြပါတယ် (၇၃)။ သူတို့ကိစ္စက စီးပွားရေးတော့ မဟုတ်ပါ။ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုနဲ့ ပတ်သက်တယ်။ နိုင်ငံအတွင်း ကုန်သွယ်ပုံကိုတော့ ပြောစရာတွေ များပါတယ်။ ခရစ်တရာစုနောက်ပိုင်း တဝက်မှာ ဥရိတြန် ပင်လယ်က ပေရိပလပ် (PERIPLUS OF THE ERYTHRAN SEA) ရေးသူက ကြိုသေ (ရွှေမြေ၊ သုဝဏ္ဏဘူမိ) ဆိုတာ ဂင်္ဂါ (GANGES) ကို ကျော်လွန်ဖြတ်သန်းသွားမှ ရောက်မယ်။ ရွှေတွင်းတွေ ရှိတယ်။ 'ကလိတိသ် ခေါ်တဲ့ ရွှေပိုက်ဆံကို သုံးတယ်' လို့ ရေးခဲ့တယ် (၇၄)။ ဖန်ချို (FAN CHO) က ခရစ်နှစ် ၈၆၃ လောက်က ယူတွေ ငွေဒင်္ဂါးသုံးတယ်။ အခြားကျမ်းတွေကလည်း လခြမ်းသဏ္ဌာန် ရွှေငွေဒင်္ဂါးတွေ သုံးတယ်။ ဒင်္ဂါးကို တေန္နတ၊ တောကုန္ဒခေါ်တယ် (၇၅) လို့ ရေးတယ်။ ပြည်မြို့ဟောင်း (သရေခေတ္တရာ၊ မော်ဇာ) မှာ ခုထိတော့ ရွှေဒင်္ဂါးရယ်လို့ ရှာမတွေ့ပါ။ ငွေဒင်္ဂါးအပိုင်းကိုတော့ သရေခေတ္တရာမှာရော ဟလင်းမှာပါ တွေ့တယ်။ ဒင်္ဂါးကျပ်ပြားအရွယ်၊ ငါးမူးစေ့အရွယ်။ မတ်စေ့အရွယ် ဆိုသလို အရွယ်အမျိုးမျိုး တွေ့ရပါတယ်။ တချို့ပညာရှာ ပုဂ္ဂိုလ်က ယုံကြည်မှုနဲ့ ဆိုင်တယ်။ ရောင်းဝယ်မှုနဲ့မဆိုင်လို့ ပြောတယ်။ တချို့ဒင်္ဂါးမှာ လည်မှာဆွဲဖို့ အပေါက်ပါတာကို ကြည့်ပြောဟန် တူပါတယ်။ ဒီဒင်္ဂါးတွေပေါ်က ဆန်းကြယ်တဲ့ တံဆိပ်လက္ခဏာ အမှတ်အသားမျိုးကို ရှမ်းနဲ့ ကရင်နယ်တွေမှာ တွေ့တယ်။ ရခိုင်က စန္ဒြအပါအဝင်လို့ ဆန်းတွေ့ရင်တောင် ရမယ် (၇၆) ထင်တယ်။ ခရစ်ကိုးရာစုနှစ်က ဖန်ချို (FAN CHO) ပြောတဲ့အတိုင်း ပြောရရင် မြန်မာနိုင်ငံ မြောက်ပိုင်းနဲ့ နန်ကျောင်မှာ ဆားကို လဲလှယ်ရေးမဏ္ဍိုင် (MEDIUM OF EXCHANGE) အနေနဲ့ သုံးတယ်။ (အရောင်းအဝယ်မှာ ပိုက်ဆံသဘောမျိုး သုံးတယ်ပေါ့။) 'စီးပွားရေးလုပ်ငန်းတခု လုပ်မယ် ဆိုရင် ဒီပစ္စည်းဟာ ဆားဘယ်နှစ်တုံးတန်သလဲလို့ အဆကို တွက်ယူကြတယ်' (၇၇)။

ပုဂံမှာ ခုထိ ဘယ်လို့ ဒင်္ဂါးမျိုးမှ ရှာမတွေ့ဘူး။ အဟုတ်ပါ။ ရခိုင်ကလွဲလို့ ဒီဘက်ရာစုနှစ်တွေမှာ မြန်မာတွေ ကိုယ်ပိုင်ဒင်္ဂါး မသုံးပါ။ ကျောက်စာထဲမှာ ကုန်ဖလှယ်တာ အထင်အရှား တွေ့တယ်။ လူ၊ ဆင်၊ မြင်း၊ လှေကို လဲတယ် (၇၈)။ (ဆင်တကောင်ကို လူ (ကျွန်) ဘယ်နှစ်ယောက်၊ မြင်းတကောင်ကို လူဘယ်နှစ်ယောက်၊ လှေတစင်းကို လူဘယ်နှစ်ယောက် ဆိုတာတွေ အလဲအလှယ် လုပ်တာကို ဆိုလိုတယ်။) သတ္တုကို ကြားထားပြီး လဲလှယ်တာလည်း ရှိပါတယ်။ တချို့အကြောင်းအရာကို အဓိပ္ပါယ် ထင်ရှားအောင် မဖော်နိုင်တဲ့အတွက် ငါပြောတာ ဟုတ်မှ ဟုတ်ပါ့မလားဆိုတဲ့ အခက်အခဲ ရှိပါတယ်။ သတ္တုနှစ်မျိုးကို ချိန်တွယ်ပုံ နှစ်မျိုးနဲ့ ကြား (MEDIA?) ထားပြီး သုံးတာတော့ သေချာတယ်။ တမျိုးကို ကျွပ် (ကျပ်) နဲ့ ချိန်တယ်။ တမျိုးကို ခွက် ပိဿာနဲ့ ချိန်တယ်။ ဒီနာမည် နှစ်မျိုးစလုံးဟာ အိန္ဒိယက ဆင်းသက်လာတဲ့ နာမည်တွေလို့ မြင်ရုံ ကြားရုံနဲ့ ခန့်မှန်းလို့ ရတယ်။ တခါတရံသာ (၇၉) အတိုသုံးတဲ့ ပိဿာက အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း တမိလ် (TAMAIL) စကား၊ ကျွယ်က တဆယ့်သုံးရာစုနှစ်တိုင် (TAI) ရှေးမွန်ကျောက်စာပါ မွန်စကားလုံး၊ ဒိုင်ကေလ်ဖြစ်တယ်။ ဒိုင်ကေလ်ကို မြန်မာက ကွပ်ခေါ်တယ်။ ထက်အောက်ညှပ်လို့ ချပ်ပြားဖြစ်သွားပြီဆိုတဲ့ သဘောအဓိပ္ပါယ် ဖြစ်နိုင်တယ်။ ဒါပေမယ့် ဒင်္ဂါးပြား မဟုတ်ပါ။ ပုဂံမှာ ဒင်္ဂါးမတွေ့လို့ အပေါ်မှာ ပြောခဲ့ပြီးပါပြီ။ ခုအခါ (၁၉၄၀) က ရူပီ (RUPEE) ခေါ်တာက တပိဿာရဲ့ တရာစိတ်တစိတ်၊ အဲဒီလိုဆိုရင် ဒီစကားဟာ အလေးချိန်ပြောတာ ဒင်္ဂါးမဟုတ်ဘူး။ ကျောက်စာမှာ ရေးသားပုံကလည်း ကျွပ်ဟာ အလေးချိန်ကိုသာ ပြောတာ၊ ပြီးတော့ အဲဒီကျွပ်ဟာ ငွေဖြစ်တယ်။ (၈၁) ကြေးကို ချိန်ပြီး သုံးတဲ့အခါ ပိဿာ၊ ဗိုဟ်နဲ့ ကျွပ်လို့ အဆင့်ဆင့် ပြောရတယ်။ ဗိုဟ်က ပါဠိပျက် တမိလ်စကား ပလ ဖြစ်တယ်။ ထင်တာပြောရရင် ကျွပ် ၁၀ မှာ ၁ ဗိုဟ် ဖြစ်မယ်။ ၁၀ ဗိုဟ်မှာ ၁ ပိဿာ ဖြစ်တယ်။ ဒါနဲ့မကိုက်တာတခု ရှိတယ်။ ကြေးကို '၄၇' ပိဿာနဲ့ ၁၃ ဗိုဟ်လို့ ဖော်ပြထားတာတခု တွေ့ဖူးပါတယ် (၈၃)။ ဘယ်သတ္တုလို့ မပြောရင် ငွေဖြစ်ဖို့များတယ်။ ငယ်ပျန်လို့ ဖော်ပြရင် ငွေချောင်း (BAR SILVER) ဖြစ်မယ်။ ရှယ်သာငယ်ဆိုရင် ရွှေစစ်၊ ငွေစစ် (STERLING GOLD OR SILVER) ဖြစ်မယ်။ အဲဒါမျိုးကို ငယ်တာင် (ROYAL SILVER) လို့လည်း ခေါ်ပါတယ် (၈၄)။ ရွှေ၊ ငွေ၊ ကြေး (ဖြူ၊ နီ) ကို တခြားနာမည်တွေနဲ့ ခေါ်ပါလိမ့်မယ်။ ခွဲခြားရှင်းလင်း မပြတတ်ပါ (၈၅)။ ရွှေနဲ့ ငွေ သက်ထားတဲ့ နှုန်းအဆကို နှစ်ကြိမ်ဖော်ပြတာ တွေ့ပါတယ်။ ငွေ ၁၀၊ ရွှေ ၁ ကျပ်နဲ့ ငွေ ၁၂ ရွှေ ၁ ကျပ် ဖြစ်မလား (သိပ်ရှင်းလင်းပြတ်သားအောင် ဖတ်မရပါ)။ ငွေ ၁ ပိဿာနဲ့ ကြေး ၃ ၁/၂ ပိဿာခွဲ (၈၆)။ ငွေ ၂ ကျွပ်ကို ပြဒါး ၃ ကျွပ်နဲ့ ညီတယ်။ ကြေး ၁ ပိဿာနှင့် ညီတယ်လို့လည်း သိရပြန်တယ် (၈၇)။ တမတ်ဟာ တကျပ်ရဲ့ လေးချိုးတချိုးဆိုရင် ဒါထက်ငယ်တဲ့ အလေးချိန်တွေကို ပယ် (မွန်စကား ပဲကိုခေါ်တာ) နဲ့ လုံ (ဆေးလုံးကလေးတလုံး) လုံခြုံ (?အလုံးလုပ်ထားပြီး) ခေါ်တယ် ထင်ပါတယ် (၈၈)။ ကျောက်စာထဲမှာ အလဲအလှယ်လုပ်ရင် ဒီပစ္စည်းတခုကို ငွေကျွပ် ဘယ်လောက်တန်တယ်လို့ ဖော်ပြတာများတယ်။ ငွေကို ကျွပ်နဲ့ စံနှုန်းလုပ်တယ်။ ခွက်ကို ပိဿာနဲ့ စံနှုန်းလုပ်ခဲ့တယ်။ ကကျွပ်ဆိုတာ တပိဿာရဲ့ အပုံတရာပုံမှာ တပုံပဲ ရှိတယ်ဆိုတော့ ငွေနဲ့ ကြေးလဲရင် ဘယ်နှန်း ဧဏ်းလဲဆိုတာ ရှိဖို့ကောင်းတယ်။ ဒါပေမယ့် ပြတ်ပြတ်သားသား မရှိပါ။ ယှဉ်ပြီး သုံးနေတာတော့ တွေ့တယ်။ စာရင်းပေါင်းတဲ့အခါ ကျွပ်အစုစု ဘယ်လောက်၊ ခွက်အစုစု ဘယ်လောက်ဆိုတာ ပြောတတ်ပါတယ်။ (ဒါပေမယ့် ငွေဘယ်လောက် ခွက်ဘယ်လောက် မြင်းတစီး သိယ် ၁၀ လုံး ဝက်တကောင် ကုန်တယ်ရေးတော့ ငွေနဲ့ သက်လားပြီး အစုစုငွေ ဘယ်နှစ်ထောင်ကုန်တယ်လို့ မပြောတတ်တော့ပါ) တခါတရံ

အဆ (RATIO) ပြောပါတယ်။ အဲဒီမှာလဲ ခုခေတ်မှာလို ကြေးပြား ပိုက်ဆံ ၁၀၀ ကို ငွေ ၁ ကျပ်လို့ ပြောဟန် မရှင်းပါ (၈၉)။ ခွက်ဆိုရင် ပန်းကန်လုံး၊ သောက်ရေခွက် ဖလား ဖြစ်ရမှာပေါ့။ မူလအစက သတ္တုကို အရေကြိုးပြီး ခွက်ကလေးလို လောင်းထားတာ ဖြစ်နိုင်စရာ ရှိပါတယ်။ ဒါတွေ ခုထိ ခပ်ပေါ့ပေါ့ သုံးနေကြသေးတယ်။ ဘယ်မြန်မာပညာရှင်မှ ရှင်းအောင် မပြောတတ်ပါ။ ခွက် ဘယ်နှစ် (၉၀) လူ ရေးတာတွေတော့ ခွက်ကို ဝိဿာလို့ ဖော်ပြရင် ဖြစ်လေမလားလို့လည်း စဉ်းစားမိပါတယ်။ လောလောဆယ် ယူဆရမှာကတော့ ခွက်ဘယ်လောက် ဝိဿာလို့ ပြောရင် ကြေးကို ပိုက်ဆံ သဘောသုံးတယ်လို့ ယူဆရမှာ ဖြစ်နေတယ်။ ချွတ်ဆိုရင် မူလသဘောက ငွေကို ရည်ညွှန်းတယ်။ ကျွပ်ဟာ ဘယ်လို သတ္တုလို့ အတိအကျ ရေးထားတာ မတွေ့ပါ။

ပုဂံခေတ်က မြေတန်ဖိုးကို သိသလား၊ ဒီမေးခွန်းကို သက်သေတွေ အများကြီးပြပြီး ဖြေမှ ဖြစ်မယ်။ မြေပိုင်ရှင်တယောက်က နောက်တယောက်ပြောင်းတာ အကြိမ်ငါးဆယ် တွေခွဲဖူးတယ် (၉၁)။ ဆည်ရေသောက် စပါးစိုက်တဲ့လယ်ကို ရောင်းကြ၊ ဝယ်ကြတာ ဖြစ်ပါတယ်။ မြေတန်ဖိုးက ခရိုင်မြေနဲ့ တိုက်မြေကိုလိုက်ပြီး သိပ်ကွာခြားတာကို တွေ့ပါတယ်။ ဥပမာ ပြောရရင် ရွှေဘိုနယ် ထိပေအိသျှင် (ဒဃသင်း) မှာ မြန်မာတွေက ရှေးကနေရင်း လူမျိုး သာဓကန္တတွေဆိုက ၁ ပယ် (၁.၇၅ ဧက) ကို သတ္တဝါ ၁ ပယ်ကို ခွက် ၁/၅ ဝိဿာ၊ ဒါပဲ ရေးရတယ်။ တခါက ၁/၂ ကျွပ် အထိ ဈေးကျတယ်။ ခရိုင်မဟုတ်တဲ့ အစွန်အဖျားမှာလည်း ဈေးချိတယ်။ အစွန် အဖျားဆိုတာ တဲမှာ အမြင့်အနိမ့် (ကြံတူ) နဲ့ ချင်းတွင်းမြစ် အနောက်ဘက် ပင်ကွီနယ်လည်း ပါတယ်။ ခရိုင်မြေဆိုရင် တပယ်ကို ကျွပ် ၂၀ နဲ့ ၈ ဝိဿာအထိ ဈေးမြင့်တာရှိတယ်။ ပျမ်းမျှဈေးက ကျွပ် ၈-၁၀ ဖြစ်စေ ကွက် ၂-၃ ဝိဿာဖြစ်စေ ပေးရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဥယျာဉ်ဆိုရင် ပိုပြီး ဈေးရတယ်။ ဒါပေမယ့် သက်သေပြစရာ အထောက်အထား နည်းတယ်။ တကောင်းမှာ တပယ်ကို ၁၇၆ ကျွပ် ပေးရတယ် (၉၂)။

အခုလိုပြောတော့ မြေအရောင်းအဝယ် လွယ်သားပဲထင်မယ်။ တကယ့်အဖြစ်က ဆိုဈေးထက် အမှန် ကုန်ကျစရိတ်က တဆန်းပါး ပိုသွားတယ်။ အများကြီး ပိုတယ်။ အဲဒါကို ရှင်းပါမယ်။ ဆိုင်ရာ ကျောက်စာ (၂၆၄) အတိုင်း ပြောမယ် (၉၃)။ ပုဂံခေတ်ကုန်ခါနီးလောက်မှ ဒဃသင်နားက သာဓိန် (သောလူမျိုး၊ ကဒူးလူမျိုး) တွေက မြေပယ် ၁၀၀၀ ရောင်းတယ်။ တရုတ်ပွေမင်ရဲ့ အဖွား၊ ဖွာဇံဝ မင်းပိုင်း မင်းနန်သူကျောင်းမှာ မြေလျှာချင်လို့ ဝယ်တယ်။ အဖွားစောရဲ့ အလှူတော်ငွေကို စဆုရင်ပိုလ် ဥက္ကဋ္ဌ လုပ်တဲ့ ဘဏ္ဍာတော်ထိန်းအဖွဲ့နဲ့ ထားခဲ့ပြီး အဖွားက နတ်ရွာစံသွားပြီလို့ ခန်းမှန်းရတယ်။ ပယ်တထောင်ကို ကျွပ်တထောင်နဲ့ ဈေးဖြတ်ပြီးသား၊ အသည် ဘုမ္မခေတြ ခေါင်းဆောင်တဲ့ သာဓိန် သံဃင် ကလန်နဲ့ အသည်ကိုးယောက်က သတ်မှတ်ထားတဲ့နေ့မှာ ငွေလက်ခံတယ်။ သာဓိန် တွေရဲ့ ကျားသူကြီးမြေး ငဝ်ခင်သင်က စတုရံပိုလ်ကို မြေအပ်ရမယ်။ သာဓိန်တွေကို အဲဒီအခါမှာ လက်ဆောင်အဖြစ် အဝတ်အထည်ပေးဖို့ ငွေတော်နဲ့ ဝယ်ရတယ်။ လူ့အဆင့်အတန်းလိုက်ပြီး ဘုမ္မခေတြလို ပုဂ္ဂိုလ်ဖို့ ၃၅ ကျွပ်တန်က တချို့ကို ၁ ကျွပ်တန်အထိ ပေးရတယ်။ လူ ၄ ဦး ထပ်တိုးတယ်။ ငဝ်ခင်သင်ရဲ့ အဖော် (ချင်) တွေလည်း ပေးရတယ်။ ထမင်းစားသောက်ပွဲအတွက် ဆန်ဖိုး ၅၄ ကျွပ်၊ သိမ်ဖိုး ၂.၂၅၊ အရောင်းအဝယ်လုပ်တိုင်း သိမ်ဖိုင် သာဓိန် ကုန်စမြဲပါ (၉၄)။ ဒီလို အလီလီစရိတ်ကို ပေါင်းလိုက်ရင် ၁၃၇ ၁/၄ ကျွပ်ဟာ ဝယ်ဈေး ၁၀၀၀ အပြင် ကုန်ရတာ ဖြစ်တယ်။ ငွေချိန်တဲ့အခါ သစ်သီးချိန်ခွင်ထက် တစိတ်အလေးပိုတယ် (?) အကြိမ်တဆယ် ချိန်ရတယ်။ ပုဂံမင်းနန်သူ ကျောင်းတော်ရှေ့မှာ ငွေချေတော့ သိမြင်သူ ခြောက်ယောက်ထဲမှာ မှူးကြီး၊ မတ်ကြီးနဲ့ ငွေတိုက်စိုး မင်ချင်ဘဏ္ဍာလည်း ပါတယ် (၉၅)။

နောက်နှစ် နှစ်ကုန်လို့လည်း မြေကြီးကို မရသေး။ သာဓိန်အသည် လေးယောက် ဆင့်ခေါ်ရတယ်။ လာတဲ့အထဲမှာ ပေါင်စ (၉၆) ခေါ်တဲ့ ငွေချေးသူ တယောက်ပါတယ်။ ပုဂံထိလာကြပြီး မြေကို အခုစိုက်ပျိုးထားပြီး သီးနှံကို ရိတ်မယူလိုက်ဘဲ ပေးအပ်ပါမယ်ပြောကြီး ကုန်ကျစရိတ်ပေးပါဦး တောင်းပြန်တယ်။ အမတ်ကြီး သုံးပါးထဲက တပါးက ကျွပ်တရာ ကျောင်းရှေ့မှာပဲ ပေးတယ်။ သူတို့ဘက်ကလည်း ရဲရဲခံဝန်ချက်ပေးပုံက 'ဒီနှစ်ပြာသိုလရောက်တဲ့အခါ စိုက်ပြီးသီးနှံပါ ပယ် ၁၀၀၀၊ ရောင်းဈေး ၃၀၀၀၊ ပျက်ကွက်ရင် ၆၀၀၀ လျော်မယ်လို့ ကတိပေးတယ်။' သားမြေးတွေတောင်မငြင်း (RESILE) ပါလို့ ဆိုတယ်။ ကတိကဝတ် တည်ပါမယ်တဲ့၊ ကမ္မည်းတံဆိပ် ခပ်နှိပ်ကြတယ်။ ပြီးတော့ အသည်တွေက သူတို့ကို ကျွေးပါဦးလို့ ကျောင်းတော်ကို လာရောက် ပြောဆိုပြန်တယ်။ ကျွပ် ၃၀ ကို ဝေငွေပေးရပြန်တယ်။ သာဓိန်ပေါင်ခကို ဒီငွေတဝက်ကို သူပဲယူတယ်။ တံဆိပ်ခတ်ပြီး စာချုပ်ယူပြီး မြစ်ညာအရပ်ကို ပြန်ကြတယ်။ အဲဒီအခါ သာဓိန် သူကြီးသစ်နဲ့ ခေတြတို့က တို့ဘာမှ မရသေးဘူး ပြောပြန်တယ်။ ဒီလူနှစ်ယောက်က ကျွပ်က ၁၈၀၊ ခွက်က ဝိဿာ ၄၀ ပေးလိုက်ရတယ်။ မြေကို တာထိုးပြီး တိုင်းပါတယ်။ မူလကတိအတိုင်း ပေ ၁၀၀၀ မပြည့်ပါ။ စဆုရင်ပိုလ်ကို အကြောင်းကြား၊ စတုရင်ပိုလ်က စယာကို လွှတ်၊ ငဝ်ခင်သင်နဲ့ စယာပေါင်းပြီး ပယ် ၁၀၀၀ ပြည့်အောင်ယူပြီး ထောင့်လေးချက်မှာ နယ်နိမိတ်တိုင်စိုက်ကြတယ် (၉၇)။ စယာကို ကျွပ် ၄၀၊ ခွက် ၁၁ ၁/၂ ဝိဿာ ပေးရတယ်။ ပေးရပေမယ့် သူဘာမှ လုပ်မပေးနိုင်ပါ။

နောက်ထပ် နှစ်နှစ်ကြာပြန်တယ်။ ဘုရင့်အမတ်ကြီးတပါးဆင်းပြီး မြေတာပြန်တယ်။ ပယ် ၁၀၀၀ မပြည့်သေးပါ။ မင်းမိန့်နဲ့ သာဓိန်ခေတြ၊ ကလန်၊ သံပျင်တွေကို ဆင့်ခေါ်ရပြန်တယ်။ စတုရင်ပိုလ်နဲ့ သာဓိန် တွေ နန်းတော်မှာတွေ့ကြပြီး မဟာထေရလည်း စုံညီရှိနေတုန်း မြေ ၁၀၀၀ ပြည့်အောင် ထပ်ဖြည့်ပေးပြန်တယ်။ သာဓိန်တွေက နောက်ဆုံးတောင်းဆိုတဲ့အနေနဲ့ ငါတို့ တနှစ်ပြီးတနှစ် ဆက်တိုက် မျက်နှာပျက်ရတယ်။ ဒါကြောင့် လက်ဆောင်ပေးပါဦးလို့ ဆိုပြန်တယ်။ သူကြီးခေတြနဲ့ အသည်တွေနဲ့ သူကြီးကျွန်တွေကို

၂၃၉ ဂျွန်ဖိုး ပစ္စည်းနဲ့ ခွက် ၂ ပိဿာ ပေးတယ်။ ပေးတဲ့အခါ ဘုရင်ကိုယ်စား ဖန္တက ကျောင်းရှေ့မှာ ပေးတယ်။ ညစဉ် အန္တရာယ်ကင်း ပရိတ်ရွတ်ရတဲ့အတွက် ၇၄ ၁/၂ ဂျွန် ကုန်တယ် (၉၈)။ ဒီလယ်ပယ် ၁၀၀၀ အတွက် ငွေတော် ၁၈၃၀ ၃/၄ ဂျွန်၊ ခွက် ၅၄ ၁/၂ ပိဿာ ကုန်ပါတယ်။

အခုပြောခဲ့တဲ့ လယ်မြေတန်ဖိုးတွေအပြင် တခြားအထောက်အထား မရှိတော့ပါ။ ကျွန်ဝယ်လို့ စကား ပြောဆိုကြတာ ရှစ်ကြိမ်တွေ့ပါတယ် (၉၉)။ ၆၄ ယောက် ကို ၁၇၅၇ ဂျွန်၊ တယောက်ကို ၂၇ ၁/၂ ဂျွန်၊ ဈေးအကြီးဆုံး ၃၅၊ အငယ်ဆုံး ၂၅။ အိုးထိန်းတယောက် ဂျွန် ၃၀၊ ဥယျာဉ်သည် တယောက် ခွက် ၂၀၊ နောက် ကျွန်ကို လှေနဲ့လဲတယ်။ ကျွန်ကို ကွမ်းသီးနဲ့ ဝယ်တယ်။ ကျွန်နဲ့ တန်ဆိုင် (DOUCEUR) ပေးတယ်။ မြိဆပ်တယ်။ လက်ခပေးတယ်။ ဆင်တကောင်ကို ကုလားကျွန် ၆၆ ယောက်နဲ့ ဝယ်တယ်။ မြင်းတကောင်အတွက် ကျွန် ၄၀ ပေးရတယ်။ ကျွန် ၃၀ ပေးလို့ရတာလည်း ရှိဖူးတယ်။ ဆင်၊ မြင်းနဲ့ လှေပေးပြီး လယ်ဝယ်တာလည်း ရှိတယ် (၁၀၀)။ ဆင်တကောင်ကို လယ်ပယ် ၅၀ က ၂၀၀ ထိ၊ မြင်းတကောင်ကို ပယ် ၁၀၀ ထိ၊ လှေတစီးကို ၂၅ ပယ်ထိ တန်တယ်။ နွားဆိုရင် 'တကောင် ၄ ဂျွန်၊ ခွက်ဆိုရင် ၄ ပိဿာ၊ တလယ်ဝယ်တာမှာ ပေးရတဲ့ တိရစ္ဆာန်အပြင် အပိုတောင်းပြီး အဝတ်အထည် ပေးရသေးတယ် (၁၀၁)။ စပါးတင်း ၁ တင်း တန်ဖိုး တမတ် (ကျောက်စာ သိပ်ဖတ်လို့မရချင်လို့ မှားနိုင်တယ်) (၁၀၂)။ ဖျင်ဖြူ ၁ ဂျွန်၊ ကွမ်းသီး ၆၇၈ လုံးလည်း ၁ ဂျွန်ပေးရပါတယ် (၁၀၃)။'

ပုဂံခေတ်ကို ဘုရားဒကာ ကျောင်းဒကာခေတ်လို့ ခေါ်ကြတယ်။ ဘုရားအားလုံးလိုလိုဟာ အုတ်နဲ့ တည်ဆောက်ထားတယ်။ အုတ်၊ ကုလားကွောင် ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရတွေ တွေ့ရုံနဲ့ ဒါတွေအိန္ဒိယက ရတာပဲလို့ ပြောရမယ် (၁၀၄)။ ကျောက်စာတွေထဲက ကုန်ကျစရိတ်စာရင်းကို ကြည့်ပြီး ဟိုခေတ်က ကုန်ဈေးနှုန်းကို သိနိုင်ပါတယ် (၁၀၅)။ စာရင်းတွေကို ဆင့်ပြီး ဆွေးနွေးဖို့ အချိန်မရတော့ပါ။ ကျွန်တွေနဲ့ ဆောက်တာမဟုတ်ပါ။ အုလပ်လုပ်စဉ် လုပ်သားနေဖို့ နေရာပေးတယ်။ ထမင်း၊ ဟင်းချက်စားဖို့ စပါးရော ဆန်ဖွပ်ပြီး ပေးပါတယ်။ တခြားပေးတာတွေထဲမှာ ကွမ်းသီး၊ ငရုတ်ကောင်းနဲ့ ဆားပါသေးတယ် (၁၀၆)။ သစ်ဖိုး၊ အုတ်ဖိုးအပြင် သရွတ်၊ သုတ်ဆေး၊ အစစ (၁၀၇)။ ပန်းရံ၊ လက်သမား၊ ပန်းချီပန်းပု၊ လက်ခတွေ ပေးတဲ့အခါ ဂျွန်နဲ့ပေးတာအပြင် ပုဆိုင်၊ ဖျင်၊ ပုခြည်၊ ခါဆီတွေလည်း ပေးပါတယ်။ လက်သမားစု၊ ပန်းရံစုကို စွယ်စုံဆင်၊ ဟိုင်းဆင်၊ မြင်း၊ နွားတွေလည်း ပေးတယ် (၁၀၈)။ တခါက ရေစက်ချလှူတဲ့ ပစ္စည်းစာရင်းထဲမှာ လုပ်သားခဆိုပြီး ငွေ ၃၄၀၀ ကိုလည်း ထည့်ထားတယ်။ လုပ်သားနေစရိတ်၊ စားစရိတ်က ၃၀၀၀ ဖြစ်ပါတယ် (၁၀၉)။ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း တဆောင်၊ ပူ ဘုရားတဆူ၊ ဆင်းတုတော်၊ အရံတံတိုင်းအစုစု ကုန်ငွေ ၁၀,၀၀၀ လို့ ရေစက်ချတယ် (၁၁၀)။ နောက်တခါ ပူဘုရား၊ ပိဋကတ်၊ ဘုန်းကြီးကျောင်း ၃ ကျောင်း၊ စာကြည့်တိုက် ၁ တိုက်နဲ့ အရံတိုင်းဟာ ဂျွန်ငွေ ၆၀၀၀ ကျော်အပြင် ခွက် ၄၈၅ ပိဿာကုန်တယ်။ အဲဒီအထဲမှာလည်း ကုန်ပစ္စည်း သယ်တဲ့လည်းခ၊ လုပ်သားတွေရဲ့ စားစရိတ်၊ ဝတ်စရိတ်မပါလို့ သိရတယ် (၁၁၁)။

ပြောတာ တော်တော်လည်း ပြည့်စုံပြီ၊ အချိန်လည်း ညောင်းသွားပြီ။ ပုဂံခေတ် စီးပွားရေးအကြောင်း ကုန်ပြီလို့ မထင်ပါနဲ့။ နိဂုံးချုပ်ပြီး စီးပွားရေးအခြေအနေကို သရုပ်ဖော်ချိန်မရပါ။ ဒီလို ဘာပြုလို့ ပြောသလဲ ဆိုတော့ ကျွန်တော်ကိုယ်တိုင် မသိတာတွေ ရှိနေသေးလို့ပါ။ အဲဒါကို ပရိသတ်ကလည်း အကဲခတ်မိမှာပါ။ ဘာလိုသလဲဆိုတာကို အလွယ်ပြောရရင် ပုဂံစီးပွားရေးမှာ ကျွန်တွေရဲ့ အခန်းကဏ္ဍ ဖြစ်ပါတယ်။

(မြန်မာပြန်သူက အရင် ၄၇ နှစ်၊ ၁၉၅၂ က ဒီစာတမ်းရဲ့ နောက်ဆုံးစာကြောင်းကို ဖတ်မိလို့ 'ပုဂံ ကျွန်အကြောင်း' စာတမ်းတခု ရေးခဲ့ဖူးပါတယ်။ အဲဒါအပြင် ဆက်ပြီး 'ပုဂံခေတ် လူမှုရေးစာတမ်း' ကိုလည်း ရေးပါတယ်။)

မြန်မာ့စာပေ Myanmar Culture

The WAVES မဂ္ဂဇင်း: Vol 4, September, 2006 မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ “မြန်မာ့စာပေ Myanmar Culture” ကို ပြန်လည် ကူးယူ ဖော်ပြတာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာ့စာပေ Myanmar Culture

မြန်မာ့သမိုင်းအကျဉ်း (Myanmar History in Brief)

အကြိုသမိုင်း ။ ။ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံဟု ခေါ်သော နေရာတွင် ယခင်အနှစ် ၄၀၀,၀၀၀ လောက်က လက်နက်ကို အသုံးပြုတတ်ပြီ ဖြစ်သော ရှေးလူများ နေထိုင် ခဲ့ကြသည်။ ရာသီဥတုမှာ ယခုအခါထက် ပို၍ အေးသည်။ မိုးမှာ၊ ယခုထက် သုံးဆမူ ခြောက်ဆခန့် ပိုသဖြင့်၊ မိုးစွေကာလဟု ခေါ်ရပါသည်။ ယခင် အနှစ် ၂၀၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ ထို ရှေးလူများသည် လက်နက် လုပ်တတ်သော အဆင့်သို့ ရောက်လာသည်။ အလွန်အေးသော မြောက်လေကို ကြောက်သဖြင့်၊ တောင်စောင်းများ၌ တောင်ဘက်သို့ အပေါက်လှည့်သော ဂူများတွင်သာ နေကြသည်။ ယခင်အနှစ် ၄၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ လူအစစ်များ ဖြစ်လာ ကြသည်။ မွန်ဂိုလို့က်မျိုး ဖြစ်ပါသည်။ ရာသီဥတုမှာ ယခင်အနှစ် ၁၀,၀၀၀ မှ စ၍ တဖြည်းဖြည်း ယခု ရာသီဥတုမျိုး ဖြစ်လာပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၁၁,၀၀၀ ခန့်က၊ ထိုသူများ နေခဲ့သော ပြဒါးလင်းဂူတွင် သူတို့ ရေးဆွဲခဲ့သော ကျောက်ခေတ်ဟောင်း နံရံ ပန်းချီကား တို့ကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ ယခု ဆင်၊ ဝက်၊ သမင်တို့နှင့် တူသော ပုံများ၊ အရိုးသာ ဖော်ပြသော ငါးနှင့် လက်ဝါးပုံများကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။ ဂူတွင်းမှ မြင်ရသော နေထွက်ပုံမှာ၊ ရှုခင်းကား ဖြစ်မည် ထင်ရပါသည်။

ယခင်အနှစ် ၉,၀၀၀ မှ ၃,၀၀၀ အထိ ကျောက်သစ် ကာလအတွင်း၊ စိုက်ပျိုးရေးနှင့် တိရစ္ဆာန် မွေးမြူရေး စတင် ပေါ်ပေါက် လာပါသည်။ မြစ်ဝှမ်း မြေပြန့်တွင် ရွာများ တည်၍၊ အိမ်ဆောက်ကာ နေထိုင်ကြပြီ ဖြစ်ပါသည်။ ကျောက်ခေတ်ကာလ နောက်ပိုင်းတွင် အိုး လုပ်တတ်သည်။ လေးသော ဝန်ကို ဆွဲရန် လှည်းနှင့် နွား ရှိလာသည်။ လက်နက်တွင် လေးနှင့် မြား ပေါ်လာသည်။

အစသမိုင်း ။ ။ ယခင်အနှစ် ၃,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ မြို့တည်သော အဆင့်သို့ ရောက်လာပါသည်။ အစောဆုံးဟု ထင်ရသော မြို့မှာ၊ ယခု ကုမဲမြို့ အနီးရှိ မိုင်းမော မြို့ဟောင်းဟု ခေါ်သော မြို့ဖြစ်ပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၂,၁၀၀ က မြို့ဟု ယူဆသည်။ ထို့နောက် ယခု တောင်တွင်းကြီး မြို့အနီးရှိ ဝိသနိုး မြို့ဟောင်းဟု ခေါ်သော မြို့ဖြစ်သည်။ ယခင်အနှစ် ၂,၀၀၀ က မြို့ဟု ယူဆသည်။ ယခု ဝက်လက်မြို့ အနီးရှိ ဟန်လင်း မြို့ဟောင်းမှာ ယခင်အနှစ် ၁,၇၀၀ မှ မြို့ဖြစ်သည်။ မော်ဇာအနီး သရေခေတ္တရာ မြို့ဟောင်းမှာ ယခင်အနှစ် ၁,၆၀၀ က မြို့ဖြစ်သည်။ သရေခေတ္တရာ မြို့တည်သူများကို ပျူလူမျိုးဟု ခေါ်ပါသည်။

ပျူခေတ် ။ ။ ပျူလူမျိုးများသည် ယနေ့ မြန်မာတို့နှင့် အမျိုးတူသော အုပ်စုတခု ဖြစ်ပါသည်။ ပျူတို့ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံ ခေါ်သော နေရာကို မြန်မာတို့ထက် စော၍ ရောက်ရှိ နေထိုင်သူများ ဖြစ်ပါ၍၊ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်တွင် နေသည်။ အိန္ဒိယမှ ရောက်လာသော သာသနာပြုတို့ ကျေးဇူးဖြင့်၊ ဗြာဟ္မဏ ဘာသာနှင့် ဗုဒ္ဓ သာသနာကို ရယူလျက် ပျူဘာသာ စကားကို အိန္ဒိယ အက္ခရာများ အသုံးပြုကာ စာရေးနည်း ပညာကို ခရစ် (၇) ရာစုမှ စ၍ တတ်မြောက် လာကြပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းတွင် ခရစ် (၄) ရာစု နှစ်မှ စ၍ (၉) ရာစုနှစ် အထိ ကာလကို ပျူခေတ်ဟု ခေါ်သည်။

မွန်လူမျိုး ။ ။ ဧရာဝတီ မြစ်ဝ၊ စစ်တောင်း မြစ်ဝနှင့် သံလွင် မြစ်ဝ ဖြစ်သော မုတ္တမ ဝန်းကျင် နေရာများတွင် ယနေ့ ဗီယက်နမ်နှင့် ကမ်ပူချတွင် နေသူတို့နှင့် အမျိုးတူသော မွန်လူမျိုးသည် ခရစ်နှစ် မပေါ်မီကပင် လာရောက် နေထိုင်ကြသည်။

ပျူလူမျိုး ကဲ့သို့ပင် အိန္ဒိယ ဓလေ့ကို လက်ခံ၍ ဗြာဟ္မဏ သာသနာဝင်နှင့် ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာ၍၊ ခရစ် (၈) ရာစု နှစ်လောက်တွင် စာရေးနည်း ပညာကို တတ်လာသည်။ ပျူတို့နှင့် အတူ မွန် တို့ကို နန်ကျောင် တို့က ခရစ် (၉) ရာစု နှစ်ဝက်ခန့်တွင် လာရောက် တိုက်ခိုက်၍ ပျူမြို့တော်၊ မွန်မြို့တော် တို့ကို ဖျက်ဆီးသည်။ ပျူနှင့် မွန်တို့၏ နိုင်ငံရေး တန်ခိုး ကျဆင်းပြီး သည့်နောက်မှ၊ ခရစ် (၉) ရာစုနှစ် နောက်ပိုင်းတွင် မြန်မာလူမျိုးတို့ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဝင်ရောက် လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ပျူဓလေ့၊ မွန်ဓလေ့ကို မြန်မာတို့ ရရှိလျက်၊ မြန်မာနိုင်ငံ တွင်းသို့ ရောက်ရှိလာပြီး နောက်မှ မြန်မာတို့ ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာ ကြသည်။

မြန်မာလူမျိုး ။ ။ မြန်မာတို့သည် တဝိန်မြစ်ဟု ခေါ်သော မောမြစ်ညာ ဒေသတွင် နေထိုင် ခဲ့ကြ၍ ခရစ် (၉) ရာစု နှစ်နောက်ပိုင်းတွင် ရှမ်းကုန်းမြင့်မှ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဆင်းလာ နေထိုင်ကြသည်။ ပထမ ကျောက်ဆည်နယ်နှင့် မင်းဘူး နယ်များကို သိမ်းယူ ပြီးနောက် ပုဂံကို ဗဟိုပြု၍ နိုင်ငံ တည်ထောင်သည်။ ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာသည်။ ခရစ် (၁၁) ရာစု နှစ်လယ်ခန့်တွင် အားကောင်းသော နိုင်ငံကို တည်ထောင် နိုင်ကြသည်။ ထိုအခါမှ စ၍ မြန်မာစကားကို အိန္ဒိယမှ ရောက်လာသော အက္ခရာကို သုံး၍ စာရေးတတ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဆိုင်ရာ အဆောက်အအုံ များစွာ တည်ဆောက် ခဲ့သည်။ ပုဂံခေတ် ခေါ်သော ခရစ် (၁၁) ရာစုနှစ်နှင့် (၁၃) ရာစု နှစ်များအတွင်း ကျောက်စာများစွာ ရေးထိုး ခဲ့သဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပုဂံခေတ် ဓလေ့ကို ကောင်းစွာ သိရှိ နိုင်ပါသည်။ ခရစ် (၁၃) ရာစု နှစ်အကုန်တွင် မွန်ဂိုတို့ ဝင်ရောက် တိုက်ခိုက်သဖြင့် ပုဂံနိုင်ငံ ပျက်စီး ရပါသည်။

ပုဂံ ပျက်စီး ပြီးနောက် ခရစ် (၁၄) ရာစု နှစ်အတွင်း၌ ပင်းယသည် မြို့တော် ဖြစ်လာသည်။ ထို့နောက် စစ်ကိုင်းလည်း မြို့တော် ဖြစ်လာသည်။ နောက်ဆုံး ၁၃၆၅ မှ စ၍ အဝသည် မြန်မာတို့၏ မြို့တော် ဖြစ်သည်။ ခရစ် ၁၇၅၁ တွင် မွန်တို့ ဖျက်၍ အဝ ပျက်စီးသည်။ အဝ ခေတ်တွင် မြန်မာစာပေ များစွာ ထွန်းကား တိုးတက်သည်။

အဝ နိုင်ငံ၏ နောက်တွင် ပေါ်သော မင်းဆက်ကို ကုန်းဘောင် မင်းဆက်ဟု ခေါ်သည်။ ၁၇၅၁ မှ ၁၈၈၅ အထိကို ကုန်းဘောင်ခေတ်ဟု ခေါ်ပါသည်။ မြန်မာတို့၏ နိုင်ငံရေး အာဏာ အမြင့်ဆုံး ကာလ ဖြစ်သည်။ အနုပညာ စာပေလည်း များစွာ တိုးတက်သည်။ အင်္ဂလိပ်တို့ ရောက်လာသဖြင့် ၁၈၈၅ မှ စ၍ မြန်မာတို့ အင်္ဂလိပ် လက်အောက်ခံ ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ၄ ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၈ ရောက်သော အခါမှ မြန်မာတို့ အင်္ဂလိပ် လက်အောက်မှ လွတ်မြောက်သည်။

မြန်မာ သမိုင်းတွင် အထူး ထင်ရှားသော အချက်များမှာ

(၁) မြန်မာတို့သည် ခရစ် (၁၁) ရာစုနှစ်မှ စ၍ ဗုဒ္ဓ သာသနာကို လက်ခံခဲ့၍ မည်သည့် ကိစ္စမဆို ဗုဒ္ဓ သာသနာကို ထိပ်တန်းက ထား၍ စဉ်းစား ဆောင်ရွက်သော ဓလေ့ကို ရခဲ့ပါသည်။

(၂) မျိုးရိုး စဉ်ဆက်မှာ တိဗက် တရုတ်နှင့် နီးစပ်သဖြင့် တရုတ် ဘက်မှ ဓလေ့ များစွာလည်း မြန်မာတို့ ယခုတိုင် ဆက်လက်၍ အသုံးပြု နေပါသည်။

(၃) ခရစ် (၁၉) ရာစု နှစ်မှ စ၍ ဥရောပ ဓလေ့ ထိုးဖောက် လာသဖြင့် ခေတ်သစ် မြန်မာနိုင်ငံ ထူထောင်ရာတွင် ဥရောပ ဓလေ့ များစွာကို ယူငင် အသုံးပြုလျက် ရှိပါသည်။

(၄) ခေတ် အခါအလျောက် ဓလေ့များ ပြောင်းလဲ သော်လည်း အစဉ်အလာ ဓလေ့ကို တတ်နိုင် သလောက် ထိန်းရန် မြန်မာ တမျိုးသားလုံး ကြိုးစားလျက် ရှိပါသည်။

(၅) ယခုတိုင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မြို့နေ လူဦးရေ နည်း၍ တောနေ လူဦးရေ များသည်။ စက်ရုံ အလုပ်သမားထက် တောင်သူ လယ်သမား ဦးရေ များသည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံသည် ယနေ့အထိ တောနေ လူတို့၏ လယ်သမား နိုင်ငံ ဖြစ်ပါသည်။

(၆) မြန်မာနိုင်ငံတွင် အတူတကွ နေသော လူမျိုးများမှာ -

ကချင်၊ ကယား၊ ကရင်၊ ချင်း၊ ဗမာ၊ မွန်၊ ရခိုင်၊ ရှမ်း တို့ ဖြစ်၍ ကိုးကွယ် ယုံကြည်သော သာသနာများမှာ -

ခရစ် သာသနာ၊ ဗုဒ္ဓ သာသနာ၊ မုဆလင် သာသနာ၊ ဟိန္ဒူ သာသနာတို့ အပြင် နတ် ကိုးကွယ်ခြင်းလည်း ရှိသေးသဖြင့်

(က) လူမျိုး အလိုက် ရိုးရာ ဓလေ့ကို ထိန်းသိမ်း နိုင်အောင် အားပေး ကူညီကြခြင်းနှင့်

(ခ) ယုံကြည်မှု အလိုက် လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ် ခွင့်ရှိရန် ဂရုပြုခြင်း တို့မှာ မြန်မာနိုင်ငံ တွင်း၌ လူတိုင်း အထူး

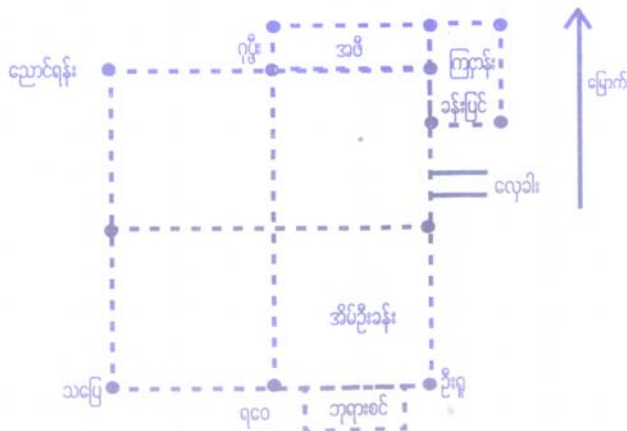
ဂရုပြုသော အချက်များ ဖြစ်ပါသည်။ ဗမာ တို့မှာ အများစု ဖြစ်၍ ဗမာ့ ဓလေ့မှာ အထူး ထင်ရှား သော်လည်း အမျိုး အလိုက်၊ ယုံကြည်မှု အလိုက် အုပ်စု ဓလေ့များ မှာလည်း ယှဉ်ပြိုင် ထွန်းကား လျက်ပင် ရှိပါသည်။

မြန်မာတို့ နေအိမ်

ရွာတည်ခြင်း ။ ။ ယခင် အနှစ် ၁၁,၀၀၀ အထိ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံဟု ခေါ်သော ဒေသတွင် နေသည့် လူတို့သည် တောင်စောင်း၌ ရှိသော ဂူတို့တွင် နေခဲ့ကြသည်။ တောင်ဘက်တွင် အပေါက်ရှိသော ဂူကို ရွေး၍ နေလေ့ ရှိပါသည်။ ရှမ်းကုန်းမြင့် အနောက်ဘက် တောင်စောင်း တွင်ရှိသော ပြဒါးလင်းဂူမှာ ထင်ရှားသော သာဓက ဖြစ်သည်။ ယခင် အနှစ် ၁၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ စိုက်ပျိုး မွေးမြူရေး ပြုလုပ် တတ်ကြပြီ ဖြစ်သောကြောင့် မြစ်ဝှမ်း မြေပြန့်သို့ ဆင်းလာကာ ရွာများ တည်ကြသည်။ ယခု ရန်ကုန်၊ ပြည်၊ သရက်၊ မကွေး၊ ရေနံချောင်း၊ ပုပ္ဖိုး၊ လက်ပံခြေပေါ်၊ ထန်းမကုန်း၊ တောင်သမန်၊ ရွှေစာရုံ၊ တောင်ပြုံး၊ မိုးကုတ်၊ မြစ်ကြီးနား စသော နေရာများတွင် ရွာဟောင်းများ ရှိကြောင်း ရှေးဟောင်း သုတေသန အရ သိရသည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဝါး၊ သက်ကယ်နှင့် ဓနိ ပေါသဖြင့် အိမ်ဆောက်သော အခါ အောက်အရပ်တွင် ဝါးအိမ်၊ ဝါးကြမ်း၊ ဓနိမိုး၊ အညှာအရပ်တွင် ဝါးအိမ်၊ ဝါးကြမ်း၊ သက်ကယ်မိုး အိမ်များကို ဆောက်လုပ် နေထိုင် ကြပါသည်။ မိုးများ သဖြင့် အိမ်ကို မြေမှ မြင့်၍ အဆင့် ပြုလုပ် နေရသည်။ အိမ်နှင့် တွဲလျက် မီးဖိုခန်း ပြုလုပ်ရန် အဓိချသည်။ ရေအိုး ထားရန် ခန်းပြင် ထုတ်သည်။ ဆင်း၊ တက်ရန် လှေကား တပ်သည်။ ရေချိုးခန်းနှင့် အိမ်သာကို အိမ်နှင့် တပါတည်း ထားလေ့ မရှိ။

အိမ်ဆောက်သော အခါ သုံးပင် နှစ်ခန်း ဆောက်သည်။ အိမ်တိုင် ထူလျှင် ဦးရူ၊ ကြာငှန်း၊ ညောင်ရန်း၊ သပြေ၊ ရဝေ၊ ဂုဗ္ဗိဟု အစဉ်လိုက် ထူသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)။

အိမ် လှေကား ထစ်ကို စုံ၊ မတတ်၊ မ၊ သာတတ်သည်။ ရွာကို ခြံပတ် ပိုင်း၍ ကာရံသည်။ ရွာတရွာတွင် အိမ်ခြေ သုံးအိမ်မှ အထက် ရှိသည်။

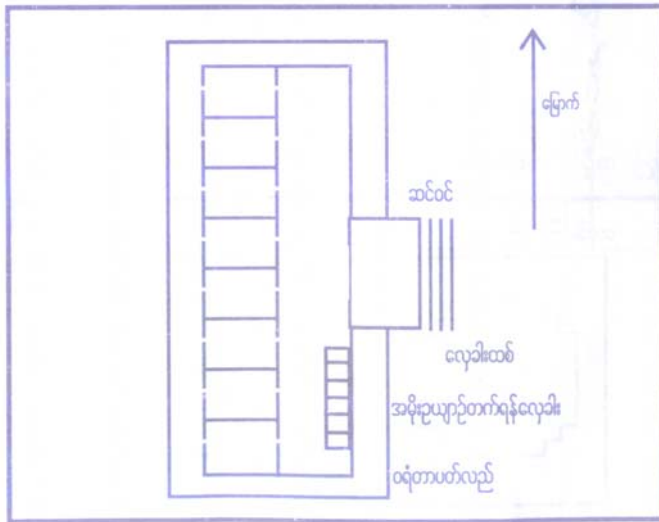
မြို့တည်ခြင်း ။ ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေးအကျဆုံး မြို့များမှာ -

- (၁) မိုင်းမော၊ ယခု ဂူမဲမြို့အနီးတွင်ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၂၀၀၀) ကျော်က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၂) ဗီဿနီး၊ ယခု တောင်တွင်းကြီး မြို့အနီးတွင် ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၂၀၀၀) က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၃) ဟန်လင်း၊ ယခု ဝက်လက်မြို့ အနီးတွင် ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၁၇၀၀) က တည်သောမြို့ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၄) သရခေတ္တရာ၊ ယခု မော်မြို့အနီးတွင် မော်ဇာခေါ်သည်။ ယခင်အနှစ် (၁၆၀၀) က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။

ထိုမြို့များတွင် သစ်၊ ဝါး၊ သက်ကယ်ကို သုံး၍ အိမ်များကို တည်ဆောက်မည် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော်

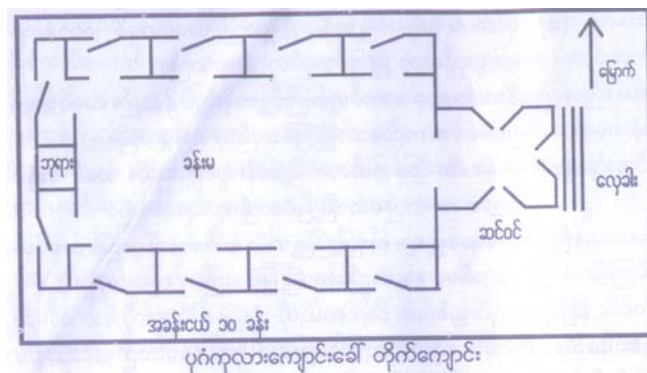

အုတ်တိုက်များသာ ကျန်ရစ်ပါသည်။ ဗိဿနိုးမှ အုတ်တိုက်အိမ် တခုမှာ အခန်း ရှစ်ခန်း၊ ခန်းမ၊ ဆင်ဝင်၊ ဝရံတာ၊ ပတ်လည် ရှိသည့်အပြင် အမိုးဥယျာဉ် ရှိသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)။

အခန်းငယ်၊ ရှစ်ခန်း၊ ခန်းမ၊ ဆင်ဝင်၊ ဝရံတာပတ်လည်နှင့် အမိုးဥယျာဉ်ရှိသော ဗိဿနိုးတိုက်အိမ်

ပုဂံမြို့ကို ယခင်အနှစ် (၈၀၀) က တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု ယူဆသည်။ ပုဂံမြို့မှာလည်း သစ်၊ ဝါးအိမ်များ ပေါမည် ဖြစ်သော်လည်း အုတ်တိုက်များသာ ကျန်ပါသည်။ အုတ်တိုက်ကို အလယ်ခန်းမ ထား၍ အခန်းငယ်များ ရံလျက် ဆောက်လေ့ ရှိပါသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)

အခန်းငယ် ၁၀ ခန်း ပုဂံကုလားကျောင်းခေါ် တိုက်ကျောင်း

မြန်မာ ဗုဒ္ဓသာသနာ ဘုန်းကြီးကျောင်းကို ဆောက်သောအခါ -

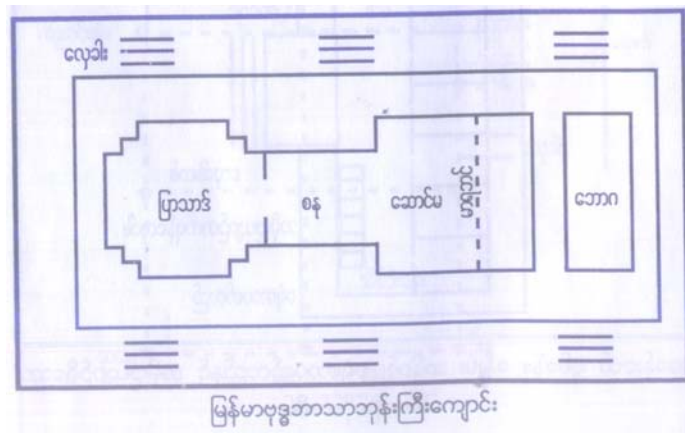
(၁) ပြာသာဒ်

(၂) စနု

(၃) ဆောင်မနှင့်

(၄) ဘောဂ

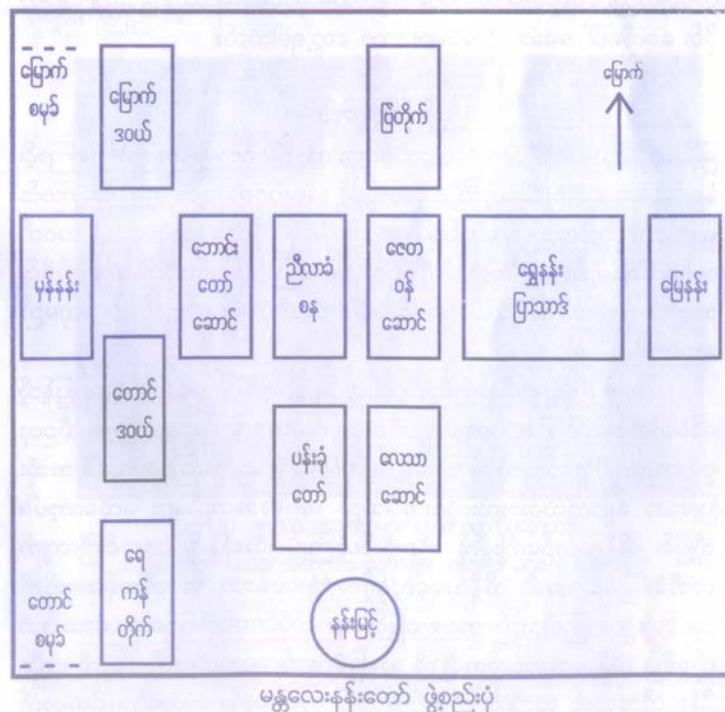
ဟူ၍ အပိုင်း လေးပိုင်း ပိုင်းကာ ဆောက်လေ့ ရှိသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)

မြန်မာ မင်းတို့ နန်းတော် ဆောက်သောအခါ ပုဂံခေတ် ခရစ် ၁၁ ရာစု နှစ်မှ စ၍ အမြဲပင် သစ်နန်းတော်သာ ဆောက်သည်။ မြေအုတ်၊ ကျောက်အုတ် တို့ဖြင့် ဆောက်သည်ကို မတွေ့ရပါ။ ပြာသာဒ်တို့ကို ဗုဒ္ဓ သာသနာ ဘုန်းကြီးကျောင်းများမှာ ကဲ့သို့ပင် ပုံဖော် သဖြင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းနှင့် နန်းတော်မှာ လှပ တင့်တယ်ခြင်း အဆင့် တူညီသည်ဟု ပြောနိုင်ပါသည်။ ဤကဲ့သို့ သစ်ဖြင့်သာ နန်းတော် ဆောက်သည်မှာ

(၁) မြန်မာတို့ သစ်သား ပန်းပုပညာတွင် ထူးချွန်သောကြောင့် တကြောင်း

(၂) မြန်မာနိုင်ငံ ရာသီဥတုနှင့် အသင့်တော်ဆုံး ဖြစ်သဖြင့် တကြောင်း ဤအကြောင်း နှစ်ကြောင်း တို့ကြောင့် ဖြစ်မည်ဟု ထင်ရပါသည်။ မန္တလေးတွင် ၁၈၅၉ က တည်ဆောက် ခဲ့သော နန်းတော်မှာ ကျယ်ပြန့်သော မြေကွက် တခုတွင် လှပသော အဆောင် များစွာကို ပူးတွဲ ဆောက်လုပ် ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)

မှန်နန်းမှ အနောက်ဘက်သည် မိဖုရားတို့အတွက် သီးသန့် ထားသော အပိုင်း ဖြစ်၍ သာမန်အားဖြင့် ယောက်ျား မဝင်ရသော နေရာ ဖြစ်ပါသည်။ အိမ်၊ ဘုန်းကြီးကျောင်း၊ ဘုရားကျောင်းနှင့် နန်းတော် တို့တွင်၊ မှတ်သားရန် ထူးချွန်ချက် တခုမှာ မည်သည့် အဆောက်အဦ တွင်မျှ မြေညီထပ် (သို့မဟုတ်) ပထမ အဆင့်ထက် ပို၍ ဒုတိယထပ်၊ တတိယထပ် စသဖြင့် မရှိခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဘုရား၊ ရဟန်း၊ မင်း စသော မြင့်မြတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အပေါ်၌ မည်သူမျှ မနေရ၊ မနေသင့် ဟူသော အယူအဆပင် ဖြစ်ပါသည်။ နောင်အခါ အိန္ဒိယနှင့် ဥရောပ အိမ် ပုံစံများကို ယူ၍ အိမ်ကို နှစ်ထပ် ဆောက်သော

အခါ၌ပင် အိမ်၏ အရှေ့ပိုင်းတွင် အပေါ်ဆင့် မရှိစေရအောင် ပုံစံ တမျိုးထွင်၍ ဆောက်ပါသည်။ အိမ်၏ နောက်ပိုင်း၌သာ အထက်ဆင့် ထားသော အိမ်ကို (မွန်) အိမ်ဟု ခေါ်လေ့ ရှိပါသည်။ အိမ်တွင် အဆင့် နှစ်ဆင့် ထားခြင်း၊ အိမ်ရှေ့တွင် ဆင်ဝင် ထားခြင်း၊ ဝရံတာ ပတ်လည် ကပ်ခြင်း၊ အိမ်ရှေ့ လှေကား၊ နောက်ဖေး လှေကား ဟူ၍ လှေကား နှစ်စင်း တပ်ခြင်း တို့မှာ ၁၉ ရာစုနှစ် နောက်ပိုင်း တွင်မှ ပေါ်ပေါက် လာခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် အိမ်နှင့် တပါတည်း ရေချိုးခန်း၊ အိမ်သာခန်းနှင့် သိုလှောင်ခန်းများ ထားခြင်းကို နောက်ပိုင်း ခေတ်ပေါ် အဆောက်အဦ များ၌သာ တွေ့ရ ပါသည်။

မြန်မာတို့ အဝတ်

မြန်မာတို့သည် တိဗက် တရုတ် ဘာသာစကား အနွယ်ဝင် လူမျိုးများ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ရှေးအခါက တိဗက် (သို့မဟုတ်) တရုတ် တို့နှင့် အဝတ် ဝတ်ပုံချင်း၊ တူရန် အကြောင်း ရှိပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ဆံပင်ရှည် ထားကာ ဆံပင်ကို စည်းနှောင် ထားရန် အဝတ် တခုကို သုံးမည်။ ကိုယ်ဝတ် အင်္ကျီ ပွပ္ဖကို ဝတ်မည်။ ဘောင်းဘီကို အောက်ပိုင်း အတွက် သုံးမည်။ အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီး ဝတ်ဆင် ပုံချင်း များစွာ ခြားနား လှမည် မဟုတ်ပါ။

ခရစ် (၉) ရာစုနှစ် အကုန် လောက်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဝင်ရောက် နေထိုင်ကြသော အခါ ရာသီဥတု အေးသော သမပိုင်း ဒေသမှ ရာသီဥတု ပူသော အပူပိုင်း ဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ နေထိုင်ရပြီ ဖြစ်သောကြောင့် ယခင် အသုံးပြုသော ခန္ဓာကိုယ် အားလုံးကို ဖုံးအုပ်သည့် အဝတ်အထည်များ မလိုတော့ပါ။ ထို့ပြင် အိန္ဒိယ ယဉ်ကျေးမှုကို ကိုးကွယ် ယုံကြည်မှု အစပြု၍၊ အထင်ကြီးလျက် လက်ခံစ ပြုလာသော အခါ အိန္ဒိယ ဓလေ့နှင့် အကျုံးဝင်သော အဝတ် တန်ဆာ တို့ကို ယူငင် သုံးစွဲ လာကြသည်။ အထူးသဖြင့် အောက်ပိုင်း အဝတ် ဖြစ်သော ဘောင်းဘီကို စွန့်၍ အိန္ဒိယ၏ အဝတ် အချို့ကို အခြေခံလျက် ယောက်ျားတို့ အတွက် ပုဆိုး၊ မိန်းမတို့ အတွက် ထဘီကို တီထွင် အသုံးပြု လာပါသည်။ ယောက်ျားတို့ အတွက် ပုဆိုး အပြင် လုံချည်ကိုလည်း တောင်ပိုင်း အိန္ဒိယ အမျိုးသား တို့ကို တုလျက် ယူငင် ဝတ်ဆင်ကြမည် ဖြစ်ပါသည်။

သာမန် အရပ်သားများတွင် အဝတ် ဆင်ပြင်ရာ၌ တရုတ် ဓလေ့နှင့် အိန္ဒိယ ဓလေ့ ပေါင်းစပ်လျက် ရှိသလို နန်းဓလေ့ တွင်လည်း ဓလေ့ နှစ်မျိုး ပေါင်းစပ်လျက် ရှိခဲ့ရ ပါသည်။ ဥပမာ၊ သဘင်ပွဲ တက်သော အခါ ဝတ်ရသည့် ဝတ်စုံတွင် ပေါင်းဝတ်လုံ တို့မှာ တရုတ် ပုံစံ များသော်လည်း စလွယ်နှင့် ခြေနင်း တို့မှာ အိန္ဒိယ ပုံစံပင် ဖြစ်ပါသည်။

မြန်မာတို့ မြန်မာ မြေပြန့်သို့ ရောက်သော အခါ ကိုယ်ခန္ဓာတွင် လှပ ဆန်းကျယ် သော အရပ်များ ထိုးနှံသော ထိုးကွင်း ဓလေ့ ရရှိ လာပါသေးသည်။ ထိုးကွင်းမှာ လှပ စေလို၍ ထိုးသည့် အပြင် ဓားပြီး၊ တုတ်ပြီး စသဖြင့် အစွမ်း သတ္တိ ထူးကို ရမည် ယုံကြည်လျက် ဂါထာနှင့် အင်အားများကို ရေးထိုး သည်လည်း ရှိပါသည်။

ပုဂံ ခေတ်မှ စ၍ ဘုရား ဂူကျောင်း နံတို့တွင် ဆေးရေး ပန်းချီကားများ ရှိသဖြင့် အဝတ် ပုံစံများကို ခေတ်အလိုက် အတိအကျ သိရှိ ရပါသည်။ ပုံများကို ကြည့်ပါ။

ပုံ (၁) ပျူဟုထင်ရသောသူများ ဖောဓိသတ္တကိပ္ပဇော်ဟန်၊
ကျောက်ရုပ်ကြွ၊ ပြသိန်းတန်ကျောင်း၊ ရေပူကုန်း၊ ဟန်လင်း၊ ခရစ် ၇ ရာစုနှစ်ခန့်။

(အခြေပြ မြန်မာ့ နိုင်ငံရေး သမိုင်း၊ ပထမတွဲ၊ ရန်ကုန်။
မြန်မာ့ ဆိုရှယ်လစ် လမ်းစဉ် ပါတီ၊ ၁၉၇၀၊ စာမျက်နှာ ၂၀၀) ။

ဆံ့ရှည် ထား၍ လှပအောင် ပြင်ဆင် သည်မှ အပ အခြား အသေးစိတ် မသိသာ။ တရုတ်များ ကဲ့သို့ ဘောင်းဘီနှင့် အင်္ကျီ ဝတ်မည် ထင်ပါသည်။

ပုံ (၂) ပျူဟထင်ရသောသူများ တီးမှုတ်ကခုန်ပြုစုတူးဟန်၊
ကြေးရုပ်လုံးငယ်များ၊ ဘုရားမား၊ မော်လာ၊ ခရစ် ၈ ရာစုနှစ်ခန့်။

(အခြေပြမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း၊ ပထမတွဲ၊ ရန်ကုန်၊
မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ ၁၉၇၀၊ စာမျက်နှာ ၂၃၇)။

ပုံတွင် တွေ့ရ သူများမှာ ကုလား အမျိုးသား၏ မျက်နှာပေါက် ရှိသူများ ဖြစ်၍ အဝတ် မှာလည်း ကုလား အဝတ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ထိုအခါ လောက်မှ စ၍ သရေ ခေတ္တရာ ပျူတို့သည် ရှေးရိုးရာ အဝတ်ကို စွန့်၍ ကုလား အဝတ်ကို ဝတ်လာ ကြပြီဟု ယူဆ နိုင်ပါသည်။

ပုံ (၃) ဗုဒ္ဓတရားကို နတ်ဗြဟ္မာတို့နားတန်း
နံရံသေချာ အပယ်ရတနာလိုဏ်ဂူ၊ ပုဂံ၊ ခရစ် ၁၁ ရာစုနှစ်နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်

(မြို့ အပယ်ရတနာ လိုဏ်ဂူဖုရား၊ ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊ စာမျက်နှာ ၁၆၆)။

ခေါင်း လေးလုံး ရှိသော ဗြဟ္မာကို ပုံတွင် ခေါင်း သုံးလုံးသာ မြင်နိုင် ပါသည်။ အဝတ်မှာ ကုလား အဝတ်များ ဖြစ်သည်ကို သတိပြုပါ။ ပုဂံခေတ် မြန်မာ တို့သည် ကုလား အဝတ်ကို ယူ၍ ဝတ်ဆင် နေကြောင်း ဖော်ပြသော ရုပ်ပုံ ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၄) ဂုဏ်တော်ပါးနှင့် လှူအများပူဇော်ဟန်၊
နံရံဆေးရေး၊ အပယ် ရတနာလိုက်ဂူ၊ ပုဂံ၊ ၁၃၈၁ ခု ဂရုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
(မြ၊ အပယ် ရတနာလိုက်ဂူဖုရား၊ ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊ စာမျက်နှာ ၁၆၆)။

ဤပုံတွင် ပုဂံခေတ် အမျိုးသားတို့ ဝတ်ဆင်ပုံကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ ကိုယ် အထက် ပိုင်းတွင် အဝတ်ရှည် တခုကို ကိုယ်လုံးတွင် ဘယ်မှ ညာကို ပတ်၍ ဘယ်ပုခုံး ပေါ်၌ ရှေ့စ နောက်စ နှစ်ခုလုံးကို တင်ထား သည်မှ အပ အခြား အဝတ် မရှိပါ။ အောက်ပိုင်းတွင် ပုဆိုးရှည်ကို ခါးတောင်း ကျိုက်ထားဟန် ရှိပါသည်။

ပုံ (၅) တာရာဒေဝီ၊
နံရံဆေးရေး၊ အပယ်ရတနာလိုက်ဂူ၊ ပုဂံ၊
၁၃၈၁ ခု ဂရုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
(မြ၊ အပယ်ရတနာ လိုက်ဂူ၊
ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
စာမျက်နှာ ၁၄၆၊ ပုံ ၆၃)။

ပုဂံခေတ် မိဖုရား ကဲ့သို့သော အထက်တန်း အမျိုးသမီး ဝတ်ဆင်ပုံကို တွေ့ရ ပါသည်။ ဆံပင် နောက်တွဲ ချ၍ လှပသော ရတနာ ကျောက်မျက်ချယ် ရွှေနဖူး စည်းကို သုံးသည်။ ပန်းပွင့်ကြီးနှင့် တူသော နားတောင်းကို ပန်သည်။ လည်ဆွဲ တန်ဆာ တခုသာ ဆွဲသည်။ လက်ကောက် များစွာ ဆင်သည်။ ခါးစည်းမှာ တင်းကျပ်သော သဘော မရှိ သဖြင့်သာ ပုံတွင် မြင်ရသည့် အတိုင်း တင်ပလွှင့် ခွေ၍ ထိုင်နိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ နောက်ပိုင်း မြန်မာ အမျိုးသမီးတို့ ဝတ်သော ထဘီသည် ကျုံ့ကျုံ့ ထိုင်ရန်သာ ဖြစ်နိုင် ပါသည်။

အမျိုးသမီး အဝတ်တွင် ကိုယ်ကျပ် အင်္ကျီမှာ အောက်ပိုင်း အလွန်တို၍ ကိုယ်၏ အောက်ပိုင်း အဝတ် မှာလည်း ထဘီ မဟုတ်ဘဲ ဒိုတီ ကဲ့သို့သော အဝတ်ဖြစ်ရန် ရှိကြောင်း သိသာသည်။

အမျိုးသမီး၏ အောက်ပိုင်း အဝတ်သည် ဘောင်းဘီ ဖြစ်မည် လားဟု တွေးရန် ရှိပါသည်။

သာမန် အမျိုးသမီး တဦး ဝတ်ဆင်ပုံကို ကောင်းစွာ တွေ့ရသည်။ ရင်စည်းနှင့် ခါးစည်း နှစ်မျိုးသာ ဝတ်ထား သည်ကို သိရပါသည်။

အမျိုးသမီး ကိုယ်ဝတ်သည် တိုသဖြင့် ဗိုက်သားနှင့် ချက် ပေါ်နေ သည်ကို တွေ့နိုင် ပါသည်။ အောက်ပိုင်းတွင် ဘောင်းဘီ ဝတ်သကဲ့သို့ ထင်ရ သော်လည်း အမှန်မှာ ကုလား အမျိုးသမီးတို့ ဝတ်လေ့ ရှိသော ဒိုတီပင် ဝတ်ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၁၀) တာရာဒေဝီ
နံရံဆေးရေး၊ အပယ်ရတနာလိုက်ဂူ၊ ပုဂံ၊
၁၇၆၁ ခု၊ ရာစုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
(မြ၊ အပယ်ရတနာ လိုက်ဂူ၊
ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
စာမျက်နှာ ၁၂၇၊ ပုံ ၂၇)။

အမျိုးသမီးသည် ပဝါကို ရင်သိုင်း၍ အစ နောက်မှ ချသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဒိုတီတွင် ထူးခြားသော အဆင်ကို မြင်နိုင်ပါသည်။

ပုံ (၁၁) ပန်းအိုးနှင့်ပန်း ကိုင်ထားသောအိမ်ရှင်မနှင့်၊ သနပ်ခါးသွေးနေသည့် အိမ်ပေါ်နှစ်ဦး၊
နံရံဆေးရေး၊ အပယ်ရတနာလိုက်ဂူ၊ ပုဂံ၊ ၁၇၆၁ ခု၊ ရာစုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
(မြ၊ အပယ်ရတနာလိုက်ဂူ၊ ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊ စာမျက်နှာ ၁၇၁၊ ပုံ ၁၁၀)။

ယခုခေတ် မြန်မာ အမျိုးသမီးများ သနပ်ခါး သွေး၍ လိမ်းသော အလေ့မှာ ပုဂံ ခေတ်ကပင် ရှိခဲ့ဟန် တူပါသည်။ အိမ်ဖော် အမျိုးသမီး တို့သည် ဆာရီသာ ဝတ်၍ ကိုယ်ကျပ် အင်္ကျီ မဝတ်။ (သနပ်ခါး: limonia acdissima)

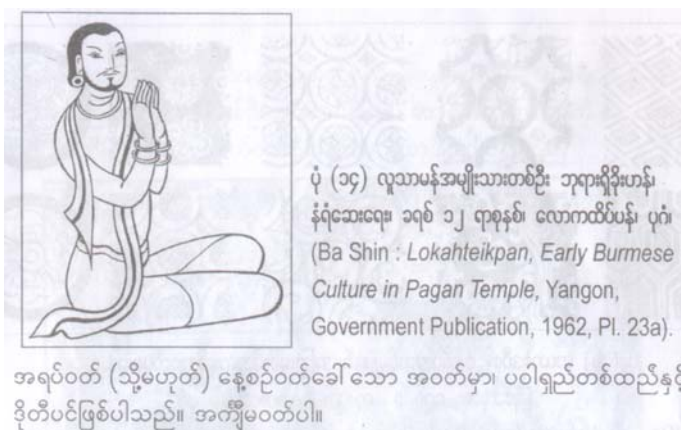

ပုံ (၁၂) ပန်ကျာ (သီချင်းကချေသည်)။
နံရံဆေးရေး။ ၁၇၈၁ ခုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်။
နဂါးရံဘုရား၊ မြင်းကပါ၊ ပုဂံ။

ပန်ကျာ ဟု ခေါ်သော သီချင်း ကချေသည် အမျိုးသမီးသည် ဗုံတိုနှင့် တွဲဖက် ကပြလေ့ ရှိသည်။ ဝတ်သော အဝတ်မှာ ကုလား အဝတ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။

မင်းတွင် ၁၃ ရာစု ဆောင်း၍ နားတွင် နားကင်းနှင့် နားတောင်း ပန်ထားသည်။ ဆံပင်ရှည်ကို အမျိုးသမီး ကဲ့သို့ပင် ထုံးသည်။ ကိုယ်၌ ရံသော အဝတ်မှာ စောင်ကြီး တထည် ဖြစ်မည် ထင်ပါသည်။ လက်တွင် ကိုင်ထားသော ထီးမှာ သုံးဆင့် ဖြစ်၍ နေ့စဉ်သုံး ထီးမျိုး မဟုတ်ဘဲ ဘုရား အတွက် သီးသန့် လုပ်သော ထီး ဖြစ်မည် ထင်ပါသည်။ ထီးရိုးမှာ အဆစ်များ ပါသည်။ ကြံဆစ်ဟု ခေါ်ပါသည်။

အရပ်ဝတ် (သို့မဟုတ်) နေ့စဉ် ဝတ်ခေါ်သော အဝတ်မှာ ပဝါရှည် တထည်နှင့် ဒိုတီပင် ဖြစ်ပါသည်။ အင်္ကျီ မဝတ်ပါ။

အမျိုးသမီး အဝတ်ကို ထင်ရှားစွာ တွေ့နိုင် ပါသည်။ ခန္ဓာကိုယ် အပေါ်ပိုင်း အတွက် ရင်စည်း ကိုသာ ဝတ်ထား သည်ကို သတိပြုပါ။

အပိုင်းပုံ နှစ်ပုံမှာ မာယာ ဒေဝီ၏ ပုံမှ ဖြစ်၍ လောက ထိပ်ပန်း ဘုရားအတွင်း တောင်ဘက် နံရံတွင် တွေ့ရ ပါသည်။ ကျန် အဆင် ပုံများမှာ လောက ထိပ်ပန်း ဘုရားအတွင်း အရှေ့ဘက် နံရံမှ ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၁၇) အရိန္ဒဝတီတောင်ထိပ်မှာ ကနေသည်ကို ပုန့်ယက်ကြည့်နေဟန်၊
 နံရံဆေးရေး၊ ၁၇ ရာစုနှစ်၊ လောကထိပ်ပန်အတွင်း အနောက်ဘက်နံရံပုဂံ
 (Ba Shin: *Lokahteikpan, Early Burmese Culture in Pagan Temple, Yangon,*
 Government Publication, 1962 Pl. 65).

ကနေသော အမျိုးသမီး၏ အဝတ်များမှာ ကိုယ်ကျပ် အင်္ကျီနှင့် ဆာရီပင် ဖြစ်ပါသည်။ အခြား အမျိုးသမီး နှစ်ဦးတွင် အင်္ကျီ မပါ။ ဆာရီ၏ တဖက် စကို ရင်ကို ဖြတ်၍ တစ်ဖက် တပိုင်း မျှသာ ဖုံးအုပ် ထားပါသည်။

ပုံ (၁၈) ဟောနုကနှင့် မဏိမေလော၊
 နံရံဆေးရေး၊ ၁၇ ရာစုနှစ်၊ လောကထိပ်ပန်အတွင်း အနောက်ဘက်နံရံပုဂံ
 (Ono Toru & Inove Takao : *Mural Paintings of the Buddhist Temples,*
Burma, P. 96, Pl. 141, see also, Ba Shin: Lokahteikpan, Early Burmese
Culture in Pagan Temple, Yangon, Government Publication, 1962, Pl. 48).

ပုံမှာ ပင်လယ်တွင် သင်္ဘော ပျက်၍ ရေကူး နေရ ပုံများကို ရေးဆွဲ ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ရေကူးသည် ဆိုရ သော်လည်း နေ့စဉ် အဝတ်များ ဖြင့်ပင် ရေးဆွဲ ထားသဖြင့် အဝတ် ဝတ်ဆင် ပုံကို တွေ့ရ ပါသည်။ မာယာ ဒေဝီ ဝတ်သော ရင်စည်း မျိုးကိုပင် မဏိ မေလော နတ်သမီး ဝတ်သည်ကို တွေ့နိုင် ပါသည်။ ယခု ပုံများတွင် တွေ့ရသော ပုဂံခေတ် အမျိုးသား အမျိုးသမီးတို့ ဝတ်သော အဝတ်များသည် ကုလား အဝတ်များ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင် ပါသည်။ နောက်ပိုင်း ခေတ်များတွင် မြန်မာတို့ ဝတ်သော အမျိုးသား၏ ပုဆိုး အမျိုးသမီး၏ ပြန်ထမီ တို့သည် ဒိုတီ၊ ဆာရီ တို့နှင့် နီးစပ်သော အဝတ်များ

ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည့် အပြင် အမျိုးသားတို့ ဝတ်သော လုံချည်မှာ တောင်ပိုင်း အိန္ဒိယမှ အဝတ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် အပေါ်ဝတ် အင်္ကျီမှာ ယခုတိုင် တရုတ် အင်္ကျီနှင့် နီးစပ်သော ပုံစံ ရှိနေ ပါသေးသည်။

ပုဂံခေတ် အဝတ်များနှင့် သိသိသာသာ ခြားနား လာသည်ကို သတိ ပြုပါ။ အမျိုးသားသည် ဦးထုပ် အပျော့ တမျိုးကို ဆောင်း ထားသည်။ အင်္ကျီရှည်ကို ဝတ်ထားသည်။ ထို အင်္ကျီရှည်ကို နောင်အခါ သိုးရင်း အင်္ကျီဟု ခေါ်သည်။ အရင်း မူလမှာ သိုးဆောင်း နိုင်ငံများက ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလိုဟန် ရှိမည် ထင်ရသည်။ ဦးထုပ် မှာလည်း အနောက်နိုင်ငံ (သိုးဆောင်း နိုင်ငံ/ ဥရောပ) ကပင် ဖြစ်မည် ထင်ပါသည်။ အမျိုးသမီး တို့မှာ ရှေ့က ဖွင့်ထားသောအင်္ကျီနှင့် ပြန့်ထမီ ဝတ်ထား ပါသည်။ ပဝါရှည်ကို အစ နှစ်စ ရှေ့တွင် စုံချ ထားသည်။

အမျိုးသမီးတို့ အိမ်တွင်း အဝတ်ကို တွေ့နိုင် ပါသည်။

ဒေါက်တာသန်းထွန်း
၂၃ ဧပြီ ၁၉၈၅ ။